

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІЗМАЇЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра загальної педагогіки і спеціальної освіти

О.В. Мондич

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
З «ОСНОВ ТЕОРІЇ ТА МЕТОДИКИ
ЛОГОДИДАКТИКИ»

2020

УДК 378:376-056.264(075.8)

М77

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Ізмаїльського державного гуманітарного університету
(протокол № від 2020 р.)*

Навчально-методичний посібник з «Основ теорії та методики логодідактики» для студентів 2 курсу спеціальності 016 «Спеціальна освіта» для виконання семінарських робіт в умовах дистанційного навчання

Автор: Мондич О.В. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки і спеціальної освіти Ізмаїльського державного гуманітарного університету

Рецензенти:

І.В. Дмитрієва, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри технологій спеціальної та інклюзивної освіти Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет»

Н.В. Бахмат, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії та методик початкової освіти, заступник декана педагогічного факультету з наукової роботи та інформатизації освітнього процесу Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Н.Н. Боднар, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки і спеціальної освіти Ізмаїльського державного гуманітарного університету

М77 **Мондич О.В.**

Навчально-методичний посібник з «Основ теорії та методики логодідактики». – Кропивницький: ПП «Поліум», 2020. – 142 с.

ISBN 978-966-8559-82-2

Навчально-методичний посібник створено з метою формування у майбутніх фахівців професійної компетентності у процесі вивчення «Основ теорії та методики логодідактики». Він включає 6 семінарських занять та 8 додатків. Зміст занять розроблено на засадах компетентнісного підходу.

Адресується студентам, науково-педагогічним працівникам вищих навчальних закладів, фахівцям спеціальної освіти.

УДК: 378:376-056.264(075.8)

ISBN 978-966-8559-82-2

© О.В. Мондич, 2020

© ПП «Поліум», 2020

ШАНОВНІ СТУДЕНТИ!

У навчально-методичному посібнику, що пропонується вашій увазі, визначені нові підходи до виконання практичних робіт з навчальної дисципліни «Основ теорії та методики логодидактики».

Практичний матеріал посібника, розроблений у відповідності до вимог програми, дасть можливість кожному студенту самотійно організувати роботу під час виконання практичних робіт з урахуванням цілей і завдань навчання у закладах вищої освіти.

Орієнтуючись на методичні рекомендації до виконання практичних робіт, кожен студент може почерпнути з нього корисні рекомендації, без ускладнень самотійно виконати всі семінарські завдання, що особливо актуально в умовах дистанційного навчання.

Цінним є те, що весь методичний матеріал у посібнику подається у прямій взаємозалежності з конкретним матеріалом з формування та розвитку самоконтролю, самотійності та майбутньої педагогічної діяльності. Тобто, базові ідеї виконання семінарських робіт продовжені в його змістовно-практичній частині, яка містить розробки завдань (для індивідуального виконання, для самоперевірки, для самотійної роботи, для складання презентацій, проектів та портфоліо) з конкретних тем та тести.

Посібник може стати в пригоді кожному студентові, науково-педагогічним працівникам, які творчо підходять до своєї діяльності та вболівають за результати своєї праці.

Успіхів Вам!

Автор

ЗМІСТ

ВСТУП	7
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ СЕМІНАРСЬКИХ РОБІТ	9
ВИТЯГ З ТЕМАТИЧНОГО ПЛАНУ ДИСЦИПЛІНИ	13
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 1. ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ЛОГОДИДАКТИКИ	15
1.1. Філософські та соціокультурні засади спеціальної освіти.....	15
1.2. Нейропсихологічні аспекти спеціальної освіти.....	17
1.3. Правові основи спеціальної освіти.....	19
1.4. Основні поняття і терміни спеціальної освіти.....	20
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 2. СУЧАСНІ МОДЕЛІ НАВЧАННЯ	22
2.1. Розвивальне і когнітивне навчання.....	22
2.2. Корекційно-превентивне навчання.....	23
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 3. ПРИНЦИПИ, ФОРМИ І МЕТОДИ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ (ПМР)	26
3.1. Шляхи реалізації загально-дидактичних принципів навчання дітей з ПМР.....	26
3.2. Спеціальні психофізіологічні та психолого-педагогічні принципи навчання дітей з ПМР.....	27

3.3. Форми навчання дітей з ПМР	29
3.4. Освітні технології і методи навчання дітей з ПМР	30

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 4. ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ ДІТЕЙ З ПМР 33

4.1. Традиційний і сучасний методи оцінювання знань дітей з ПМР (на матеріалі граматики, орфографії, читання і математики)	33
4.1.1. Наукове підґрунтя розробки системи оцінювання знань, умінь та навичок.....	33
4.1.2. Якісний, рівневий та поелементний підходи до оцінювання навчальних досягнень з граматики та орфографії.....	36
4.1.3. Методика оцінювання стану знань та навичок з читання	36
4.1.4. Методика виявлення особливостей засвоєння програмового матеріалу з математики.....	38
4.2. Особливості оцінювання знань дошкільників з ПМР: теоретичне підґрунтя, можливості, перспективи (на матеріалі практичного заняття «Довкілля»)	41

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 5. ТРУДНОЩІ У НАВЧАННІ ДІТЕЙ З ПМР: ПРИЧИНИ, ПРОГНОЗУВАННЯ, ЗАПОБІГАННЯ 44

5.1. Визначення першопричини труднощів у навчанні дітей з ПМР (діагностика стану сформованості синтетичних структур)	44
5.2. Діагностика рівнів розвитку у дітей з ПМР навчальних здібностей	46
5.3. Вивчення стану сформованості загальних навчальних здібностей	47
5.4. Діагностика рівнів розвитку у дітей з ПМР лінгвістичних здібностей	48
5.5. Діагностика рівнів розвитку у дітей з ПМР математичних здібностей.....	48

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 6. ШЛЯХИ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ПМР(самостійно-дистанційне навчання) 50

6.1. Концепція державного стандарту освіти дітей з ПМР	50
6.2. Формування у дітей з ПМР базисних інваріантних дій та операцій.....	62

6.3. Формування основних одиниць проміжної форми мови	66
6.3.1. Фреймовий підхід до організації і представлення знань.....	66
6.3.2. Гештальтний підхід до сприймання, переробки і зберігання навчальної інформації.....	73
6.4. Нетрадиційний метод навчання дітей з ПМР письмового мовлення	78
6.4.1. Читання «з першого погляду»	78
6.4.2. Письмо «з одного розчерку».....	83
6.5. Врахування в навчальному процесі провідного когнітивного стилю дитини.....	90
СПИСОК ДОПОМІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	98
ГЛОСАРІЙ.....	102
ДОДАТКИ	105

ВСТУП

Семінарські заняття – одна з найважливіших складових професійної підготовки будь-якого фахівця. Вона дозволяє практично спробувати свої сили в обраній професії, навчитися застосовувати в професійній діяльності знання, отримані на навчальних та лекційних заняттях. Семінарські заняття є важливою ланкою в підготовці до роботи в якості педагога спеціальної освіти, асистента вчителя, тьютора, педагога-логопеда з дітьми різного віку. У ході вирішення завдань семінарських занять представлених у даному навчально-методичному посібнику стає можливим закріплення, розширення і конкретизація отриманих в процесі навчання теоретичних знань з логодидактики та інших суміжних дисциплін, вивчення організації і змісту логодидактичної роботи, формування вмінь і навичок професійно-практичної логодидактичної роботи з подолання порушень мовленнєвої діяльності у дітей. Особливу значущість семінарські заняття набувають в руслі сучасного підходу до порушень психомоторного і мовленнєвого розвитку, відповідно до якого рання діагностика і корекція відхилень розвитку дітей є головною умовою їх ефективного навчання і виховання, а також соціальної адаптації.

Основною метою семінарські заняття даного навчально-методичного посібника є оволодіння системою спеціальних педагогічних знань, умінь і навичок, що дозволяють здійснити диференційовану діагностику мовленнєвих порушень, планувати і проводити корекційну логодидактичну роботу в умовах інклюзії.

Завдання семінарських занять:

1. Ознайомити студентів з особливостями комплектування спеціальних груп і з практичною реалізацією комплексного підходу до подолання мовленнєвих порушень.
2. Озброїти студентів вміннями практичного застосування знань отриманих при вивченні лекційного матеріалу дисципліни «Основи теорії та методики логодидактики».
3. Формувати спеціальні професійно-педагогічні вміння і необхідні для педагога спеціальної освіти особистісні якості.
4. Формувати вміння застосовувати творчий підхід до здійснення корекційної педагогічної діяльності.
5. Навчити студентів самостійно планувати, проводити і аналізувати корекційну розвиваючу роботу з дітьми з ПМР на основі індивідуального диференційованого і комплексного та компетентнісного підходів.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ СЕМІНАРСЬКИХ РОБІТ

Семінарські заняття з «Основ теорії та методики логодидактики» є обов'язковим видом навчальної роботи студентів.

Вимоги до вхідних знань, умінь і готовності студентів, придбані в результаті освоєння попередніх частин ООП, і необхідні при освоєнні логопедичної практики для дітей з мовленнєвими порушеннями:

- знати етіопатогенічні механізми, види порушень мовлення, структуру мовленнєвого дефекту;
- знати клінічну і психолого-педагогічну характеристику осіб з ПМР;
- знати ознаки основних психічних і поведінкових розладів;
- знати сутність феномену відхилення розвитку;
- вміти використовувати нормативні документи;
- вміти аналізувати соціально-значущі проблеми;
- вміти використовувати у своїй професійній діяльності сучасні технології;
- раціонально вибирати і реалізовувати корекційно-освітні програми до осіб з мовленнєвими порушеннями;
- аналізувати результати обстеження осіб з мовленнєвими порушеннями;
- використовувати знання в області сучасної української літературної мови у професійній діяльності, здатність до лінгвістичного аналізу;
- володіти практичними навичками щодо своєчасного виявлення перших ознак психічних розладів;
- володіти практичними навичками з корекційно-розвиваючої педагогічної роботи при виявлених психопатологічних синдромах.

Семінарські заняття в умовах пандемії коронавірусу можуть проводитися з *відривом від аудиторних занять*. В умовах *дистанційного навчання* вони дозволяють закріпити теоретичний матеріал та здобути нові компетентності в майбутньому професійному полі.

Студенти повинні сформувати такі компетенції:

- здатність до взаємодії з громадськими організаціями, сім'ями осіб з особливими освітніми потребами та порушеннями мовленнєвого розвитку, до здійснення психолого-педагогічного супроводу процесів соціалізації і професійного самовизначення осіб з особливими освітніми потребами та порушеннями мовленнєвого розвитку
- здатність організовувати і здійснювати психолого-педагогічне обстеження осіб з мовленнєвими порушеннями з метою уточнення структури порушення для вибору індивідуальної освітньої траєкторії
- знання етіопатогенічних механізмів, видів порушень мови, структури мовленнєвого дефекту
- здатність складати рекомендації щодо профілактики порушень мовлення у дітей та підлітків
- знання суті механізмів, що лежать в основі формування і динаміки психічних розладів
- знання ознак основних психічних і поведінкових розладів
- володіння практичними навичками щодо своєчасного виявлення перших ознак психічних розладів
- володіння практичними навичками з корекційно-розвиваючої педагогічної роботи при виявлених психопатологічних синдромах
- здатність розуміти зв'язок громадського і сімейного виховання, особливості дитячо-батьківських відносин у сім'ях, де виховуються діти з порушеннями психофізичного розвитку та мовленнєвими порушеннями

В результаті розв'язання всіх завдань семінарських занять з дисципліни з «Основи теорії та методики логодидактики» студент повинен:

Знати:

- історію становлення та сучасний розвиток вітчизняної і зарубіжної практики освіти дітей з мовленнєвими порушеннями; особливості психофізичного розвитку дітей з мовленнєвими порушеннями;
- функціональні обов'язки фахівців і співробітників спеціальних освітніх установ;
- зміст і прийоми корекційно-розвиваючої роботи в умовах різних навчальних закладів для дітей з ПМР;
- психолого-педагогічні методи вивчення дітей з опорою на дитячі види діяльності;
- педагогічні принципи і методи виховання і навчання дітей різних вікових груп; різноманітні наочно-дидактичні та технічні засоби для дітей, що враховують їх сенсомоторні, компенсаторні і вікові можливості;
- форми та засоби надання консультативної допомоги батькам які мають дітей з мовленнєвою патологією.

Вміти:

- застосовувати диференційовано методи психолого-педагогічного вивчення дітей з мовленнєвими порушеннями;
- складати психолого-педагогічну характеристику на дитину з ПМР;
- обґрунтовано вибирати і застосовувати на практиці методи, форми і прийоми подолання порушень мовленнєвої діяльності дітей;
- враховувати індивідуальні особистісні особливості дітей з відхиленнями у мовленнєвому розвитку;
- підбирати диференційовані методи для корекційно-розвиваючої роботи з дітьми в залежності від провідного дефекту;
- підбирати до занять спеціальний наочно-дидактичний матеріал;

- застосовувати отримані знання в роботі з батьками які мають дітей з мовленнєвою патологією;
- аналізувати робочу документацію фахівця;
- аналізувати сучасну загальну і спеціальну літературу і використовувати її для вдосконалення своїх знань, умінь і навичок.

Володіти:

- здатністю до письмової та усної комунікації державною мовою;
- володіти однією з іноземних мов у публічних промовах, ведення дискусії;
- здатністю усвідомлювати соціальну значущість своєї майбутньої професії, мати мотивацію до виконання професійної діяльності, здатністю до емпатії, коректному і адекватному сприйняттю осіб з мовленнєвими порушеннями;
- здатністю до організації корекційного середовища осіб з мовленнєвими порушеннями;
- здатністю до формування загальної культури осіб з особливими освітніми потребами та порушеннями мовленнєвого розвитку та до взаємодії з установами культури щодо реалізації просвітницької роботи з особами з мовленнєвими порушеннями і їх сім'ями.

ВИТЯГ З ТЕМАТИЧНОГО ПЛАНУ ДИСЦИПЛІНИ

№з/п	Назви модулів / тем	Кількість годин (денна форма навчання)						Кількість годин (заочна форма навчання)							
		Аудиторні	Лекції	Семинарські (практичні)	Лабораторні	Консультації	Індивідуальні заняття	Самостійна робота	Аудиторні	Лекції	Семинарські (практичні)	Лабораторні	Консультації	Індивідуальні заняття	Самостійна робота
1.	Загальні питання теорії логодидактики Нейробиологічні і нейропсихологічні основи спеціальної освіти. Правові основи спеціальної освіти. Основні поняття і терміни спеціальної освіти	4	2	2					2		2				
2.	Сучасні моделі навчання Розвивальне і когнітивне навчання. Корекційно-превентивне навчання, його етапи	4	2	2					2		2				
3.	Принципи, форми і методи навчання дітей з ПМР Шляхи реалізації загальнодидактичних принципів навчання дітей з ПМР. Спеціальні психофізіологічні форми навчання дітей з ПМР. Освітні технології і методи навчання дітей з ПМР	4	2	2					4	2	2				
4.	Оцінювання навчальних досягнень дітей з ПМР Традиційний і сучасний методи оцінювання знань учнів. Якісний, рівневий та поелементний підходи до оцінювання навчальних досягнень з граматики та орфографії, математики	8	4	4					2	2					

5.	Труднощі у навчанні дітей з ПМР: причини, прогнозування, запобігання Визначення першопричини труднощів у навчанні дітей з ПМР. Діагностика стану сформованості синтетичних структур ПМР	8	2	2				2	2					
6	Шляхи інтенсифікації Процесу навчання дітей з ПМР Концепція державного стандарту освіти учнів з ПМР Формування у дітей з ПМР базисних інваріантних дій та операцій Формування основних одиниць проміжної форми мови Фреймовий підхід до організації і представлення знань Гештальтний підхід до сприймання, переробки і зберігання навчальної інформації Нетрадиційний метод навчання дітей з ПМР письмового мовлення Читання «з першого погляду» Письмо «з одного розчерку» Врахування в навчальному процесі провідного когнітивного стилю дитини	4	2	2						2				
	Проміжний контроль МКР			1						1				
	Підсумковий контроль (для екзаменів)			1						1				
	Разом:	30	14	16		1		14	6	10				

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 1.

ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ЛОГОДИДАКТИКИ

1.1. Філософські та соціокультурні засади спеціальної освіти

Питання для обговорення:

1. Опишіть загальні принципи спеціальної освіти
2. Розкрийте філософські засади спеціальної освіти. Її напрями та підходи.
Вплив ідей синергетики на розвиток філософії спеціальної освіти
3. Визначте соціокультурні положення спеціальної освіти

Питання для самоперевірки:

- 1) В чому полягає сутність спеціальної освіти
- 2) Приведіть короткий опис напрямів філософських положень спеціальної освіти
- 3) Прокоментуйте ознаки кризового стану сучасної системи освіти
- 4) Назвіть представників, з ім'ям яких пов'язані філософські засади спеціальної освіти
- 5) Опишіть напрями філософських основ спеціальної освіти
- 6) Приведіть короткий опис соціокультурних засад спеціальної освіти
- 7) Назвіть представників, з ім'ям яких пов'язані соціокультурні засади спеціальної освіти

Теми для рефератів:

1. Загальні основи спеціальної освіти, їх характеристика та складові
2. Особливості прояву філософських засад у сучасному вимірі розвитку спеціальної освіти
3. Особливості соціокультурного світогляду у сучасному вимірі розвитку спеціальної освіти

Пояснення Реферат повинен бути написаний у текстовому редакторі Word. Текст реферату повинен містити такі складові:*

- 1) Титульна сторінка*
- 2) Зміст*
- 3) Основна частина, у якій повинні бути включені розділи та підрозділи (або пункти), які повністю розкривають суть теми реферату*
- 4) Висновки*
- 5) Список використаних джерел*
- 6) Додатки*

Завдання для самостійно-пошукового виконання:

1) Складіть презентацію на тему «Філософські та соціокультурні основи спеціальної освіти».

Пояснення Презентація повинна містити у собі 12-15 слайдів, повинен бути дотриманий єдиний (діловий) стиль оформлення, не більше 2-3 кольорів, також у презентації повинні бути включені зображення, відповідно до теми презентації.*

2) До складеної презентації підготуйте доповідь для захисту.

Пояснення Доповідь повинна бути розрахована на 5-6 сторінок, оформлена у текстовому редакторі, текст оформлюється у єдиному стилі, кегль 14, міжрядковий інтервал повинен бути 1,5.*

3) До складеної презентації підготуйте роздрукований роздатковий матеріал.

Пояснення Роздатковий матеріал – це схематичні та опорні зображення, таблиці, пояснення, які безпосередньо повинні розкривати сутність теми презентації та тексту доповіді.*

4) Підготуйте проект: «Філософські та соціокультурні засади спеціальної освіти у освітньому навчальному закладі сьогодення та майбутнього».

*Пояснення** Перед тим, як приступити до написання проекту, зайдіть у будь-яку зручну для Вас пошукову систему. Знайдіть означення терміну проекту. Необхідно виписати які типи проектів існують, які складові елементи у кожного проекту. Зробіть стисло-опорний конспект.

Потім визначитися з тим типом проекту, який ви б хотіли описати та розробити в рамках цього завдання, а саме, проект повинен бути за одним з типів виконання (довгостроковий, короткостроковий, з вказаними учасниками проекту, основних складових тощо).

1.2. Нейропсихологічні та нейробіологічні аспекти спеціальної освіти

Питання для обговорення:

1. Дайте визначення нейропсихології як науки
2. Які завдання вирішує нейропсихологія
3. Розкрийте, які структурні одиниці мозку задіяні в процесі здійснення психічної діяльності.
4. Що забезпечує підтримку тонусу кори головного мозку?
5. Як відбувається програмування, регуляція та контроль діяльності дитини.
6. Симптоматика порушень функціонування мозку дитини.

Питання для самоперевірки:

- 1) Як загальнопсихологічні уявлення про пластичність та змінність вищих психічних функцій, їх динамічність у часі і в способах організації допомагають у нейропсихологічних дослідженнях
- 2) Назвіть представників, з ім'ям яких пов'язані нейропсихологічні аспекти спеціальної освіти. Дайте характеристику їх роботам
- 3) Опишіть напрями нейропсихологічних аспектів спеціальної освіти

Теми для рефератів:

1. Значення нейропсихологічної науки для спеціальної освіти
2. Особливості прояву нейропсихологічних аспектів у сучасному вимірі розвитку спеціальної освіти

Завдання для самостійно-пошукового виконання:

- 1) Складіть презентацію на тему «Значення ретикулярно-лімбічної формації для процесу навчання дитини».
- 2) До складеної презентації підготуйте доповідь для захисту.
- 3) До складеної презентації підготуйте роздрукований роздатковий матеріал.
- 4) Підготуйте проект: «Нейропсихологічні аспекти спеціальної освіти у освітньому навчальному закладі сьогодення та майбутнього».

5) Попередньо розбившись на пари, складіть дві рольові та дві ділові ігри, які пов'язані з нейропсихологічними аспектами спеціальної освіти.

Пояснення Перед тим, як приступити до виконання завдання, зайдіть у пошукову систему, складіть міні-конспект, в який необхідно вписати, що таке рольова гра, що таке ділова гра, які основні моменти розігрування цих типів ігор, яких ключових моментів необхідно дотримуватися при їх розігруванні, можливі учасники ділових та рольових ігор тощо).*

6) Приготуйте есе на тему: «Роль лімбічної системи та ретикулярної формації для процесів навчання».

Пояснення Зайдіть у пошукову систему. Складіть опорний міні-конспект з вписуванням означення та коротким описом того, що таке есе, з чого складається есе, ключові моменти, які необхідно розкрити в есе.*

Есе оформити у текстовому редакторі на 5-6 сторінок, дотримуючись єдиного стилю оформлення, кегль тексту 14, міжрядковий інтервал 1,5.

1.3. Правові основи спеціальної освіти

Питання для обговорення:

1. Опишіть та розкрийте правові основи спеціальної освіти
2. Перелікуйте основні документи ООН, що стосуються прав і свобод осіб з обмеженими можливостями. Розкрийте їх сутність
3. Які основні правові документи України захищають права и свободу осіб з ОПФР

Питання для самоперевірки:

- 1) Назвіть основні правові основи спеціальної освіти
- 2) Розкрийте сутність правових документів України, що запобігають утиску прав та свобод осіб з ОПФР
- 3) Документи ООН щодо прав і свобод осіб з ОПФР

Теми для рефератів:

1. Особливості прояву правових основ у сучасному вимірі розвитку спеціальної освіти

Завдання для самостійно-пошукового виконання:

- 1) Складіть презентацію на тему «Правові основи спеціальної освіти».
- 2) До складеної презентації підготуйте доповідь для захисту.
- 3) До складеної презентації підготуйте роздрукований роздатковий матеріал.
- 4) Підготуйте проект: «Правові основи спеціальної освіти у освітньому навчальному закладі сьогодення та майбутнього».
- 5) Попередньо розбившись на пари, складіть дві рольові та дві ділові гри, які пов'язані з правовими основами спеціальної освіти.
- 6) Приготуйте есе на тему «Правові основи захисту прав та свобод осіб з ОПФР у сучасному освітньому вимірі»

7) Приготуйте список нормативних документів та актів, які висвітлюють існування, ефективне функціонування та координацію освітнього виміру спеціальної освіти сьогодення України.

1.4. Основні поняття і терміни спеціальної освіти

Питання для обговорення:

1. Опишіть та розкрийте основні поняття і терміни спеціальної освіти
2. Як розвивалась термінологія спеціальної освіти
3. Які понятійно-термінологічні проблеми існують в спеціальній освіті
4. Охарактеризуйте нову термінологію, яка зараз використовується в спеціальній освіті. Побудова нової парадигми спеціальної освіти.

Питання для самоперевірки:

- 1) Приведіть короткий опис основних понять і термінів спеціальної освіти
- 2) Історія розвитку логопедагогіки та логодидактики в Україні
- 3) Визначте об'єкт логопедагогіки, предмет логодидактики, систему цілей логодидактики

Теми для рефератів:

1. Особливості основних понять і термінів у сучасному вимірі розвитку спеціальної освіти

Завдання для самостійно-пошукового виконання:

- 1) Складіть презентацію на тему «Основні поняття і терміни спеціальної освіти».
- 2) До складеної презентації підготуйте доповідь для захисту.

- 3) До складеної презентації підготуйте роздрукований роздатковий матеріал.
- 4) Підготуйте проект: «Основні поняття і терміни спеціальної освіти у освітньому навчальному закладі сьогодення та майбутнього».
- 5) Приготуйте есе на тему: «Основні поняття і терміни у сучасному освітньому вимірі»
- 6) Заведіть словник термінів спеціальної освіти

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 2.

СУЧАСНІ МОДЕЛІ НАВЧАННЯ

2.1. Розвивальне і когнітивне навчання

Питання для обговорення:

1. В чому полягає сутність проблеми навчання та розвитку дитини.
2. Л.С. Виготський про співвідношення навчання та психічного розвитку дитини
3. Назвіть імена вчених та сутність їх досліджень психологічного механізму зв'язку навчання й розвитку
4. Охарактеризуйте положення – розвиток веде за собою навчання
5. Дайте визначення, що таке когнітивне навчання
6. Які методики можна застосувати для вивчення стану сформованості інтелекту дітей
7. Дайте характеристику термінам «зондування» мислення», «дозована педагогічна допомога», «цілісна система внутрішніх умов розвитку дитини»
8. Як ви розумієте теорію поетапного формування розумових дій

Питання для самоперевірки:

- 1) Приведіть короткий опис основних понять і термінів розвивального і когнітивного навчання
- 2) Назвіть представників, з ім'ям яких пов'язані основні поняття і терміни розвивального і когнітивного навчання. Охарактеризуйте їх авторські концепції
- 3) Наведіть приклади визначення стану сформованості інтелекту дітей.
- 4) Розкрийте значення висловів: вчитись вчитися, когнітивна ортопедія, компенсуюче навчання.

Теми для рефератів:

1. Особливості основних понять і термінів розвивального і когнітивного навчання у сучасному вимірі розвитку освіти
2. Методики визначення стану сформованості інтелекту дітей.

Завдання для самостійно-пошукового виконання:

- 1) Складіть презентацію на тему «Процес взаємного проникнення життєвих понять та системи наукових понять – шлях до всебічного розвитку дитини»
- 2) До складеної презентації підготуйте доповідь для захисту.
- 3) До складеної презентації підготуйте роздрукований роздатковий матеріал.
- 4) Попередньо розбившись на пари, складіть тренінг, який пов'язаний з когнітивним та розвивальним навчанням: «Методи когнітивного навчання»
Пояснення Перед тим, як приступити до виконання завдання, зайдіть у пошукову систему, складіть міні-конспект, в який необхідно виписати, що таке тренінг, які основні моменти побудови тренінгу, яких ключових моментів необхідно дотримуватися при складанні тренінгу, можливі учасники тренінгу тощо.*

2.2. Корекційно-превентивне навчання

Питання для обговорення:

1. Опишіть ключові поняття корекційного навчання
2. Розкрийте ключові поняття превентивного навчання
3. Назвіть різницю когнітивного підходу до наuczіння в американській і вітчизняній психології
4. Етапи корекційного і превентивного навчання
5. Дайте характеристику різним теоріям навчання

Питання для самоперевірки:

- 1) Назвіть основні загальні аспекти корекційного навчання
- 2) Назвіть основні види превентивного навчання
- 3) Приведіть короткий опис основних понять і термінів корекційного і превентивного навчання
- 4) Назвіть представників, з ім'ям яких пов'язані основні поняття і терміни корекційного та превентивного навчання
- 5) Продовжіть вислів: *корекційно-превентивне навчання* – це.....

Теми для рефератів:

1. Корекційне і превентивне навчання, характеристика та складові
2. Концепція корекційно-превентивного навчання та її зв'язок з логодидактикою

Завдання для самостійно-пошукового виконання:

- 1) Випишіть нові терміни в словник
- 2) Складіть презентацію на тему «Зміст концепції корекційно-превентивного навчання дітей з ПМР».
- 3) До складеної презентації підготуйте доповідь для захисту.
- 4) До складеної презентації підготуйте роздрукований роздатковий матеріал.
- 5) Підготуйте проект: «Корекційне і превентивне навчання у освітньому навчальному закладі сьогодення та майбутнього».
- 6) Попередньо розбившись на пари, складіть тренінг, який пов'язаний з корекційним та превентивним навчанням.
- 7) Приготуйте есе на тему: «Модель корекційно-превентивного навчання»»
- 8) Приготуйте візуалізацію розв'язування та побудуйте логіко-структурну схему корекційно-розвивального навчання.

*Примітка-пояснення** Зайдіть у пошукову систему, необхідно виписати основні означення та терміни, що пов'язані з візуалізацією розв'язання та побудовою логіко-структурних схем. Складіть стислий опорний міні-конспект з ключовими поняттями, які пов'язані з візуалізацією розв'язання та побудовою логіко-структурних схем.

Потім необхідно скласти вже свою візуалізацію розв'язання та побудувати логіко-структурну схему корекційно-розвивального навчання. Текст повинен бути оформлений у єдиному стилі, кегль шрифту 14, міжрядковий інтервал 1,5. Схеми повинні бути не сфотографованими або сканованими, а побудованими за допомогою редактору схем у редакторі Word.

9) Підготуйте доповідь для своїх колег-педагогів на тему:
«Корекційно-розвивальне навчання крізь призму здійснення концепції спеціальної освіти»

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 3.

ПРИНЦИПИ, ФОРМИ І МЕТОДИ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ (ПМР)

3.1. Шляхи реалізації загально-дидактичних принципів навчання дітей з ПМР

Питання для обговорення:

1. Опишіть ключові поняття: принцип розвитку, дитина з ПМР, розвиток мовлення дитини, навчання дитини з ПМР
2. Розкрийте загально-дидактичні принципи навчання
3. Визначити загально-дидактичні принципи навчання дітей з ПМР, шляхи їх реалізації
4. Виділити принципи навчання дітей з нормою мовленнєвого розвитку та дітей з ПМР

Питання для самоперевірки:

- 1) Назвіть основні загально-дидактичні принципи навчання дітей
- 2) Назвіть основні загально-дидактичні принципи навчання дітей з ПМР
- 3) Приведіть короткий опис основних понять і термінів загально-дидактичних принципів навчання дітей з ПМР

Теми для рефератів:

1. Загально-дидактичні принципи навчання дітей з ПМР, характеристика та складові
2. Особливості основних понять, термінів та змісту загально-дидактичних принципів навчання дітей з ПМР у сучасному вимірі розвитку освіти

Завдання для самостійно-пошукового виконання:

- 1) Складіть презентацію на тему «Діяльнісний і комунікативний підходи у спеціальній педагогіці для всебічного розвитку дитини»
- 2) До складеної презентації підготуйте доповідь для захисту.
- 3) До складеної презентації підготуйте роздрукований роздатковий матеріал.
- 4) Підготуйте проект: «Загально-дидактичні принципи навчання дітей з ПМР у освітньому навчальному закладі сьогодні та майбутнього».
- 5) Попередньо розбившись на пари, складіть тренінг, який пов'язаний з загально-дидактичними принципами навчання дітей з ПМР.
- 6) Приготуйте есе на тему «Загально-дидактичні принципи навчання дітей з ПМР у сучасному освітньому вимірі»
- 7) Підготуйте консультативну доповідь для батьків на тему «Допомога у навчанні дитини з ПМР»

3.2. Спеціальні психофізіологічні та психолого-педагогічні принципи навчання дітей з ПМР

Питання для обговорення:

1. Опишіть ключові поняття спеціальних психофізіологічних та психолого-педагогічних принципів навчання дітей з ПМР
2. Розкрийте психофізіологічні та психолого-педагогічні принципи навчання
3. Визначте психофізіологічні та психолого-педагогічні принципи навчання дітей з ПМР
4. Зробіть порівняльну характеристику психофізіологічних та психолого-педагогічних принципів навчання дітей з нормою мовленнєвого розвитку та дітей з ПМР

Питання для самоперевірки:

- 1) Назвіть основні психофізіологічні та психолого-педагогічні принципи навчання дітей
- 2) Назвіть основні психофізіологічні та психолого-педагогічні принципи навчання дітей з ПМР
- 3) Приведіть короткий опис основних понять і термінів психофізіологічних та психолого-педагогічних принципів навчання дітей з ПМР

Теми для рефератів:

1. Психофізіологічні та психолого-педагогічні принципи навчання дітей з ПМР, характеристика та складові
2. Деякі особливості психофізіологічних та психолого-педагогічних принципів навчання дітей з ПМР у сучасному вимірі розвитку освіти

Завдання для самостійно-пошукового виконання:

- 1) Складіть презентацію на тему «Психофізіологічні та психолого-педагогічні принципи навчання дітей з ПМР».
- 2) До складеної презентації підготуйте доповідь для захисту.
- 3) До складеної презентації підготуйте роздрукований роздатковий матеріал.
- 4) Підготуйте проект: «Психофізіологічні та психолого-педагогічні принципи навчання дітей з ПМР у освітньому навчальному закладі».
- 5) Попередньо розбившись на пари, складіть семінар-прес-конференцію, який пов'язаний з психофізіологічними та психолого-педагогічними принципами навчання дітей з ПМР.

Пояснення Перед тим, як приступити до виконання завдання, зайдіть у пошукову систему, складіть міні-конспект, в який необхідно вписати, що таке семінар-прес-конференція, які основні моменти побудови семінару-прес-*

конференції, яких ключових моментів необхідно дотримуватися при складанні семінару-прес-конференції, можливі учасники семінару-прес-конференції тощо.

6) Приготуйте есе на тему «Психофізіологічні та психолого-педагогічні принципи навчання дітей з ПМР крізь призму реалізації спеціальної освіти»

7) Підготуйте консультативну доповідь для конференції на тему «Допомога у навчанні дитини з ПМР»

3.3. Форми навчання дітей з ПМР

Питання для обговорення:

1. Розкрийте форми навчання, які існують у сучасному освітньому вимірі та вам відомі
2. Опишіть ключові поняття форм навчання дітей з ПМР
3. Визначити форми навчання дітей з ПМР
4. Виділити порівняльну характеристику форм навчання дітей з нормою мовленнєвого розвитку та дітей з ПМР

Питання для самоперевірки:

- 1) Назвіть основні форми навчання дітей
- 2) Назвіть основні форми навчання дітей з ПМР
- 3) Приведіть короткий опис основних понять і термінів форм навчання дітей з ПМР
- 4) Резерви ефективності уроку як універсальної форми навчання в дидактиці

Теми для рефератів:

1. Характеристика системи Монтесорі, методу проектів та інших як форм навчання дітей з ПМР
2. Особливості, основні поняття і терміни форм навчання дітей з ПМР у сучасному вимірі розвитку освіти

Завдання для самостійно-пошукового виконання:

- 1) Складіть презентацію на тему «Форми навчання дітей з ПМР».
- 2) До складеної презентації підготуйте доповідь для захисту.
- 3) До складеної презентації підготуйте роздрукований роздатковий матеріал.
- 4) Підготуйте проект: «Форми навчання дітей з ПМР у освітньому навчальному закладі сьогодні та майбутнього».
- 5) Попередньо розбившись на пари, складіть семінар-ток-шоу, який пов'язаний з формами навчання дітей з ПМР.

*Пояснення** Перед тим, як приступити до виконання завдання, зайдіть у пошукову систему, складіть міні-конспект, в який необхідно вписати, що таке семінар-ток-шоу, які основні моменти побудови семінару-ток-шоу, яких ключових моментів необхідно дотримуватися при складанні семінару-през-конференції, можливі учасники семінару-ток-шоу тощо.

- б) Приготуйте есе на тему: «Форми навчання дітей з ПМР крізь призму реалізації спеціальної освіти»

3.4. Освітні технології і методи навчання дітей з ПМР

Питання для обговорення:

1. Опишіть ключові поняття освітніх технологій і методів навчання дітей з ПМР
2. Розкрийте освітні технології і методи навчання, які існують у сучасному освітньому вимірі та вам відомі
3. Визначити освітні технології і методи навчання дітей з ПМР
4. Класифікація методів навчання. Опишіть переваги та недоліки різних методів навчання
5. Виділити порівняльну характеристику освітніх технологій і методів навчання дітей з нормою мовленнєвого розвитку та дітей з ПМР

Питання для самоперевірки:

- 1) Дайте визначення поняттям: спеціальні освітні технології, методи навчання та учіння, методи виховання. Назвіть основні освітні технології і методи навчання дітей з ПМР
- 2) Приведіть короткий опис основних понять і термінів освітніх технологій і методів навчання дітей з ПМР
- 3) Перерахуйте нові типи уроків
- 4) Фактори, що враховуються при виборі методики навчання
- 5) Чи існує класифікація методів навчання по єдиній системі?
- 6) Назвіть методи навчання, які застосовуються найчастіше
- 7) Ю.К. Бабанський та його групи методів навчання

Теми для рефератів:

1. Освітні технології і методи навчання дітей з ПМР, характеристика та складові
2. Особливості, основні поняття і терміни освітніх технологій і методів навчання дітей з ПМР у сучасному вимірі розвитку освіти
3. Позитивна навчальна мотивація як фактор розвитку особистості
4. Основні способи підвищення ефективності уроку

Завдання для самостійно-пошукового виконання:

- 1) Складіть презентацію на тему «Словесні, наочні, практичні методи навчання дітей з ПМР».
- 2) До складеної презентації підготуйте доповідь для захисту.
- 3) До складеної презентації підготуйте роздрукований роздатковий матеріал.
- 4) Запишіть до словника терміни та дайте їм характеристику:
індивідуальний підхід, наочність навчання, спеціальні принципи, психологічний рівень розуміння мовлення, альтернативні форми навчання

5) Підготуйте проект: «Освітні технології і методи навчання дітей з ПМР у освітньому навчальному закладі сьогодення та майбутнього».

6) Попередньо розбившись на пари, складіть бліц-гру «Педагогічний експеримент», яка пов'язана з освітніми технологіями і методами навчання дітей з ПМР.

*Пояснення** Перед тим, як приступити до виконання завдання, зайдіть у пошукову систему, складіть міні-конспект, в який необхідно вписати, що таке бліц гра, які основні моменти побудови бліц-гри, яких ключових моментів необхідно дотримуватися при складанні бліц-гри, можливі учасники бліц-гри, тощо.

7) Приготуйте есе на тему «Освітні технології і методи навчання дітей з ПМР під час концептуальної реалізації спеціально-корекційного навчання»

8) Підготуйте бліц-гру «Портрет сучасного педагога, який працює з дітьми з ПМР».

9) Підготуйте семінар «Година творчості вчителя працюючого з дітьми з ПМР».

*Примітка-пояснення** Зайдіть у пошукову систему, складіть стислий конспект з описом ключових понять та означень такого методичного освітнього прийому як семінар, опишіть складові та етапні моменти складання семінару, на яких концептуально-базисних поняттях ґрунтується побудова семінару тощо.

Семінар необхідно оформити у текстовому редакторі. Не менше ніж на 6-8 сторінок. Перед цим можна розбитися на групи або виконати його самостійно, за відсутності такої можливості, як групове виконання. Текст семінару оформити у редакторі Word , розмір шрифту 14 кегль, міжрядковий інтервал 1,5.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 4.

ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ ДІТЕЙ З ПМР

4.1. Традиційний і сучасний методи оцінювання знань дітей з ПМР (на матеріалі граматики, орфографії, читання і математики)

4.1.1. Наукове підґрунтя розробки системи оцінювання знань, умінь та навичок

Питання для обговорення:

Для сприяння виховання у школярів пізнавальних потреб і формуванню у них вміння вчитись повинна застосовуватись відповідна сучасна система оцінювання знань, умінь та навичок учнів. При сучасному оцінюванні потрібно стимулювати позитивне сприймання навчання та враховувати рівень досягнень, а не ступінь невдач учнів.

1. Що називається в дидактиці якісним, рівневим, поелементним та загальноелементним підходами оцінки стану засвоєння учнями знань та умінь
2. Охарактеризуйте традиційні і сучасні засоби оцінювання знань та умінь
3. Опишіть та розкрийте традиційні і сучасні методи оцінювання знань дітей з ПМР (на матеріалі граматики, орфографії, читання і математики)
4. Уважно розгляньте додаток 2, таблицю 1

Зверніть увагу на чотири серії перевірочних завдань, систематизованих з урахуванням того, який вид діяльності переважає при їх виконанні. Охарактеризуйте створену модель оцінювання В.В. Тарасун.

5. Виділити порівняльну характеристику традиційних і сучасних методів оцінювання знань (на матеріалі граматики, орфографії, читання і математики) дітей з нормою мовленнєвого розвитку та дітей з ПМР

Питання для самоперевірки:

1) Назвіть основні традиційні і сучасні методи оцінювання знань дітей та дітей з ПМР (на матеріалі граматики, орфографії, читання і математики)

2) Приведіть короткий опис основних традиційних і сучасних методів оцінювання знань дітей з ПМР (на матеріалі граматики, орфографії, читання і математики)

3) Назвіть представників, з ім'ям яких пов'язані основні традиційні і сучасні методи оцінювання знань дітей з ПМР (на матеріалі граматики, орфографії, читання і математики)

Теми для рефератів:

1. Основні традиційні і сучасні методи оцінювання знань дітей з ПМР (на матеріалі граматики, орфографії, читання і математики), характеристика та складові

2. Особливості, основних понять і термінів основних традиційних і сучасних методів оцінювання знань дітей з ПМР (на матеріалі граматики, орфографії, читання і математики) у сучасному вимірі розвитку освіти

Завдання для самостійно-пошукового виконання:

1) Складіть презентацію на тему «Основні традиційні і сучасні методи оцінювання знань дітей з ПМР (на матеріалі граматики, орфографії, читання і математики)».

2) До складеної презентації підготуйте доповідь для захисту.

3) До складеної презентації підготуйте роздрукований роздатковий матеріал.

4) Підготуйте проект: «Основні традиційні і сучасні методи оцінювання знань дітей з ПМР (на матеріалі граматики, орфографії, читання і математики) у освітньому навчальному закладі сьогодення та майбутнього».

5) Попередньо розбившись на пари, складіть конспекти занять, у яких включені основні традиційні і сучасні методи оцінювання знань дітей з ПМР (на матеріалі граматики, орфографії, читання і математики).

*Пояснення** Перед тим, як приступити до виконання завдання, зайдіть у пошукову систему, складіть міні-конспект, в який необхідно вписати, що таке конспект заняття, які основні моменти побудови конспекту заняття, яких ключових моментів необхідно дотримуватися при складанні конспекту заняття, можливі учасники заняття, тощо.

6) Приготуйте есе на тему: «Основні традиційні і сучасні методи оцінювання знань дітей з ПМР (на матеріалі граматики, орфографії, читання і математики) під час концептуальної реалізації спеціальної освіти»

7) Підготуйте інтегрований урок з використанням основних традиційних і сучасних методів оцінювання знань дітей з ПМР (на матеріалі граматики, орфографії, читання і математики).

*Примітка-пояснення** Зайдіть у пошукову систему, складіть стислий міні-конспект, відобразіть у конспекті що таке інтегрований урок, які основні ключові моменти побудови інтегрованого заняття, хто може бути учасниками інтегрованого заняття тощо.

Згодом за опорною схемою конспекту складіть вже власні інтегровані уроки на означену в завданні тему.

8) Підготуйте семінар: «Ознайомлення сучасних педагогів з основними традиційними і сучасними методами оцінювання знань дітей з ПМР (на матеріалі граматики, орфографії, читання і математики)».

Семінар необхідно оформити у текстовому редакторі. Не менше ніж на 5-8 сторінок. Перед цим можна розбитися на групи або виконати його самостійно, за відсутності такої можливості, як групове виконання. Текст семінару оформити у редакторі Word, розмір шрифту 14 кегль, міжрядковий інтервал 1,5.

4.1.2. Якісний, рівневий та поелементний підходи до оцінювання навчальних досягнень з граматики та орфографії

4.1.3. Методика оцінювання стану знань та навичок з читання

Питання для обговорення:

1. Опишіть якісний, рівневий та поелементний підходи до оцінювання навчальних досягнень з граматики та орфографії
2. Розкрийте методику оцінювання стану знань та навичок з читання
3. Як ви розумієте: усвідомленість, правильність, виразність та швидкість – основа спеціально розроблених методик оцінювання читання
4. Виділити порівняльну характеристику якісного, рівневого та поелементного підходу до оцінювання навчальних досягнень з граматики та орфографії та методики оцінювання стану знань та навичок з читання
5. Роздивіться таблицю 2 в додатку 3. Висловіть свою думку щодо методики оцінки здатності до розуміння тексту, розроблену дослідниками: А.Н.Корнєв, Ф.Льозер, Н.Ф.Скрипченко та ін.

Питання для самоперевірки:

- 1) Назвіть якісний, рівневий та поелементний підходи до оцінювання навчальних досягнень з граматики та орфографії дітей з ПМР
- 2) Приведіть короткий опис якісного, рівневого та поелементного підходів до оцінювання навчальних досягнень з граматики та орфографії
- 3) Назвіть представників, з ім'ям яких пов'язана методика оцінювання стану знань та навичок з читання

Теми для рефератів:

1. Якісні, рівневі та поелементні підходи до оцінювання навчальних досягнень з граматики та орфографії, характеристика та складові
2. Особливості, основні поняття і терміни методики оцінювання стану знань та навичок з читання у сучасному вимірі розвитку освіти

Завдання для самостійно-пошукового виконання:

- 1) Складіть презентацію на одну з тем «Методика оцінювання стану знань та навичок з читання» або «Якісні, рівневі та поелементні підходи до оцінювання навчальних досягнень з граматики та орфографії»
- 2) До складеної презентації підготуйте доповідь для захисту.
- 3) До складеної презентації підготуйте роздрукований роздатковий матеріал.
- 4) Підготуйте проект: «Оцінювання читання (свідоме, якісне, швидке, виразне, розуміння тексту) дітей з ПМР». Попередньо розбившись на пари, складіть конспекти занять, у яких включені якісні, рівневі та поелементні підходи до оцінювання навчальних досягнень з читання.
- 5) Приготуйте есе на тему «Якісні, рівневі та поелементні підходи до оцінювання навчальних досягнень з граматики та орфографії та методики оцінювання стану знань та навичок з читання під час концептуально-базисної реалізації спеціальної освіти»
- 6) Підготуйте урок з використанням основних якісних, рівневих та поелементних підходів до оцінювання навчальних досягнень з граматики та орфографії та методики оцінювання стану знань та навичок з читання.

Примітка-пояснення Зайдіть у пошукову систему, складіть стислий міні-конспект, відобразіть у конспекті що таке урок, які основні ключові моменти побудови заняття, хто може бути учасниками заняття тощо.*

Згодом за опорною схемою конспекту складіть вже власні уроки на означену в завданні тему.

- 7) Підготуйте семінар «Ознайомлення сучасних педагогів з якісними, рівневими та поелементними підходами до оцінювання навчальних досягнень з граматики та орфографії та методиками оцінювання стану знань та навичок з читання».

Семінар необхідно оформити у текстовому редакторі. Не менше ніж на 8-10 сторінок. Перед цим можна розбитися на групи або виконати його самостійно, за відсутності такої можливості, як групове виконання. Текст

семінару оформити у редакторі Word, розмір шрифту 14 кегль, міжрядковий інтервал 1,5. У семінар також необхідно включити й роздатковий матеріал для педагогів, пам'ятні листки або буклети **

Примітка-пояснення зайдіть у пошукову систему. Знайдіть що таке буклети, правила їх складання та побудови, випишіть основні поняття та способи побудови, на основі виписаного складіть свій буклет для педагогів для даного розробленого семінару.*

4.1.4. Методика виявлення особливостей засвоєння програмового матеріалу з математики

Питання для обговорення:

1. Опишіть методику виявлення особливостей засвоєння програмового матеріалу з математики
2. Розкрийте методику виявлення особливостей засвоєння програмового матеріалу з математики
3. Висловіть свою думку щодо чотирьох видів математичних диктантів (зоровий або зорово-слуховий, пояснювальний, вибірковий, творчий) та їх значення

Питання для самоперевірки:

- 1) Назвіть методики виявлення особливостей засвоєння програмового матеріалу з математики дітей з нормою мовленнєвого розвитку
- 2) Назвіть методики виявлення особливостей засвоєння програмового матеріалу з математики дітей з ПМР
- 3) Приведіть короткий опис методики виявлення особливостей засвоєння програмового матеріалу з математики
- 4) Назвіть представників, з ім'ям яких пов'язана методика виявлення особливостей засвоєння програмового матеріалу з математики

Теми для рефератів:

1. Методика виявлення особливостей засвоєння програмового матеріалу з математики, характеристика та складові

2. Особливості, основні поняття і терміни методики виявлення особливостей засвоєння програмового матеріалу з математики дітей з ПМР

Завдання для самостійно-пошукового виконання:

1) Складіть презентацію на тему: «Методика виявлення особливостей засвоєння програмового матеріалу з математики»

2) До складеної презентації підготуйте доповідь для захисту.

3) До складеної презентації підготуйте роздрукований роздатковий матеріал.

4) Підготуйте проект: «Методика виявлення особливостей засвоєння програмового матеріалу з математики».

5) Попередньо розбившись на пари, складіть конспекти занять, у яких включені методики виявлення особливостей засвоєння програмового матеріалу з математики дітей з ПМР.

6) Приготуйте есе на тему «Методика виявлення особливостей засвоєння програмового матеріалу з математики»

7) Приготуйте візуалізацію розв'язування та побудуйте логіко-структурну схему методики виявлення особливостей засвоєння програмового матеріалу з математики.

8) Підготуйте урок з використанням методики виявлення особливостей засвоєння програмового матеріалу з математики.

9) Підготуйте семінар: «Ознайомлення сучасних педагогів з методиками виявлення особливостей засвоєння програмового матеріалу з математики дітей з ПМР».

Семінар необхідно оформити у текстовому редакторі. Не менше ніж на 8-10 сторінок. Перед цим можна розбитися на групи або виконати його самостійно, за відсутності такої можливості, як групове виконання. Текст

семінару оформити у редакторі Word, розмір шрифту 14 кегль, міжрядковий інтервал 1,5. У семінар також необхідно включити й роздатковий матеріал для педагогів, пам'ятні листки або буклети **

10) Складіть ребуси з математики, які розраховані на дітей з ПМР.

** Примітка-пояснення: зайдіть у пошукову систему. Складіть короткий міні-конспект. Впишіть, що таке ребус, з чого він складається, які бувають ребуси, за якими ознаками можна класифікувати ребуси, тощо. На основі міні-конспекту складіть вже власні ребуси з математики для дітей з ПМР.*

11) Складіть кросворди з математики для дітей з ПМР

** Примітка-пояснення: зайдіть у пошукову систему. Складіть короткий міні-конспект. Впишіть, що таке кросворд, з чого він складається, які бувають кросворди, за якими ознаками можна класифікувати кросворди, тощо. На основі міні-конспекту складіть вже власні кросворди з математики для дітей з ПМР.*

12) Складіть квест-гру з математики для дітей з ПМР

** Примітка-пояснення: зайдіть у пошукову систему. Складіть короткий міні-конспект. Впишіть, що таке квест-гра, з чого вона складається, які бувають квест-ігри, за якими ознаками можна класифікувати квест-ігри тощо. На основі міні-конспекту складіть вже власні квест-ігри з математики для дітей з ПМР.*

13) Візьміть інтерв'ю у працюючого педагога на тему: «Методики виявлення особливостей засвоєння програмового матеріалу з математики дітей з ПМР».

** Примітка-пояснення: зайдіть у пошукову систему, зробіть міні-конспект: що таке інтерв'ю, які бувають інтерв'ю, на яких принципах будується інтерв'ю. На основі отриманих даних, складіть власне інтерв'ю з працюючим педагогом з метою виявлення та систематизації знань щодо методики виявлення особливостей засвоєння програмового матеріалу з математики дітей з ПМР*

4.2. Особливості оцінювання знань дошкільників з ПМР: теоретичне підґрунтя, можливості, перспективи (на матеріалі практичного заняття «Довкілля»)

Питання для обговорення:

1. Опишіть особливості оцінювання знань дошкільників з ПМР: теоретичне підґрунтя, можливості, перспективи (на матеріалі практичного заняття «Довкілля»)
2. Що вивчає розділ «Довкілля», які його значення вивчаються у початковій школі.
3. Зміст та загальні завдання дисципліни
4. Характерні труднощі у процесі вивчення цієї дисципліни
5. Розкрийте методику виявлення особливостей оцінювання знань дошкільників з ПМР: теоретичне підґрунтя, можливості, перспективи (на матеріалі практичного заняття «Довкілля»)
6. Виділити порівняльну характеристику методики виявлення особливостей оцінювання знань дошкільників з ПМР: теоретичне підґрунтя, можливості, перспективи (на матеріалі практичного заняття «Довкілля»)

Питання для самоперевірки:

- 1) Назвіть методики виявлення особливостей оцінювання знань дошкільників з ПМР: теоретичне підґрунтя, можливості, перспективи (на матеріалі практичного заняття «Довкілля»)
- 2) Критерії оцінювання навчальних досягнень дітей з ПМР з розділу програми «Довкілля»
- 3) Назвіть методики виявлення особливостей оцінювання знань дошкільників з ПМР: теоретичне підґрунтя, можливості, перспективи (на матеріалі практичного заняття «Довкілля»)

4) Приведіть короткий опис методики виявлення особливостей оцінювання знань дошкільників з ПМР: теоретичне підґрунтя, можливості, перспективи (на матеріалі практичного заняття «Довкілля»)

5) Як здійснюється поелементне оцінювання знань?

Теми для рефератів:

1. Методика виявлення особливостей оцінювання знань дошкільників з ПМР: теоретичне підґрунтя, можливості, перспективи (на матеріалі практичного заняття «Довкілля»)

2. Особливості, основні поняття і терміни методики виявлення особливостей оцінювання знань дошкільників з ПМР: теоретичне підґрунтя, можливості, перспективи (на матеріалі практичного заняття «Довкілля»).

Завдання для самостійно-пошукового виконання:

1) Складіть презентацію на тему «Методика виявлення особливостей оцінювання знань дошкільників з ПМР: теоретичне підґрунтя, можливості, перспективи (на матеріалі практичного заняття «Довкілля»)» або «Особливість методики рівневого оцінювання знань»

2) До складеної презентації підготуйте доповідь для захисту.

3) До складеної презентації підготуйте роздрукований роздатковий матеріал.

4) Підготуйте проект: «Методика виявлення особливостей оцінювання знань дошкільників з ПМР: теоретичне підґрунтя, можливості, перспективи (на матеріалі практичного заняття «Довкілля»)».

5) Попередньо розбившись на пари, складіть конспекти занять, у яких включені методики виявлення особливостей оцінювання знань дошкільників з ПМР: теоретичне підґрунтя, можливості, перспективи (на матеріалі практичного заняття «Довкілля»).

б) Підготуйте заняття з використанням методики виявлення особливостей оцінювання знань дошкільників з ПМР: теоретичне підґрунтя, можливості, перспективи (на матеріалі практичного заняття «Довкілля»).

*Примітка-пояснення** Зайдіть у пошукову систему, складіть стислий міні-конспект, відобразіть у конспекті, що таке заняття, які основні ключові моменти побудови заняття, хто може бути учасниками заняття тощо.

Згодом за опорною схемою конспекту складіть вже власні заняття на означену в завданні тему.

7) Підготуйте семінар: «Ознайомлення сучасних педагогів з методиками виявлення особливостей оцінювання знань дошкільників з ПМР: теоретичне підґрунтя, можливості, перспективи (на матеріалі практичного заняття «Довкілля»)».

8) Складіть ребуси матеріалу практичного заняття «Довкілля», які розраховані на дітей з ПМР.

9) Складіть кросворди на матеріалі практичного заняття «Довкілля» для дітей з ПМР

10) Складіть квест-гру на матеріалі практичного заняття «Довкілля» для дітей з ПМР

11) Візьміть інтерв'ю у форматі ТВ-Дайджест у працюючого педагога на тему: «Методики виявлення особливостей оцінювання знань дошкільників з ПМР: теоретичне підґрунтя, можливості, перспективи (на матеріалі практичного заняття «Довкілля»)».

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 5.
ТРУДНОЩІ У НАВЧАННІ ДІТЕЙ З ПМР:
ПРИЧИНИ, ПРОГНОЗУВАННЯ, ЗАПОБІГАННЯ

5.1. Визначення першопричини труднощів у навчанні дітей з ПМР (діагностика стану сформованості синтетичних структур)

Питання для обговорення:

1. Опишіть особливості першопричин труднощів у навчанні дітей з ПМР (діагностика стану сформованості синтетичних структур), роздивляючись таблицю 3 в додатку 4
2. Розкрийте методику виявлення першопричин труднощів у навчанні дітей з ПМР (діагностика стану сформованості синтетичних структур)
3. Виділити порівняльну характеристику першопричин труднощів у навчанні дітей з ПМР (діагностика стану сформованості синтетичних структур)
4. Охарактеризуйте рівень сформованості сукцесивно–симультанних операційних одиниць та їх вплив на лінгвістичну та математичну діяльність.

Питання для самоперевірки:

- 1) Назвіть методики виявлення першопричин труднощів у навчанні дітей з ПМР (діагностика стану сформованості синтетичних структур)
- 2) Назвіть методики виявлення першопричин труднощів у навчанні дітей з ПМР (діагностика стану сформованості синтетичних структур)
- 3) Приведіть короткий опис першопричин труднощів у навчанні дітей з ПМР (діагностика стану сформованості синтетичних структур)

Теми для рефератів:

1. Методика виявлення першопричин труднощів у навчанні дітей з ПМР (діагностика стану сформованості синтетичних структур)

2. Особливості, основні поняття і терміни, що пов'язані з першопричинами труднощів у навчанні дітей з ПМР (діагностика стану сформованості синтетичних структур)

Завдання для самостійно-пошукового виконання:

1) Складіть презентацію на тему «Дієві засоби запобігання труднощів у навчанні дітей з ПМР – діагностика рівня розвитку їхніх навчальних здібностей та ступеня зрілості у дітей інваріантних дій та операцій».

2) До складеної презентації підготуйте доповідь для захисту.

3) Підготуйте проект: «Основні причини труднощів шкільного навчання - недостатній рівень розвитку в учнів навчальних здібностей загальних і спеціальних». Попередньо розбившись на пари, складіть конспекти занять, у яких включені першопричини труднощів у навчанні дітей з ПМР.

4) Підготуйте заняття з використанням методики виявлення рівнів основних видів синтетичної діяльності та їхній зміст, ознайомившись з таблицею 3 у додатку 4. Зробіть висновки.

5) Підготуйте семінар «Ознайомлення сучасних педагогів з методиками виявлення першопричин труднощів у навчанні дітей з ПМР (діагностика стану сформованості синтетичних структур)».

6) Корекційно-попереджувальне навчання повинно містити спеціальний етап роботи, основним завданням якого є своєчасне, починаючи з дошкільного віку, формування у дитини основних видів синтетичної діяльності. Така робота проводиться за допомогою спеціально розробленого комплексу діагностичних і розвивальних завдань. Розгляньте зміст такого комплексу завдань (додаток 6, таблиця 4). Зробіть висновки.

7) Для дослідження суцесивних синтезів, або синтезу окремих елементів у послідовні ряди, використовується інший ряд методичних прийомів. Ознайомтесь з ними у додатку 6, таблиця 5. Поділіться висновками.

8) За частотою та якістю порушень можна виділити дві групи дітей. Основні види синтетичної діяльності і характер їхнього недорозвинення - *симультанну і сукцесивну* - розглянемо у додатку 7, таблиця 6. Проаналізуйте та зробіть висновки.

5.2. Діагностика рівнів розвитку у дітей з ПМР навчальних здібностей.

Питання для обговорення:

1. Опишіть особливості діагностики рівнів розвитку у дітей з ПМР навчальних здібностей. Який подвійний зв'язок існує між здібностями та знаннями.
2. Охарактеризуйте загальні здібності дитини
3. Що таке спеціальні навчальні здібності
4. Розкрийте методик діагностики рівнів розвитку у дітей з ПМР навчальних здібностей

Питання для самоперевірки:

- 1) Назвіть методик діагностики рівнів розвитку у дітей з ПМР навчальних здібностей
- 2) Приведіть короткий опис методик діагностики рівнів розвитку у дітей з ПМР навчальних здібностей

Теми для рефератів:

1. Методика діагностики рівнів розвитку у дітей з ПМР навчальних здібностей
2. Особливості, основні поняття і терміни, що пов'язані з діагностикою рівнів розвитку у дітей з ПМР навчальних здібностей

5.3. Вивчення стану сформованості загальних навчальних здібностей

Питання для обговорення:

1. Опишіть особливості вивчення стану сформованості загальних навчальних здібностей
2. Розкрийте методикау вивчення стану сформованості загальних навчальних здібностей. Ознайомтесь з тестом загальних здібностей (за В.В.Тарасун).
3. Наведіть приклади методик тестування загальних здібностей та їх оцінювання, скористувавшись різними завданнями для дітей.

Питання для самоперевірки:

- 1) Назвіть методики вивчення стану сформованості загальних навчальних здібностей
- 2) Приведіть короткий опис методик вивчення стану сформованості загальних навчальних здібностей

Теми для рефератів:

1. Методика вивчення стану сформованості загальних навчальних здібностей
2. Особливості, основні поняття і терміни, що пов'язані з вивченням стану сформованості загальних навчальних здібностей

Завдання для самостійно-пошукового виконання:

- 1) Складіть презентацію на тему «Методики вивчення стану сформованості загальних навчальних здібностей»
- 2) До складеної презентації підготуйте доповідь для захисту.
- 3) До складеної презентації підготуйте роздрукований роздатковий матеріал.
- 4) Підготуйте проект: «Методика вивчення стану сформованості загальних навчальних здібностей».

5) Попередньо розбившись на пари, складіть конспекти занять, у яких включені методики вивчення стану сформованості загальних навчальних здібностей.

6) Підготуйте семінар «Ознайомлення сучасних педагогів з методиками вивчення стану сформованості загальних навчальних здібностей».

7) Візьміть інтерв'ю у форматі ТВ-Дайджест у працюючого педагога, або педагога-психолога на тему «Методики вивчення стану сформованості загальних навчальних здібностей».

5.4. Діагностика рівнів розвитку у дітей з ПМР лінгвістичних здібностей

5.5. Діагностика рівнів розвитку у дітей з ПМР математичних здібностей

Питання для обговорення:

1. Опишіть особливості діагностики рівнів розвитку у дітей з ПМР лінгвістичних здібностей

2. Опишіть особливості діагностики рівнів розвитку у дітей з ПМР математичних здібностей

3. Розкрийте методику діагностики рівнів розвитку у дітей з ПМР лінгвістичних здібностей. Дайте свої приклади цієї діагностики.

4. Розкрийте методику діагностики рівнів розвитку у дітей з ПМР математичних здібностей. У чому її особливість. Наведіть свої приклади.

Питання для самоперевірки:

1) Назвіть методики діагностики рівнів розвитку у дітей з ПМР лінгвістичних здібностей

2) Назвіть методики діагностики рівнів розвитку у дітей з ПМР математичних здібностей

3) Приведіть короткий опис методики діагностики рівнів розвитку у дітей з ПМР лінгвістичних та математичних здібностей

Теми для рефератів:

1. Методика діагностики рівнів розвитку у дітей з ПМР лінгвістичних та математичних здібностей

Завдання для самостійно-пошукового виконання:

1) Складіть презентацію на тему «Тестовий комплекс, розроблений для діагностики рівня сформованості загальних та спеціальних (лінгвістичних і математичних) здібностей» (Тарасун В.В.)

2) До складеної презентації підготуйте доповідь для захисту.

3) До складеної презентації підготуйте роздрукований роздатковий матеріал.

4) Підготуйте проект: «Використання тестів як тренажерів, за допомогою яких можна здійснювати тренування, удосконалення тих здібностей, рівень розвитку яких (як встановлено під час діагностування) виявився недостатнім» (Тарасун В.В.)

5) Підготуйте заняття з використанням методики діагностики рівнів розвитку у дітей з ПМР лінгвістичних та математичних здібностей.

6) Підготуйте семінар «Ознайомлення сучасних педагогів з методиками діагностики рівнів розвитку у дітей з ПМР лінгвістичних та математичних здібностей».

7) Складіть ребуси для діагностики рівнів розвитку у дітей з ПМР лінгвістичних та математичних здібностей.

8) Складіть кросворди для діагностики рівнів розвитку у дітей з ПМР лінгвістичних та математичних здібностей

9) Складіть квест-гру для діагностики рівнів розвитку у дітей з ПМР лінгвістичних та математичних здібностей

13) Візьміть інтерв'ю у форматі ТВ-Дайджест у працюючого педагога на тему «Методика діагностики рівнів розвитку у дітей з ПМР лінгвістичних та математичних здібностей».

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 6.

ШЛЯХИ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ПМР

*Нижче представлено матеріал, який повинен опанувати студент
самостійно*

6.1. Концепція державного стандарту освіти дітей з ПМР

Ознайомтесь та опрацюйте матеріал, який представлено нижче

Особливе значення в розвитку дітей з ПМР має повноцінна реалізація соціально-педагогічних функцій дошкільного та початкового шкільного навчання, яке, розв'язуючи ряд спеціальних проблем, що характерні тільки для цих ланок, водночас покликане створювати надійну змістовно-операційну основу успішного навчання учнів на наступних етапах.

Основною метою державного стандарту навчання дітей з ПМР є визначення обсягу і змісту роботи та планомірне впровадження у цілісний процес їх дошкільного і шкільного навчання системи психолого-педагогічних засобів запобігання виникнення труднощів (найближчих і віддалених) у засвоєнні програмового матеріалу, що забезпечить якісне оволодіння знаннями, уміннями та навичками.

Основні завдання державного стандарту загальної шкільної освіти цієї категорії дітей:

Окреслення обсягу загальної шкільної освіти та рівнів його засвоєння.

1. Визначення державних вимог (критерії та форми оцінки) до мінімального рівня засвоєння змісту освіти, що засвідчує досягнення мети загальноосвітньої підготовки на певному віковому етапі розвитку дитини.

2. Визначення корекційно-превентивних і психолого-педагогічних засобів запобігання загальної та парціальної неуспішності.

Корекційне і корекційно-превентивне навчання об'єднує с п і л ь н і с т ь м е т и – розвиток дитини з обмеженими можливостями здоров'я.

Однак, корекційне навчання досягає цього через виправлення порушених у дитини психічних структур, процесів, функцій. Корекційно-превентивне – шляхом, перш за все, інтенсивного розвитку достатньо зрілих, сформованих структур і паралельно цьому процесу – шляхом корекції функцій порушених у своєму розвитку.

А. Базові компоненти освіти дітей з ПМР Розробка освітніх стандартів дітей з ПМР охоплює визначення:

- загальних і конкретних компонентів навчальної діяльності;
- навчальних здібностей;
- прийомів розумової діяльності;
- комунікативної компетенції.

Визначення базових компонентів освіти полягає, передусім, у побудові програми інваріантних дій, сформованість яких забезпечує одночасну підготовку дітей до наступного засвоєння програмного матеріалу з різних навчальних предметів. По-друге – у визначенні обсягу знань, умінь та навичок, тобто йдеться вже про формування системи навчальних дій з кожного предмета, що є завданням конкретних методик.

У світовій практиці можна виділити декілька підходів до розв'язання проблеми змісту освіти. Вони пов'язані з:

- інтеграцією навчальних дисциплін;
- переводом змісту освіти в модульну форму;
- спрямуванням на гуманізацію освіти;
- введенням у зміст освіти уявлення про діяльність.

З точки зору діяльнісного підходу, альтернативою існуючого змісту освіти є впровадження індивідуальної техніки мислення та універсальних способів діяльності щодо одержання та засвоєння знань.

Актуальним є розв'язання проблеми розвитку і корекції комунікативних якостей дітей з ПМР, формування в них здібностей до спілкування.

Для розв'язання завдання нашого суспільства - сформувати в дітей з особливими потребами адекватні способи діяльності – важливо створити

оптимальні умови для розвитку і реалізації їхніх можливостей до спілкування. Стосовно дітей з ПМР реалізацію такого завдання ми вбачаємо у вирішенні стратегічної мети їхнього навчання – розвитку здібностей до спілкування, що певною мірою відображає спрямованість сучасної школи на особистість учня. Оскільки здібність до спілкування стосується сфери соціальних відносин між людьми, то вона може розглядатися як універсальна якість особистості, мати загальнопедагогічне звучання і виконувати організаційну та плануючу функції у шкільному навчанні (тобто об'єднувати всі навчальні предмети в упорядковану систему). Визначення в якості спеціальної мети навчання дітей з ПМР розвитку в них здібності до спілкування дає змогу вийти за межі мовленнєвих аспектів навчання в галузь взаємин дітей, їхнього ставлення до змісту навчання, до навколишньої дійсності та ін. Це, у свою чергу, створює особливе «педагогічне поле» для розвитку особистісних якостей учня, його пізнавальних можливостей, емоцій, готовності до узагальнення в різних видах групової та колективної взаємодії. Розвиток здібності до спілкування ми пов'язуємо, передусім, з формуванням у дітей комунікативної компетенції.

Отже, одним із основних завдань початкової школи для дітей з ПМР є *формування у школярів основ комунікативної компетенції*, що сприяє спілкуванню і взаємодії з урахуванням їхніх реальних можливостей, потреб та інтересів у спілкуванні. Стосовно навчання дітей цієї категорії – загальна мета може конкретизуватися таким чином. По закінченні початкової школи *учні мають бути здатні:*

спілкуватися зі своїми однолітками в межах визначених спеціальною програмою сфер, тематики і ситуації спілкування;

розуміти і реагувати (вербально і невербально) на усні висловлювання партнерів по спілкуванню;

створювати зв'язні висловлювання (різного рівня складності) про себе, сім'ю, друзів, школу та ін., висловлюючи при цьому своє ставлення до сприйнятої інформації чи предмета висловлювання.

Важливими принципами побудови змісту корекційно-превентивного навчання дітей з ПМР є:

1. *Класифікація порушення, що викликає необхідність проведення ретельного психофізіологічного і психолого-педагогічного аналізу причин труднощів навчання* (тобто первинного дефекту). Цей принцип дає змогу намітити шляхи диференціювання завдань та застосувати прийоми роботи, адекватні дефекту.

2. *Запобігання труднощів у навчанні, що передбачає врахування стану сформованості симультанних та суцесивних структур*, які забезпечують достатній розвиток загальних та спеціальних навчальних здібностей дітей. При такому підході вся система навчально- педагогічних заходів, починаючи з дошкільних закладів для дітей з вадами мовлення, націлюється не тільки на корекцію аномалій розвитку, а передусім на запобігання переходу вад функцій в інші дефекти, зокрема в труднощі навчання.

3. *Адаптаційна спрямованість навчання, хід якого оперативно, безперервно прилаштовується до індивідуальних особливостей процесу засвоєння учнями програмного матеріалу* з тим, щоб сформовані в них уміння здійснювались швидко, злито (симультанно), тобто перейшли в навичку.

4. *Опора в навчанні на збережені аналізаторні системи та на окремі добре розвинуті психічні процеси*, що базується на вченні про функціональні системи та їх пластичність.

5. *Контроль (зворотний зв'язок)*, який ґрунтується на положенні про те, що порівняння дії, яка виконується, з вихідним положенням забезпечується лише постійним потоком зворотної сигналізації.

6. *Урахування індивідуальних особливостей дитини визначає необхідність уточнення мотивів, активізацію діяльності, зняття негативних установок тощо.*

7. *Формування знань і прийомів розумової діяльності в їх єдності*, яке базується на положенні про те, що найоптимальнішими механізмами навчання, які ведуть до стійкого запобігання неуспішності, є ті, які дають змогу

відтворити в розгорнутому вигляді внутрішню структуру завдання за допомогою розкладання її на операції, що відповідають структурі знання. Послідовне виконання таких дій сприяє якісному засвоєнню програмного матеріалу. Розчленування дії на ряд послідовних операцій, доступних школяреві, винесення їх, у разі потреби, назовні, введення спочатку контролю, а потім самоконтролю за їх виконанням створює психолого-педагогічні умови якісного засвоєння знань.

8. *Системний підхід*, побудований на розумінні того, що причини труднощів дошкільного і шкільного навчання можуть торкатися різних компонентів пізнавальної діяльності та мотиваційної сфери дитини. Принцип системного впливу на дефект *забезпечується системністю методів, що дає змогу формувати* не окремі психічні функції та процеси, а *пізнавальну діяльність в цілому*. Ізольоване застосування навіть незначної кількості спеціальних вправ неефективне, оскільки розв'язує окремі завдання, впливаючи вузько на конкретний дефект без врахування його взаємодії з іншими психічними функціями. Системний підхід передбачає не тільки спрямований, а й багатосторонній вплив на дефект і розв'язує завдання формування функцій як цілісної діяльності.

9. *Активізація компенсаторних процесів*, що побудована на засадах *нейтралізації наслідків первинних дефектів або надання їм більш доброякісного характеру*. Відомо, що за певних умов компенсації наслідки деяких вад можуть не виникнути і, навпаки, слабкий розвиток компенсаторних процесів може поглибити їх прояв. Крім того, визначення компенсаторного фону дає змогу з'ясувати, на які здібності дитини можливо спиратись у роботі з запобігання труднощів навчання, а які необхідно розвинути.

10. *Культивування індивідуальних здібностей дитини з ПМР*, згідно з яким навіть просте усвідомлення своїх можливостей стане потужним спонукальним мотивом до досягнень у навчанні, служитиме поштовхом до саморегуляції.

Внутрішньокласна диференціація і, відповідно, подальше пристосування базового навчального плану до конкретного контингенту учнів може забезпечуватися за умови врахування як складності порушення (недорозвинення мовлення, інтелектуальна недостатність, недорозвинення навчальних здібностей), так і характеру труднощів у засвоєнні програмового матеріалу.

З огляду на це методична реалізація теоретичних положень корекційно-превентивного навчання дітей з ПМР полягає:

у впровадженні в роботу шкіл системи психолого-педагогічних і нейропсихологічних засобів, спрямованих на забезпечення своєчасного і цілеспрямованого прогнозування виникнення можливих труднощів (найближчих і віддалених) у дошкільному і шкільному навчанні;

у методичному забезпеченні одночасної підготовки дітей до опанування інтелектуальними навичками (читанням, письмом, рахунком) шляхом розвитку базового обсягу інваріантних дій та операцій, спільних для різних видів навчальної діяльності, тобто розвитку сукцесивно-симультанних структур;

у впровадженні в практику спеціальних шкіл Тестів досягнень з математики, граматики і орфографії, читання, природознавства з метою планомірного і систематичного визначення рівнів засвоєння дітьми програмного матеріалу;

у забезпеченні своєчасної організації спеціального навчання. Специфіка такої організації полягає у заміні одного індивідуального способу діяльності дитини іншим.

Така заміна необхідна за умови виявленої некомпенсованості окремих, важливих для навчання, але недостатньо розвинутих навчальних здібностей (наприклад, фонематичних дій та операцій);

у впровадженні в практику спеціальних шкіл системи формування швидкого, прихованого (неусвідомленого) знаходження суттєвих ознак шляхом алгоритмізованої практики, що сприятиме утворенню в них неподільних перцептивних одиниць;

у розробці відповідних посібників та підручників.

– В Україні поновлюється введення в загальноосвітню масову школу 12-річне навчання, що впливатиме і на строки навчання дітей з ПМР. Це пояснюється хоча б тим, що подовження терміну курсу початкової освіти в Україні продиктовано вимогами світової спільноти, що пред'являються до сучасної освіти. Це дасть змогу зробити плавний перехід від інтегрованої спрямованості початкового етапу навчання (з тісною взаємодією навчальних дисциплін) до їх поступової поглибленої диференціації, а надалі – перейти до нових форм інтеграції на завершальному етапі навчання.

Для дітей з ПМР типовими є значні внутрішньогрупові відмінності за рівнем мовленнєвого розвитку. Згідно з вагою мовленнєвих порушень і рівнем мовленнєвого розвитку умовно виділяються групи дітей з ПМР, найбільш значущими для організації їх навчання:

- Різко виражене загальне ПМР (важка ступінь) характеризується зародковим станом активного словника, що складається з невеликої кількості загальноповживаних слів, лепетних слів; значення цих слів нестійкі, розуміння мови поза ситуацією обмежено; фразова мова складається з одно-двослівних речень. Діти з важким ступенем дизартрії, ринолалії (особливо в разі наскрізних двосторонніх незрощень губи і неба), діти із сенсорною і сенсомоторною алалією мають яскраво виражені комунікативні бар'єри, що порушують встановлення мовленнєвої взаємодії з оточуючими. У дітей даної групи часто спостерігаються складні порушення у вигляді поєднання мовленнєвих, рухових і психічних розладів, що обумовлює значні труднощі в оволодінні мовленнєвої та навчальною діяльністю.

- ПМР середнього ступеня характеризується зростаючими мовленнєвими можливостями дітей. Їх відрізняє вміння користуватися пропозиціями, що складаються з двох-трьох, іноді чотирьох слів. У зв'язку з цим діти виявляються невідготовленими до оволодіння звуковим аналізом і синтезом, письмовою мовою, відчувають великі труднощі в засвоєнні шкільних предметів.

- ПМР дітей третьої групи характеризується розгорнутою фразовою промовою з вираженими елементами лексико-граматичного та фонетико-фонематичного недорозвинення. Особливу групу серед дітей з ПМР представляють діти з різко вираженим недорозвиненням мови (легкого ступеня), яке проявляється в процесі навчання в школі. Характерні труднощі в розумінні та вживанні слів з абстрактним значенням, фраз з переносним значенням.

Відзначаються труднощі планування ініціативних висловлювань, відбору відповідних мовленнєвих засобів. Діти з подібними порушеннями становлять основну масу невстигаючих або слабо успішних дітей, в основному з рідної мови та читання.

Мовленнєве відставання негативно позначається і на розвитку пам'яті. При відносно збереженій смисловій, логічній пам'яті у таких дітей помітно знижені в порівнянні з нормально розвиненими однолітками короточасна пам'ять і продуктивність запам'ятовування.

Таким чином, тяжкість мовленнєвого порушення залежить від ступеня (рівня) вираженості мовленнєвого недорозвинення і від форми мовленнєвої патології, що обумовлює значну різноманітність психомовленнєвих відхилень у молодших дітей.

В даний час контингент дітей з мовленнєвими порушеннями, істотно змінився як за станом мовленнєвого розвитку, так і за рівнем підготовленості до системного навчання.

У зв'язку з цим в даний час простежуються дві основні тенденції в зміні контингенту дітей з ПМР. Одна тенденція полягає в мінімізації проявів мовленнєвих порушень до шкільного віку. Зокрема, прояви мовленнєвого дефекту у багатьох дітей з такими порушеннями, як фонетико-фонематичні недорозвинення, загальне недорозвинення мови, ринопалія, дизартрія, згладжуються. Інша тенденція визначається навантаженням структури мовленнєвого порушення дітей. У більшості дітей спостерігається поєднаний мовленнєвий дефект, при якому виявляються численні порушення мовленнєвих

систем, комплексні часткові аналізаторні (слухові, зорові і мовленнєво-рухові) розлади.

Діти з вираженими мовленнєвими (комунікативними) порушеннями (наприклад, сильна ступінь заїкання, ринолалія, дизартрія та ін.), що перешкоджають засвоєнню загальноосвітньої програми на загальних підставах, навчаються в спеціалізованих установах (спеціальних інклюзивних класах), в умовах, що забезпечують покрокову логопедичну корекцію і модифікацію загальноосвітньої програми відповідно до їх можливостей, а також адресні дидактичні посібники та підручники. У цих випадках здійснюється постійний моніторинг результативності академічного компонента освіти, сформованості життєвої компетенції дітей, рівня і динаміки розвитку мовленнєвих процесів, виходячи з індивідуальних особливостей первинного мовленнєвого дефекту.

Порушення у формуванні мовленнєвої діяльності молодших дітей негативно впливають на всі психічні процеси, що протікають в сенсорній, інтелектуальній, афективно-вольовій та регуляторній сферах. Одні розлади мови по тяжкості проявів можуть бути різко вираженими, що охоплюють всі компоненти мовленнєвої системи; інші проявляються обмежено і в мінімальному ступені, наприклад, тільки в недоліках вимови окремих звуків, і вони, як правило, не впливають на мовленнєву діяльність в цілому.

Однак, у значної частини дітей відзначаються особливості мовленнєвої поведінки – незацікавленість у вербальному контакті, невміння орієнтуватися в ситуації спілкування, а в разі виражених розладів мови – негативізм і виражені труднощі мовленнєвої комунікації. Соціальний розвиток більшості дітей з порушеннями мови повноцінно не формується в зв'язку з недостатнім освоєнням способів мовленнєвої поведінки, невмінням вибирати комунікативні стратегії і тактики вирішення проблемних ситуацій. Проте інтеграція дитини з порушеним мовленнєвим розвитком в середі однолітків не настільки проблематична, як для інших категорій дітей з особливими освітніми потребами (ООП).

Поряд з успішною формою інтеграції дітей з мовленнєвими порушеннями в загальноосвітнє середовище визнається організація логопедичних груп.

Система роботи в таких групах спрямована на усунення мовленнєвих порушень в тісному взаємозв'язку з навчанням і забезпечує подолання прогалин попереднього мовленнєвого розвитку, а також оперативне попередження можливих труднощів засвоєння розділів програми (особливо при навчанні письма і читання).

Обов'язковими умовами реалізації навчання дітей з порушеннями мови є постійний логопедичний супровід, злагоджена робота логопеда з педагогом з урахуванням індивідуально розроблених рекомендацій до відбору навчального матеріалу та оцінці успішності. Навчання надає найбільші можливості для інтеграції дитини з мовленнєвими порушеннями в середовищі освіти.

Для дітей з вираженими порушеннями мови для подолання яких потрібні особливі педагогічні умови, також рекомендується спеціальний систематичний корекційний вплив. Це діти, які страждають ПМР (другий, третій рівень), обумовленими алалією, дизартрією, ринологією. Така допомога надається в інклюзивних класах (для дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку). В результаті навчання дитина з мовленнєвими порушеннями також отримує в повному обсязі знання і навчальні навички, передбачені державним стандартом освіти дітей з ПМР.

Вся навчально-виховна діяльність побудована так, щоб на всіх уроках і позакласних заходах здійснювалася робота з розвитку та корекції мовлення дітей, тобто логодидактичного впливу і процес навчання був тісно пов'язаний за змістом і розвиваючою спрямованістю.

Освіта дітей з ПМР здійснюється враховуючи різні структури мовленнєвого порушення. Дана категорія включає дітей, які мають, головним чином, дефіцити сенсорного розвитку, що ускладнюють спілкування і навчання. Вхідні в цю групу діти мають яскраво виражені комунікативні бар'єри, що порушують можливість встановлення мовленнєвої взаємодії з оточуючими. Як правило, ці діти не отримали своєчасної дошкільної допомоги і

характеризуються психічною депривацією, особливостями поведінки. Вони зараховуються в особливі класи, які створюються в спеціальному інклюзивному середовищі з метою максимально можливої соціальної адаптації, залученням в процес соціальної інтеграції та особистісної самореалізації. Академічний компонент освіти в цьому випадку значно скорочений, проте, звернуто особливу увагу на формування письма і читання в якості ефективних засобів компенсації виражених розладів мовленнєвої функції.

Реалізація основних теоретичних позицій концепції державного стандарту освіти учнів з порушеннями мовленнєвого розвитку обґрунтовує новий підхід до організації навчального процесу, пов'язаного з необхідністю врахування різних стартових можливостей засвоєння ценового рівня дітьми з ПМР. Ценовий рівень задає обов'язкові результати навчання, на які повинні орієнтуватися вчителі-логопеди, що працюють в загальноосвітній школі і в інклюзивних класах для дітей з ПМР. Це забезпечує значній частині дітей з ПМР різного ступеня вираженості усунення проявів мовленнєвої патології та одночасно еквівалентність початкової освіти, отриманих в різних умовах навчання, заданих державним стандартом рівня загальноосвітньої підготовки.

Найважливішою умовою освоєння основної освітньої програми початкової загальної освіти є диференціація дітей з ПМР за ступенем готовності до засвоєння ними навчального (мовленнєвого, в тому числі) матеріалу.

Таким чином, необхідно включення в зміст навчання специфічних уроків і логопедичних занять, в обов'язковому порядку передбачених спеціальною програмою і навчальним планом, спрямованих на подолання наявного мовленнєвого дефіциту і збагачення мовленнєвого досвіду в різних формах мовленнєвої діяльності.

При цьому необхідно:

- узгодити особливі освітні потреби дітей з ПМР з можливостями засвоєння програмного змісту з української мови, математики;
- ідентифікувати реальний рівень мовленнєвої готовності до засвоєння української мови і визначити релевантні напрямки корекційної роботи і

відповідні педагогічні умови (загальноосвітня школа, логопедичний клас в складі загальноосвітньої школи).

Таким чином, для дітей з ПМР «рідна мова» як навчальний предмет являє собою інтегровану дисципліну, що включає в себе специфічні для спеціальної (корекційної) загальноосвітньої школи курси «Вимова» і «Розвиток мови», а також загальноосвітні предмети «Навчання грамоті», «Рідна мова», «Літературне читання».

В системі навчання мови розділ «Вимова» забезпечує практику спілкування і є пропедевтичною по відношенню до навчання письму та читанню, які представляють найбільш поширені причини неуспішності.

Розділ «Розвиток мови» спрямований на формування основних видів мовлення на основі збагачення знань про навколишню дійсність:

- усній;
- на практичне оволодіння основними закономірностями граматичної будови мови;
- розвиток зв'язного мовлення;
- створення позитивного ставлення;
- наближення процесу навчання до процесу комунікації.

Розділ «Навчання грамоті» включає:

- 1) формування навичок правильного читання;
- 2) профілактику дисграфії і дислексії;
- 3) розвиток дрібної моторики;
- 4) виховання працьовитості.

«Літературне читання» направлене на:

- 1) формування технічних компонентів;
- 2) профілактику і усунення порушень;
- 3) розуміння літератури;
- 4) усвідомлення значущості читання;
- 5) оволодіння технікою читання;
- 6) уміння самостійно вибирати потрібну літературу.

Повноцінність засвоєння математичного матеріалу дітьми з порушеннями мовленнєвого розвитку визначається взаємодією і ступенем розвитку мовленнєвого, діяльнісного і когнітивного компонентів математичної готовності.

Для заповнення цих прогалів вводиться пропедевтичний курс, що включає цілеспрямовану роботу по формуванню математичної мови в процесі

Питання для самоперевірки:

- 1) Що таке концепція державного стандарту освіти дітей з ПМР?*
- 2) Опишіть ключові поняття концепції державного стандарту освіти дітей з ПМР*
- 3) Які вимоги до структури основної освітньої програми початкової освіти для дітей з ПМР вам відомі?*
- 4) Випишіть тезисно у вигляді таблиці поняття концепції державного стандарту освіти для дітей з нормою мовленнєвого розвитку та для дітей з ПМР*
- 5) Складіть буклет «Основні концепції та вимоги навчання дітей з ПМР» (допомога педагогові)*

6.2. Формування у дітей з ПМР базисних інваріантних дій та операцій

Ознайомтесь із матеріалом, який представлено нижче

У формуванні і функціонуванні механізмів мовленнєвої діяльності виділяються загально-функціональні механізми і специфічні мовленнєві механізми. Знаково-символічна діяльність може розглядатися як один з загально-функціональних механізмів, що забезпечують засвоєння всіх семантичних одиниць мови. Актуальним залишається пошук шляхів подальшого збагачення корекційно-освітньої роботи використанням знаково-символічних засобів і діяльності з ними. Дослідження знаково-символічної діяльності дітей з ПМР показують, що її формування проявляється в структурі

різних систем (невербальних (візуальних) і вербальних) і проходить через засвоєння нових алфавітів кодування, через ускладнення синтаксису, правил комбінування знаково-символічних засобів до поступового формування знакових систем. Переорієнтація освітніх систем з формування знань, умінь і навичок на створення умов для оволодіння комплексом компетенцій вимагає врахування специфічних особливостей «мовленнєвого світу» учня з ПМР при дизонтогенезі мовленнєвого та психічного розвитку в процесі формування його мовленнєво-розумової діяльності і проектування освітньої та корекційно-логопедичної роботи. Знання, вміння і навички в цьому процесі виконують функцію засобів, що забезпечують розвиваючий ефект саме для цієї дитини. Індивідуалізація дошкільної освіти, закладена принципами ДСОД ПМР, вимагає як врахування різних «стартових» можливостей дітей з ПМР, так і обліку «контексту розвитку» кожної дитини. Спільна освіта дітей з різним рівнем мовленнєвого і пізнавального розвитку створює передумову і умови для взаємодії дітей з ПМР між собою на основі видів діяльності, спільної розумової діяльності. Завдання формування передумов мовленнєвого і когнітивного розвитку засобами знаково-символічної діяльності при дизонтогенезі мовленнєвого і психічного розвитку дозволяє поставити нові орієнтири в питанні ампліфікації процесу розвитку учня з ПМР з ООП.

Сучасна система освіти пред'являє високі вимоги до рівня інформаційної грамотності дітей, в тому числі і тих, хто навчається з важкими порушеннями мови. В даний час існують різні концепції інформаційної грамотності, однак, найбільш поширеним є розуміння інформаційної грамотності як сукупності умінь і навичок школяра, що дозволяють йому здійснювати пошук, відбір, переробку, оцінку інформації, а також створювати нову інформацію і обмінюватися нею. Плановані результати освоєння умінь і навичок роботи з інформацією зафіксовані в державних освітніх стандартах початкової загальної освіти.

Активний, пошуково-дослідницький характер процесу навчання в школі вимагає постійного звернення до різних джерел інформації, в тому числі і до Інтернет-ресурсів; переробки великої кількості матеріалу в процесі підготовки

повідомлень, доповідей, складання презентацій; структурування фактів, понять в рамках роботи над проектами. Згідно з наявними дослідженнями, структура мовленнєвого дефекту у дітей з ПМР обумовлює різні труднощі сприйняття, розуміння, переробки текстової інформації.

Зокрема, у даній категорії дітей виявляються недостатньо сформованими вміння і навички компресії тексту, механізми антиципації, асоціювання; спостерігається низька активність при аналізі інформаційного поля тексту. У зв'язку з чим для дітей з ПМР буде важливо цілеспрямований розвиток умінь і навичок, що забезпечують становлення інформаційної грамотності, а саме таких умінь, як: відбір необхідних даних; ранжування інформації за ступенем новизни і значущості; композиційно-смісловий аналіз; критична оцінка, структурування, узагальнення, представлення інформації в різних формах (схема, таблиця, кластер, знаки). Разом з тим, на логопедичних заняттях більшість завдань на матеріалі текстів носить, як правило, репродуктивний характер. Від дітей потрібно детально або стисло відтворити прочитане, відповісти на питання, проаналізувати зміст окремих слів і словосполучень. Для формування умінь і навичок активної роботи з текстовою інформацією продуктивними можуть бути прийоми технології розвитку критичного мислення, які припускають варіативні способи переробки інформації як в процесі читання тексту, так і до, і після читання. Специфіка їх реалізації детально описана в методичній літературі.

Наведемо як приклад ряд прийомів, охарактеризувавши можливості їх використання на логопедичних заняттях.

1. «Вірні-невірні твердження»: до читання тексту логопед просить дітей припустити, чи правильні твердження, дані в таблиці, і поставити відповідний знак (знак «+» – твердження вірне; знак «-» – невірно). Після читання тексту необхідно перевірити свої припущення.

2. «Бортовий журнал»: логопед просить дітей до читання тексту записати в ліву графу таблиці те, що вони вже знають по темі тексту; після читання тексту заповнити праву графу таблиці, записавши, яку нову інформацію вони

дізналися з прочитаного. Після цього необхідно пов'язати зміст двох граф в процесі обговорення.

3. «Інсерт»: логопед просить дітей прочитати текст про себе і під час його читання розставляти на полях умовленні знаки, а після прочитання тексту заповнити таблицю, де значки стануть заголовками граф таблиці. У таблицю тезисно заносяться відомості з тексту. Школярам можуть бути запропоновані кілька варіантів позначок: два значка: «+» – нове / цікаве і «✓» – вже знав; три значка: «+» – нове / цікаве, «✓» – вже знав, «?» – є питання.

4. «Кластери»: логопед просить дітей виділити основні смислові одиниці тексту, графічно зобразити їх, вказати взаємозв'язок між ними за допомогою стрілок. Подібні прийоми крім очевидного освітнього і розвиваючого значення мають великий потенціал для корекції порушень уваги, пам'яті, розумових операцій в дітей з ПМР.

З огляду на специфіку перерахованих вище прийомів, їх доцільно проводити не тільки на матеріалі художніх текстів, а також на матеріалі текстів інших стилів і жанрів, доступних дітям шкільного віку (статті з енциклопедій для дітей з різних галузей знань, словникові статті, науково-популярні матеріали з періодичних видань для дітей, з довідкових посібників до навчальних предметів). Прийоми технології розвитку критичного мислення дозволяють цілеспрямовано розвивати вміння і навички роботи з текстовою інформацією з різних джерел, в тому числі і з Інтернет-ресурсів, що сприяє становленню інформаційної грамотності дітей, забезпечує досягнення метапредметних результатів навчання.

Питання для самоперевірки:

- 1) *Що таке базисні інваріантні дії та операції?*
- 2) *Опишіть ключові базисні інваріанти дій та операцій при навчанні дітей з ПМР*
- 3) *Впишіть тезисно у вигляді таблиці базисні інваріантні дії та операції для дітей з нормою мовленнєвого розвитку та для дітей з ПМР*

4) *Наведіть прийоми технології розвитку критичного мислення, які припускають варіативні способи переробки інформації як в процесі читання тексту, так і до, і після читання.*

5) *Складіть сценарій семінару для педагогів на означену у занятті тему*

6.3. Формування основних одиниць проміжної форми мови

6.3.1. Фреймовий підхід до організації і представлення знань

Ознайомтесь із матеріалом, який представлено нижче.

Дайте відповіді на запитання.

Найбільш актуальною у процесі формування основних одиниць проміжної форми мови ми вважаємо технологію фреймового представлення знань, яка буде сприяти інтенсивності навчання і скороченню термінів засвоєння навчального матеріалу. У сучасному світі, коли обсяг інформації надзвичайно великий, використання даної технології, в організації процесу управління якістю.

Фрейм в перекладі з англійської мови має кілька значень: каркас, скелет, рама, кадр, оправа, структура. Вперше технологія фреймового представлення знань була застосована відомим американським вченим Мервін Мінським при дослідженні проблем подання знань в системах штучного інтелекту. У своїй книзі «Фрейми для представлення знань» (A Framework for Representing Knowledge), яка була видана в 1974 році, він описав цю технологію, назвавши його фреймовою (або фреймовим підходом), особливість якої, полягала в застосуванні системи фреймів – спеціальних структур даних, використовуваних для розуміння уявлень про стереотипні ситуації в межах загального контексту знань про світ. Він дав опис механізму людського мислення, сприйняття зорової та слухової інформації, розпізнавання образів, проблем лінгвістики. Згідно з його точки зору, будь-яка машинна модель, яка відображає всю складність реального світу, повинна бути організована методом сукупності

взаємопов'язаних фреймів, що виконують функцію стереотипних ситуацій (міркування, розповідь).

Суть цього твердження полягає в тому, що фрейм, в даному випадку, є не одиничною конкретною ситуацією, а сукупністю ідентичних ситуаційних форм, що належать єдиному типу. М. Мінський описував фрейм у вигляді мережі, що складається з вузлів і зв'язків між ними, де кожен вузол являє собою поняття, яке буде мати можливість бути заданим в явному вигляді.

Ми вважаємо, що його дослідження, а також наукові праці інших вчених написані з метою вирішення проблем штучного інтелекту, послужили точкою опори для розвитку педагогічної технології фреймового представлення знань, яка візуалізує собою процес, викликаний необхідністю і велінням часу по інтенсифікації навчального процесу.

Згідно їх точці зору, сутність фреймового підходу полягає в смисловій компресії навчального матеріалу, а його використання дозволяє значно підвищити якість і швидкість навчання дітей. Досягти поставленої мети свого дослідження їм вдалося способом введення фреймових схем-опор, які представляють собою спекулятивну форму оригінальних стереотипних ситуацій в символах (жорсткий каркас), елементами якого є порожні вікна (слоти), здатні неодноразово оновлюватися інформацією.

Проведені ними дослідження підтвердили ефективність застосування фреймового підходу в навчанні наступними результатами:

- фреймування, високоефективний спосіб стиснення інформації;
- фреймовий підхід до організації знань при навчанні за рахунок структурування і ієрархування навчального матеріалу дозволяє впорядковувати і систематизувати його (укладаючи знання в файли пам'яті, що призводить до збільшення її обсягу, збільшення операційної швидкості розумової діяльності, тобто швидкості витягання з пам'яті потрібної інформації);
- використання фреймів сприяє ефективному засвоєнню навчального матеріалу.

При цьому нам хотілося б особливу увагу звернути на те, що:

- фреймування становить основу застосування інформаційних технологій в навчанні (база при створенні більшості комп'ютерних програм і електронних книг);

- розумова діяльність функціонує способом вилучення кадру з пам'яті і включення його в роботу при виникненні нової стереотипної ситуації;

- сучасні підручники структуровані поверхнево (глава, розділ, параграф, введення висновки), в самому параграфі інформація представлена у вигляді загального тексту, на вивчення якого йде значна кількість часу.

У педагогіці активно використовується аналогічна педагогічна технологія, що отримала назву «технології навчання на основі графічних методів стиснення інформації». У межах цієї технології застосовується «метод опорних сигналів» в «опорному конспекті», суть якого полягає в тому, що педагог для стиснення інформації використовує конспект, розміщений на одній зошитній сторінці, що містить в собі матеріал кількох занять, закодований в образній, але легко доступній формі. Він, починаючи заняття, розгортає його в повний текст, а той, якого навчають самостійно, тримаючи аналогічний конспект перед собою, сприймаючи розповідь і використовуючи рекомендований матеріал, подумки аналогічним чином розгортає його, а потім згортає в опорний сигнал. Відмінною особливістю даного методу є те, що той, якого навчають, не запам'ятовує навчальний матеріал, а використовує відповідні функції мозку для роздумів над ним.

Ми дотримуємося тієї точки зору, що між опорним конспектом і фреймовою опорою існують певні подібності, вони:

- мають наочність і призводять до образного мислення;
- активізують роботу образної пам'яті в розумовій діяльності;
- сприяють стиску інформації та навчальних матеріалів.

Основною ж відмінною рисою є те, що якщо опорний конспект складається на кожну тему, то фреймових опор може бути кілька на весь досліджуваний курс, так як вони мають глобальний характер узагальнення, відповідно їх кількість в даному випадку буде мінімальною.

Фрейм-схема динамічна, вона використовується багаторазово в міру вивчення нового навчального матеріалу і служить учню деякою моделлю протягом усього процесу отримання нової інформації, переноситься в незмінному вигляді від теми до теми, заповнюючи при цьому однотипними новими відомостями.

Завдання навчання іноземних дітей застосуванню сучасних засобів і методів структурування навчального матеріалу є однією з першорядних завдань освіти, рішення якої буде сприяти формуванню інтелектуальної і логічної основи для подальшої самостійної роботи дітей, складання коротких наочних конспектів у вигляді фрейм-схем лекційного і текстового матеріалів.

В ході практичних занять пропонуємо методичну схему вправ, що спрямована на навчання побудови фрейм-схем навчально-наукової інформації. Робота з навчально-науковою інформацією в її письмовій та усній реалізації вимагала від іноземних дітей сформованості особливих навичок, пов'язаних не тільки з аналізом зовнішньої структури і змістовної сторони наукового тексту, а й з аналізом його композиційно-мовленнєвих форм. Дані навички формувалися в результаті виконання спеціально розроблених вправ, спрямованих на:

1. Подолання труднощів фонетичного характеру (мовленнєві вправи).

Даний модуль представляв два блоки, в які входили вправи, спрямовані на:

- вдосконалення механізмів аудіювання: антиципації, збільшення обсягу оперативної пам'яті, внутрішнього промовляння, короткочасної пам'яті;
- розвиток і вдосконалення навичок фонетичного впізнавання і розрізнення змісту слова, автоматизованого накреслення літер, швидкісного запису букв і слів, автоматизованого письмового відтворення графічного образу слова по його звуковому образу, автоматизованого перекодування лексичних одиниць в схеми, формули, символи; бачення межі скорочення слів і словосполучень, що носять термінологічний характер; виділення звукової відповідності інтернаціональних лексичних одиниць і здогадки їх значення.

2. Подолання труднощів лексико-граматичного характеру (мовленнєві вправи).

Даний модуль становив чотири блоки вправ, спрямованих на:

- розвиток навичок впізнавання граматичного вигляду слова, співвіднесення графічного образу лексичної одиниці з його семантикою;

- перетворення лексичних одиниць і синтаксичних конструкцій, відтворення і письмова фіксація ключових лексичних одиниць і синтаксичних конструкцій наукового стилю мовлення, граматичне і семантичне поєднання лексичних одиниць, що представляють термін; впізнавання термінологічної лексики і словосполучень, які представляють термінологічну одиницю; співвіднесення ключових лексичних одиниць з їх значенням;

- словосполучення з метою отримання термінологічної одиниці, високий ступінь мовленнєвої здогадки, автоматичне передбачення лексичних компонентів словосполучення, членування і розмежування іменних груп, які вимовляються як єдине ціле; автоматизоване орієнтування і пошук синонімічних елементів, загальне розуміння лексичних одиниць і стійких синтаксичних конструкцій наукового стилю мовлення, еквівалентні заміни, асоціативні зв'язки, автоматизована заміна слів символами, знаками, формулами;

- граматичну правильність писемного мовлення, відновлення інформації, прогнозування сенсу лексичних одиниць і висловлювання в цілому, швидкісний запис інформації, запозичення словоблоків, визначення значень ключових синтаксичних структур і складових їх граматичних форм слова, виділення базових синтаксичних моделей наукового стилю мовлення, бачення структурних компонентів словосполучення і пропозиції, синтаксичні навички лінійної побудови пропозиції, неусвідомлене впізнавання граматичних позицій слів, спрощення структури пропозиції.

3. Подолання труднощів розуміння логічного розвитку думки всередині фразових і міжфразових зв'язків наукового тексту (умовно-комунікативні вправи).

Даний модуль становив блок вправ, спрямованих на розвиток наступних навичок і умінь:

- відбору значущої інформації цілого повідомлення, орієнтування в загальній структурі навчально-наукового тексту;
- оцінки інформації з точки зору її новизни і значущості для письмової фіксації;
- прогнозування за характером теми загальної спрямованості повідомлення;
- виділення основної та дублюючої інформації повідомлення; комплексного розуміння тексту.

4. Складання фрейм-схем навчально-наукової інформації (природно-комунікативні вправи).

Даний модуль становив блок вправ, спрямованих на розвиток навичок розуміння основного змісту тексту, розпізнавання його логічної структури, виділення тим, мікротем, ключових лексичних одиниць, побудови фрейм-схеми. Процес формування навичок письмової фіксації найбільш значимої інформації у вигляді фрейм-схем був розділений нами на два етапи:

- 1) складання фрейм-схем на основі письмового навчально-наукового тексту за профілем майбутньої спеціальності;
- 2) складання фрейм-схем на основі значущості тексту.

У зв'язку з тим, що читання як вид мовленнєвої діяльності має низку переваг (сприйняття інформації за допомогою зорового аналізатора, і, отже, більша пропускна здатність отриманої інформації, ефективність роботи зорової пам'яті, можливість багаторазового звернення до першоджерела інформації), тексти для читання були представлені кілька складніше, ніж для аудіювання. Тексти для читання та аудіювання підбиралися з урахуванням загальної тематичної спрямованості (з підручників за фахом і текстів лекцій провідних педагогів, опублікованих в мережі Інтернет), що забезпечувало повторення і запам'ятовування лексичного та граматичного матеріалів.

Тексти для читання володіли великим набором різних методичних труднощів, ніж призначені для сприйняття на слух. Під подібними перешкодами розумілася складність граматичних конструкцій (наявність причетних і дієприкметникових оборотів, складнопідрядних речень, еліптичних конструкцій), наявність лексичних труднощів (нова термінологічна лексика), особливості розташування смислових блоків тексту (найкраще сприймалася смислова інформація, розташована в самому його початку, забезпечена системою аргументів і висновків).

Вчені і педагоги використовували технологію фреймового підходу в загальній педагогіці, як правило, в процесі навчання, ми ж ставимо перед собою мету впровадити його в область підготовки і вважаємо, що всі факти, наведені вище, будуть досить переконливими, щоб показати актуальність застосування його в засвоєнні матеріалу дітьми з порушеннями мовленнєвого розвитку.

Питання для самоперевірки:

- 1) *Визначте поняття: основні одиниці проміжної форми мови*
- 2) *Що таке фреймовий підхід? Технологія фреймового представлення знань?*
- 3) *Як відбувається складання фреймової схеми?*
- 4) *Як допомагають інструменти структурування (фрейм-сценарій, фрейм-схема, фрейм-алгоритм) засвоювати інформацію швидше.*
- 5) *Порівняйте «технології навчання на основі графічних методів стиснення інформації», які застосовують в педагогіці з фреймовим підходом.*
- 6) *Випишіть основні поняття, які пов'язані з фреймовим підходом до організації і представлення знань*
- 7) *Прокоментуйте розроблення методичної моделі фрейм-схем (як аналіз експерименту, поданому в тексті)*
- 8) *Складіть буклет на допомогу сучасному педагогу, якій містить у собі фрейм-схеми та фрейм-зображення*

6.3.2. Гештальтний підхід до сприймання, переробки і зберігання навчальної інформації

Ознайомтесь із матеріалом представленим нижче.

Дайте відповіді на запитання

Гештальт – основне поняття гештальтпсихології. Гештальтпсихологія виникла як психологічний напрям в Німеччині на початку десятих років ХХ ст.

Гештальт (від нім. Gestalt – форма, структура) позначає цілісні утворення свідомості, які не зводяться до суми своїх частин. Поняття про гештальт зародилося при вивченні процесів сприйняття і структурування відчуттів людини. Термін *гештальт* розуміється як одиниця аналізу свідомості і психіки. Представники цього напрямку психології також вважають, що здібності, на відміну від знань та навичок, базуються на вроджених задатках, і тому їхній розвиток незначною мірою залежить від навчання. За такої позиції дослідження психічних функцій, як правило, спрямовується на виявлення їхніх особливостей, а не на їхнє формування.

Разом з тим у психології на сьогодні поширеною є концепція, відповідно якій *розвиток психічних функцій пов'язується з особливостями взаємодії людини із зовнішнім середовищем, не обмежується завершенням морфологічних змін і продовжується все життя (Л.С. Виготський, А.Р.Лурія, О.Н. Леонт'єв, С.Д. Максименко та ін.).* Провідним у ній є положення про те, що вищі психічні функції формуються в діяльності, а вродженими можуть бути задатки, що розуміються як передумова або умова розвитку здібностей.

Формування гештальтів у дітей з ПМР можливо розглядати як процес, що все ж залежить від навчання, і не зводить вплив середовища до затримки або стимуляції розвитку їхніх психічних процесів.

Доцільно *формування у дітей частини цілого не абстрактно, а в середині вже певного цілого.* Тому є важливим вже на початковій стадії навчання створювати у дітей хоча б приблизне уявлення про цілісну структуру.

У зв'язку з цим *формування у дітей з ПМР системи гештальтів можливо здійснювати за схемою, запропонованою М.С.Шехтер:*

- стадія засвоєння цілого в його першому наближенні, тобто формування поки що дифузного, недиференційованого цілого;

- виділення в цілому елементів та їх взаємовідносин;

- формування на базі засвоєних елементів та їх взаємовідносин більш довершеного, більш точного цілісного образу.

Таким чином, при розробці методики формування гештальтів у дітей з ПМР педагогом плануються (з урахуванням викладеного) декілька етапів:

На першому етапі формування *відпрацьовується (уточнюється) загальний і цілісний зоровий образ об'єкта, що засвоюється дитиною (демонстрація зразків малюнків та серійних рухів)*. При цьому враховується, що у кожної дитини є стихійно складені узагальнені схематичні образи (свого роду візуальні «каркаси», за термінологією Н.Н.Под'якова), в які вкладається кожний новий об'єкт, що сприймається.

При організації другого (аналітичного) етапу навчання *вирішується питання шляхів відриву елементу від цілого*. Наприклад, відпрацьовування окремих елементів рухового акту дитини після того, як вже «схоплено» загальний, цілісний образ руху. Основне завдання при цьому полягає в тому, щоб продовжувати виконувати цілісний рух, зосередивши увагу на недосконалому руху. При цьому елемент відпрацьовується при виконанні всієї сукупності рухів, а не ізольовано, з вириванням одного якогось рухового компонента і, таким чином, забезпечується (після багатьох вправ) його вірне виконання. Це пов'язано з тим, що коли відпрацьований ізольований елемент включається у цілісний руховий акт, то, внаслідок, зміни умов, такий перенос, як свідчать експериментальні дані, може бути утрудненим або неповним.

На третьому етапі знову формується цілісний образ. При цьому *здійнюються інтеграційні дії та інтеграційні фактори, що зумовлюють перехід від другого, аналітичного, етапу до цілісного акта*. Отже, після аналітичних операцій, що сприяють виділенню або уточненню елементів об'єкта,

здійснюються інтеграційні процеси, які знову «сплавлюють» весь перцептивний матеріал в одну неподільну структуру.

Наприклад:

Формування вміння породжувати гіпотези щодо розв'язання проблеми

У цю серію завдань можуть включатися завдання з метою розвитку у дітей кмітливості, оскільки в ході їх виконання у них формується вміння породжувати гіпотези щодо розв'язання проблеми. Крім того, в момент інсайту (за принципом «ключ-замок») знайдена ідея виконання завдання супроводжується емоційними переживаннями.

Завдання «Порівняй два предмети по пам'яті».

З цією метою підбирається десять пар уявлень, одержаних від природи, вулиці, навчальних занять і т.п. Для того, щоб зосередити увагу дитини на цій задачі, їй спочатку пропонується згадати задані пари предметів окремо («Ти бачила муху. А метелика бачила? Схожі вони чи ні? Чим вони схожі?») і т.д.

Завдання «Порівняй два обличчя» (з естетичної точки зору).

Дитині показують малюнок, на якому зображені три жіночі обличчя і запитують: «Хто з цих жінок красивіша за інших? Покажи».

Завдання «Пригадай і назви предмети, схожі за формою».

Для цього дитині показують по черзі цілі фігури або їхні частини (куба, кулі, циліндра, піраміди). Потім пропонують назвати речі, схожі за своєю формою на ці фігури.

Отже, в основу змісту роботи по формування гештальтів покладається розвиток у дітей системних перцептивних утворень, тобто цілісних перцептивних образів. Ця робота передбачає врахування, по-перше, впливу сформованого цілісного гештальту на сприйняття дитиною елементів цього ж гештальту. По-друге, – необхідність врахування зворотного впливу, який гештальт відчуває з боку елементів. І дійсно, ступінь диференційованості гештальту в значній мірі залежить від якості засвоєння дитиною елементів, що входять в нього.

Отже, узагальнюючи, зазначимо, що робота, яка спрямовується на розвиток у дітей з ПМР базисних sukcesивно-симультанних структур і основних одиниць проміжної форми мови сприятиме:

- підвищенню координації інформації, зібраної дитиною з різних джерел;
- економії її пам'яті;
- збереженню процесу сприйняття;
- забезпеченню підвищення рівня розуміння інформації;
- розвитку усного мовлення та уяви;
- формуванню позитивних мотивів навчання.

Підвищена на сьогодні увага до використання нейропсихологічного підходу та впровадження фреймового і гештальтного підходів до організації та представлення знань, пов'язується з тим, що інформація, яка використовується дітьми з вадами мовлення, як правило, в системах інтелекту є недостатньо чітко організованою і недостатньо узагальненою. Зазначені підходи, особливо фреймовий, ініціює ідею необхідності формування сукупності даних, що є ієрархічно організованою структурою, яка охоплює знання про стереотипну ситуацію чи клас ситуацій. Саме фрейми утворюють основу для розуміння будь-якої ситуації шляхом її цілеспрямованої конкретизації та узгодження можливих варіантів ситуації.

Упровадження на логопедичних заняттях спеціально розроблених методик, що передбачають формування фреймів та гештальтів, активізує у дітей ті процеси мислення, які базуються на багаточисельних структурних даних, а саме: міркування, висновки за аналогією, розуміння мовлення.

Протягом всього часу впровадження у педагогічний процес розробленого комплексу завдань буде можливим відмічати підвищення мовленнєвої активності всіх дітей, особливо в таких формах мовлення, як діалогічне і зв'язне.

Важливим є також те, що, оскільки загальний базисний обсяг інваріантних дій та операцій (сукцесивно-симультанних структур і гештальтно-фреймових утворень) є спільним для різних видів діяльності, то їх планомірний розвиток забезпечить одночасну підготовку дітей до наступного засвоєння програмового матеріалу з різних навчальних предметів.

Питання для самоперевірки:

- 1) *Дайте коротке визначення, що таке гештальтний підхід?*
- 2) *Поділяєте ви чи ні думку гештальтпсихології про те, що психічні процеси на протязі життя не розвиваються, а є наслідком вроджених задатків, що поступово проявляються. Дайте пояснення.*
- 3) *Які гештальт закони вам відомі?*
- 4) *Приведіть загальну характеристику кожного гештальт закону*
- 5) *Як ви відноситеся до поширеної концепції, відповідно якої розвиток психічних функцій пов'язується з особливостями взаємодії людини із зовнішнім середовищем, не обмежується завершенням морфологічних змін і продовжується все життя (Л.С.Виготський, А.Р.Лурія, О.Н.Леонтьєв, С.Д.Максименко та ін.).*
- 6) *У чому полягає гештальтний підхід до сприймання, переробки і зберігання навчальної інформації?*
- 7) *Складіть буклет з основними законами гештальтпідходу*
- 8) *Які етапи можна виділити у методиці формування гештальтів у дітей з ПМР*
- 9) *Дайте оцінку ефективного формування у дітей фреймів і гештальтів*

6.4. Нетрадиційний метод навчання дітей з ПМР письмового мовлення

6.4.1. Читання «з першого погляду»

Ознайомтесь із матеріалом представленим нижче та висловіть свою думку про методи навчання дітей з ПМР.

Читання – це унікальна техніка отримання знань, а розуміння тексту – це пізнавальна діяльність по встановленню змісту на основі читацького досвіду.

Розуміння тексту залежить від уміння витягати сенс, вміння порівнювати і прогнозувати, а також від здатності фіксувати увагу, підключати уяву, зберігати в пам'яті текстову інформацію, саме ці процеси виявляються несформованими у дітей. Навчитися розуміти прочитаний текст набагато складніше, ніж опанувати техніку читання. Складнощі розуміння сенсу тексту у молодших дітей з ПМР пов'язані не тільки з мовленнєвою недостатністю, а й з особливостями психічних процесів (низька зорове і звукове сприйняття, повільна переробка сенсорно-перцептивної інформації, недостатній рівень розумових процесів).

Діти з ПМР – це діти з ураженням центральної нервової системи (або проявами перинатальної енцефалопатії), що обумовлює часте поєднання у них стійкого мовленнєвого розладу з різними особливостями психічної діяльності. Дітей з ПМР мало цікавить сенс тексту, вони не прагнуть вникнути в його зміст, не можуть самі встановлювати найпростіші форми конкретного зв'язку, пропускаючи або змінюючи найбільш важливі частини, що несуть смислове навантаження, в результаті втрачається цілісність тексту, а його основний зміст залишається нерозкритим.

В основі технологічної новизни запропонованої процедури формування у дітей з ПМР навички читання лежить системно-діяльнісний підхід, який ставить учня в позицію активного дослідника, відкривача. Різноманітні тексти стають об'єктом дослідження молодших дітей, так як в процесі повноцінного «спілкування» читача і автора твориться зміст тексту. Тому важливим дидактичним завданням сучасної системи освіти є навчання дітей прийомам роботи з текстом, що забезпечує формування компетенцій школяра і закладають основу вміння вчитися.

Труднощі розвитку мовлення дітей призводять до порушення або несформованості окремих процесів або операцій, які потрібні для розвитку навичок читання. До характерних особливостей порушення читання відносяться: нездатність здійснити звуковий аналіз і синтез слів при читанні; специфічні заміни букв і загальні спотворення структури слова; недостатній темп читання і рівень розуміння читаного. В дітей з вадами читання ступінь вираженості порушення читання неоднакова і може залежати від природи первинного порушення, структури дефекту, компенсаторних можливостей, етапів оволодіння навичками читання.

У дітей з тяжкими мовленнєвими порушеннями, що мають порушення читання, на жаль, затримується процес упізнання зображення букв і їх поєднань. Цей процес є важливим компонентом читання на початкових етапах його формування. Як виявилось, цей процес залежить не тільки від зорового сприйняття і впізнавання літери, а й від мовленнєвого руху, тобто закріплення зв'язку між буквою і відповідним звуком, підготовкою органів артикуляції до виголошення звуку.

У дітей з мовленнєвими вадами спостерігається невідповідність між зоровим і артикуляційним образами, порушується зв'язок між буквами і звуками, які дефектно вимовляються і недостатньо точно розрізняються. Внаслідок цього діти неправильно озвучують ряд букв в процесі читання. І навіть тоді, коли той чи інший звук вже поставлено або уточнено в вимові, відповідна літера може орієнтуватися і вимовлятися то вірно, то невірно, так як зв'язок буква – звук залишається ще недостатньо чітким і однозначним. Таким чином, впізнавання літери затримується; в свою чергу, затримується і підготовка органів артикуляції до вимови відповідного звуку і відповідно знижується темп читання.

У структурі читання визначають такі рівні:

Перший рівень – мотиваційний (наявність мотивів і мети читання): отримання інформації або задоволення від читання.

Другий рівень – орієнтовно-дослідницький (аналітико-синтетичний), рівень планування, внутрішньої організації мовленнєвої діяльності: перегляд тексту, заголовок, визначення теми, прогнозування змісту.

Третій рівень – виконавський: проводиться смислова обробка тексту: виділяє важливі думки, об'єднує їх; визначає особистісне ставлення до подій, шляхом аналізу виділяє головну думку.

Результатом читання стає розуміння його сенсу.

У молодших дітей з ПМР страждає і технічна і смислова частина процесу читання. Саме тому можна рекомендувати використання спеціальних прийомів роботи з текстом, з метою його повноцінного розуміння молодшими школярами з ПМР.

Основні завдання глобального методу навчання читання зводяться до забезпечення розповідного, вільного мовлення, природного звучання тону, без типового розтягування та монотонного нанизання слів. Діти вчать читати так, ніби вони розмовляють з батьками чи товаришами, намагаючись не зупинятися.

Сам процес навчання охоплює кілька етапів: читання окремих слів, словосполучень, простих речень, поширених речень, оповідань.

Основним завданням, яке розв'язується при навчанні дітей з недорозвиненням сукцесивних синтезів, є формування глобального способу читання (читання «з першого погляду») на основі інтенсивного розвитку виявлених у них достатньо зрілих симультанних (цілісних) структур.

Перейдемо до короткого викладу змісту та методики формування в дітей з ПМР глобального і напівглобального способу читання.

Процес засвоєння навичок глобального читання представлено у вигляді кількох етапів:

Перший етап (симультанний) – формування максимально дифузного цілісного образу слова, в якому ще не виділені елементи, з яких воно складається.

Другий етап (сукцесивний) – виділення елементів слова (склад, буква), що розпізнається і вивчається.

Третій етап (симультанний) – передбачає формування (на основі виділених елементів) знову цілісного образу слова.

На цих етапах (симультанному, сукцесивному і знову симультанному) навчання читанню відбувається переважно на основі операцій, що здійснюються на перцептивному рівні. Тобто, на різних етапах в роботі зорової, слухової, тактильної та інших систем центральними стають по чергово або симультанні, або сукцесивні задачі. При опануванні читанням за цією методикою, природно, перші завдання значно переважають над іншими. Водночас значна робота проводиться з розвитку у дітей операцій мнестичного та інтелектуального рівнів симультанного виду синтезу.

Реалізація завдань глобального читання досягається тим, що для читання за основу береться той словниковий запас, який виявлений у дитини під час логопедичного обстеження. Книги не використовуються, оскільки у цьому разі діти читають виключно з карток, на яких за спеціальною методикою записані слова (або читають слова, записані педагогом на дошці). Упровадження цього способу виключає метод традиційного читання «ланцюжком». У даному випадку «ланцюжком» перша дитина читає, наприклад, слова, що означають назву тварин; друга – ті слова, що характеризують тварину; третя – слова, що означають назву частин її тіла тощо. Маленькі оповідання читаються за ролями.

Мета глобального читання – викликати в дітей відомі їм уявлення або думки. Не допускається читання слова або речення, зміст яких дитині є незрозумілим.

Отже, процес формування читання *глобальним способом охоплює проходження дитиною кількох етапів:*

I етап – цілісне читання слів;

II етап – читання словосполучень і речень; III етап - читання книг.

Час, відведений на кожний з визначених етапів, варіюється залежно від темпу формування навичок читання у дитини. Це пов'язано зі

складністю мовленнєвого порушення та часом, який педагоги та батьки присвячують заняттям. Головне, щоб процес вироблення навичок читання давав дитині задоволення, допомагаючи педагогу та батькам досягти основної мети – дати дитині знаряддя для її освіти, самоосвіти та інтелектуальної насолоди.

Глобальний метод навчання читання у дітей з недорозвиненням суцесивних синтезів найбільше враховує структуру їхнього дефекту і започатковує правильну орфографію. З'ясовано, що при читанні діти не впізнають добре відомі їм слова, в яких допущена хоча б одна помилка, вважають їх новими, незнайомими.

Через те шлях формування у дітей навичок читання може і повинен мати варіативність. По-перше, він може розпочинатися від сприйняття цілого слова, далі, через виділення в ньому елементів (складів, букв) завершуватися формуванням знову цілісного образу слова. Інший шлях

– ефективне і традиційне вироблення навичок читання, починаючи з виділення елементів слова до формування на цій основі його цілісного образу.

– Використання у навчальному процесі глобального способу читання значною мірою забезпечує обґрунтування диференційованого підходу до застосування педагогом різних методів навчання дітей читання залежно від сформованості в них базисних синтетичних (симультанних і суцесивних) структур.

– З урахуванням визначених підстав для застосування *глобального способу навчання читання та за своїми* узагальнюючими можливостями *цей метод може успішно застосовуватися в навчанні різних категорій дітей з особливими потребами і в роботі з нейротиповими дітьми.*

Питання для самоперевірки:

- 1) *Як відбувається процес навчання читанню дітей з ПМР?*
- 2) *Що таке аналітико-синтетичний спосіб читання?*
- 3) *Дайте характеристику глобальному методу навчання читання*

(читання «з першого погляду»)

- 4) *Як відбувається процес навчання читанню дітей з ПМР?*
- 5) *Що таке аналітико-синтетичний спосіб читання?*
- 6) *Дайте характеристику глобальному методу навчання читання*

(читання «з першого погляду»)

- 7) *Поясніть методику навчання глобального читання*
- 8) *Назвіть етапи процесу засвоєння навичок глобального читання.*

Наведіть приклади цих етапів.

9) *Як ви розумієте вислів: для навчального процесу головне визначити і врахувати різні рівні розвитку у дітей основних видів синтетичної діяльності – симультанних і суцесивних. Як це впливає на вибір методики навчання дітей читанню*

10) *Які основні аспекти, які треба враховувати при навчанні читанню дітей з ПМР?*

11) *У чому полягає розуміння тексту дитини з ПМР?*

12) *Складіть буклет, у якому описані основні та найефективніші прийоми навчання читання дітей з ПМР*

6.4.2. Письмо «з одного розчерку»

Ознайомтесь із матеріалом, представленим нижче. Сформуйте свою думку про процес оволодіння письмом дітей з ПМР та дітей без мовленнєвих розладів

Формування письмового мовлення нерозривно у логодидактиці пов'язують з формування орфографічних навичок.

Формування орфографічних навичок підпорядковується основним закономірностям автоматизації будь-якого досвіду. Навички – це автоматизовані компоненти свідомої діяльності людини, які входять в ту чи іншу цілеспрямовану активність людини як засіб досягнення цієї діяльності. Навички формуються на базі умінь, а вміння в міру автоматизації стають навичками.

Орфографічний навичок – дія, яка повинна бути автоматизована і сформована в дітей на основі умінь, пов'язаних із засвоєнням комплексу знань і їх застосуванням на листі. При цьому спочатку діти опановують окремими операціями. У процесі формування досвіду приватні операції перетворюються в автоматизовану дію. Засвоєння орфографічних знань, умінь і навичок правопису – це складний пізнавальний процес. Орфографічний навичок кваліфікується і як інтелектуальний, і як речовий. Він організовується складною системою свідомих дій, а при його автоматизації стає способом виконання більш складної дії або способом передачі думки в письмовій формі. Наприклад, при підборі перевірного слова дитина повинна вміти виконати алгоритм правила, володіти операціями словозміни і словотворення, володіти достатнім словниковим запасом (в слові виконувати соло в корені необхідно писати букву «о», щоб написати слово правильно дитина повинна володіти значенням як перевіряється, так і перевірного слова «соло», в даному випадку вміти поставити слово в початкову форму). Формування орфографічного досвіду розглядається як освіта асоціацій.

У дітей переважає конкретно-образне мислення. Розумові операції у них здійснюються за допомогою конкретних предметів або за допомогою наочних образів, уявлень. Лише у другій половині молодшого шкільного віку намічаються зрушення, які поступово призводять до формування елементів абстрактного мислення, що відбувається в плані власне понять. Самостійна пізнавальна активність у молодших дітей в повній мірі ще не сформована.

У зв'язку з цим в процесі навчання орфографії необхідна цілеспрямована організація розумової діяльності дітей молодших класів. Дитина повинна засвоїти алгоритм правила, навчитися діяти по ньому самостійно.

У психологічній і методичній літературі розглядається характер взаємозв'язку і взаємозумовленості розвитку конкретного і абстрактного, наочно-образного і словесно-понятійних форм мислення при оволодінні орфографією. Процес формування орфографічних навичок є складним мовним процесом, в реалізації якого велику роль відіграють розумові операції як на

невербальному, так і на вербальному рівні розумової діяльності. Однією з умов засвоєння мовленнєвих узагальнень, необхідною для оволодіння орфограмами, є сформованість симультанного (одномоментного) і суцесивно (послідовного, крок за кроком) аналізу і синтезу.

Так, перевірка слова вимагає симультанного порівняння перевірного та перевіряється слова (приголомшливий – тряска, а не «тріск», наприклад). При написанні же шуканої словоформи відбувається послідовне, суцесивне зіставлення звукового образу слова і графічного написання. Успішність оволодіння правилами правопису визначається вмінням переводити «зовнішні» орфографічні операції в розумовий план, в план внутрішнього мовлення, тобто інтеріоризувати. Спочатку дитина промовляє текст правила вголос, потім промовляє вголос всі операції, які йому потрібно зробити, щоб знайти перевіряє слово, і тільки потім дитина зможе в розумовому плані зробити всі операції і написати слово правильно. Усвідомлене письмо – це письмо на основі орфографічних правил, в яких узагальнені фонетичні, лексичні і граматичні ознаки слів. Успішність навчання правопису багато в чому залежить від того, наскільки своєчасно, глибоко і правильно усвідомлює дитина особливості слова як мовленнєвої одиниці. У логодидактиці розділили правила на три групи: одноваріантні, двоваріантні і правила-рекомендації.

Педагог, приступаючи до вибору методики оволодіння правилом, орієнтується на типову групу правила.

Робота над орфографічним правилом полягає в розкритті сутності правила, оволодінні учнями формулюванням правила, застосуванні правила в практиці письма: написанням якій частині слова, якої частини мови або граматичної форми управляє правило; які ознаки при цьому виступають в ролі ведучих. Виходячи з цього вчитель підбирає матеріал для ознайомлення дітей з правилом. Діти за підручником вивчають структуру правила, виділяють його складові частини.

Орфографічний навик також характеризується специфічністю – ця навичка мовленнєва. Він включається в якості компонента в письмову

мовленнєву діяльність і в своєму розвитку базується на усному мовленні. Психофізіологічний механізм формування орфографічного досвіду полягає в утворенні тимчасових зв'язків (асоціацій). Формування навичок правопису слова – це ланцюг асоціацій, яка має кілька ланок: слухове або зорове сприйняття слова або пропозиції, виділення слова з пропозиції, осмислення лексичного і граматичних значень слів, з'ясування морфемного складу слова, моторне відтворення графічних образів слів (їх написання).

При формуванні досвіду правопису морфем слова діти засвоюють взаємозв'язок фонетичних, граматичних, словотворчих і орфографічних знань. Морфема, з одного боку, являє собою граматичний елемент слова, що забезпечує будову фрази, а, з іншого боку, морфема – елемент словотворення, що має індивідуальну семантичне навантаження і особливу функцію – виробництва цілого сімейства слів, істотно наповнюють лексикон людини.

Для формування орфографічного досвіду важливий цілий комплекс знань і умінь, висока пізнавальна активність дітей, розуміння ними матеріалу, який вивчається, і тих прийомів роботи, якими користується педагог. Необхідно, щоб був зв'язок всіх складових орфографічного досвіду. Тільки тоді діти можуть використовувати теоретичні знання і діяти свідомо.

Дитина, що приступає до навчання в школі, володіє певними практичними знаннями про мову, і ці знання не втрачаються в шкільному віці, а продовжують відігравати важливу роль в засвоєнні граматичних і орфографічних знань. Для засвоєння одних знань важливо усвідомлення фонетичних особливостей слів, для інших – необхідне знання граматичних, лексичних, словотворчих (словотворчих) мовленнєвих значень. Формою, в якій ці знання зафіксовані, є орфографічне правило. Орфографічні правила рятують лише від необхідності запам'ятовувати написання кожного окремого слова. З урахуванням характеру орфограми орфографічні навички можна розділити на дві групи: навички, що формуються на фонетико-словотвірної основі (правопис коренів слів, приставок і суфіксів), і навички, що формуються на морфолого-синтаксичній основі (правопис закінчень).

Основу кожного орфографічного досвіду складають певні мовленнєві знання і вміння. Так, для формування досвіду правопису слів з ненаголошеними голосними в корені, парних глухих і дзвінких приголосних, невимовленнєвих приголосних, а також для правильного написання приставок, м'якого розділового знаку учням необхідно оволодіти сукупністю знань і умінь:

1) розрізняти голосні і приголосні звуки, ударні і ненаголошені голосні, глухі і дзвінкі приголосні (парні, завжди дзвінкі, завжди глухі);

2) співвідносити написання і вимова слова, встановлюючи схожість і відмінність;

3) розбирати слово за складом (проводити морфемний аналіз);

4) підбирати однокореневі слова;

5) змінювати форму слова.

Але кожне з названих умінь само по собі створює тільки передумову для формування розглянутих навичок, важливою умовою є взаємодія між ними. Усвідомлення учнями певної послідовності дій при написанні орфограми фактично являє собою встановлення зв'язків між знаннями, між окремими операціями. Відомо, що маленькі діти і зовсім неписьменні люди говорять так, як ніби знають правила мови. Під знанням правил в розмовній мові мається на увазі «відчуття мови», що формується стихійно, в процесі оволодіння мовою. Якщо цей процес порушений в усному мовленні, то на листі він проявляється в аграматизмах. Після чотирьох років аграматизми в мові дітей при нормальному ході їх мовленнєвого розвитку зазвичай зникають. Дитина, що не має ніякого поняття про відміну іменників або відмінюванні дієслів, правильно «схиляє» і «відмінювати» їх у своїй промові.

Дитина володіє граматиною рідної мови, але вона не знає, що володіє. Ці операції не усвідомлені. Так і дитина на заняттях української мови поступово починає довільно застосовувати свої власні вміння, а далі вони перейдуть в план довільний і свідомий. Між рівнем розвитку мовлення дитини і його грамотністю існує прямо пропорційні відносини. Чим якісніше словник і синтаксис дитини, чим правильніше його вимова, тим легше йому навчитися

писати грамотно. Рівень розвитку усного мовлення істотно впливає на засвоєння школярами орфографії. Іншими словами, до моменту оволодіння орфографічними навичками повинні бути сформовані фонетичні, фонематичні, лексичні узагальнення, вміння аналізувати і синтезувати мовленнєві одиниці як з точки зору семантики, так і з точки зору мовленнєвого оформлення, а також співвідносити їх з графічним зразком.

Таким чином, оволодіння орфографічними навичками ґрунтується на високому рівні як психологічного розвитку (перш за все, когнітивних структур), так і мовленнєвої готовності дітей. Центральним завданням навчання української мови в початковій школі має бути формування у дітей уміння аналізувати мову, вміння виявляти, розпізнавати і диференціювати за певними ознаками мовленнєві явища, що вимагають застосування правил правопису. Уміння аналізувати мову формується повільно, що не дає можливості учням застосовувати орфографічні правила. Попередня робота з розчленовуванням мови на окремі її елементи і по когнітивної диференціації власного знакового і денотального рівнів символічної функції є необхідною передумовою вміння аналізувати мову. Отже, орфографічний навик як складний мовленнєвий навик є необхідним компонентом писемного мовлення.

У зв'язку з цим формування орфографічно правильного письма пов'язується з розвитком мовлення дітей, зокрема, звуковимови, слуховимовного розпізнавання фонем, фонематичного сприйняття, фонематичного аналізу як розумової дії, обсягу активного і пасивного словника, синтаксичного ладу мови, формотворного і словоутворюючого процесів, а також достатнього рівня сформованості зорово-просторових функцій. Важливо, щоб діти навчилися поєднувати два завдання: висловлювати свої думки в письмовій формі і дотримуватися при цьому правила української орфографії.

Таким чином, процес оволодіння орфографією є складним навиком. Як передумови успішного засвоєння орфограм дітьми розглядаються різні лінгвістичні, психологічні та мовленнєві чинники: достатня сформованість фонематичного аналізу і синтезу, слів, пізнавальна активність в сфері

морфологічних узагальнень, певний рівень лексико-граматичної будови (сформованість синтаксичного ладу мови, формотворчих і словоутворюючих процесів), достатня сформованість мотивації, збереження процесів пам'яті, мислення, уваги.

Якщо здібність до утримання дитиною в короткочасній пам'яті часової послідовності звуків або символів порушена, це може безпосередньо вплинути на процес оволодіння письмом, викликаючи при цьому систематичні пропуски, переставляння і добавляння букв.

▪ **Недорозвинення навички фонематичного сприйняття** може спостерігатися на одній або на декількох стадіях його формування:

- дофонетичній;
- розрізнення найконтрастніших фонем;
- розрізнення фонем у відповідності з їхніми фонематичними ознаками;
- розвитку мовної свідомості (на початку навчання у школі чи дитсадку).

У кінцевому результаті таке недорозвинення призводить до систематичних заміन на письмі букв, яким відповідають фонем, що мінімально відрізняються одна від одної (опозиційні звуки).

про застосування глобального методу навчання дітей письму, який у даному разі є аналогічним тому, що застосовується на уроках читання. Подібно тому, як діти починають читати цілі слова, навіть фрази, і у письмі перші навчальні спроби також здійснюються ними над словами в їхній цілісності. Встановлено, що написання таким чином слів вимагає зовсім іншого розташування мускульних рухів, ніж для окремого написання букв. Тому за цією методикою діти спочатку вчать писати цілі слова за загальним їх виглядом (так само як і читати). У техніці ж точного зображення букв вони вправляються лише після того, як навчаться відтворювати цілі слова. Для успішного формування у дітей вміння накреслювати цілі слова, проводиться спеціальна підготовча робота, а саме: на уроках малювання у них розвивають

вміння диференційовано сприймати форму, співвідношення форм, вміння одночасно малювати обома руками та ін. Заняття з малювання й письма при цьому йдуть паралельно.

Питання для самоперевірки:

- 1) *Як навчити дитину з ПМР письму?*
- 2) *До чого приводять недорозвинення навичок фонематичного сприйняття*
- 3) *Як розвинути орфографічні навички дітей з ПМР?*
- 4) *Яка методика поетапного формування глобального способу письма застосовується у дітей з особливостями в розвитку?*
- 5) *Які основні етапи навчання письму дітей з ПМР?*
- 6) *Дайте пояснення вислову: формування розглянутих основних навичок письма забезпечується достатньою зрілістю суцесивних (послідовних) структур.*
- 7) *Поясніть методику застосування глобального методу навчання дітей письму*
- 8) *Наведіть приклади тих технічних (моторних) здібностей, які є підґрунтям для формування скоропису.*
- 9) *Переваги швидкого письма над повільним.*
- 10) *Складіть буклет-рекомендації для педагога «Письмо з одного розчерку»*

6.5. Врахування в навчальному процесі провідного когнітивного стилю дитини

Ознайомтесь із матеріалом, представленим нижче. Визначтесь що таке когнітивний стиль. Як він зв'язаний зі структурою індивідуальності

Пояснювальна модель інтелектуального розвитку людини (інакше модель переробки інформації) передбачає, що процес пізнання можливо розкласти на певні етапи, які включають набір дій та операцій (сприйняття, кодування,

відтворення, формування понять, суджень та ін.), що виконуються з інформацією. При цьому встановлено, що кожна людина володіє притаманним лише їй своєрідним, власним стилем опрацювання інформації. У зв'язку із загальною тенденцією сучасної науки до системного аналізу психічних явищ врахування стилю (як цілісної психічної системи) у контексті пізнавальних процесів отримало широке розповсюдження (Е.А.Климов, Е.Т.Соколова, М.О.Холодна, Г.Куценко та ін.) і призвело до виникнення феномену «когнітивний стиль» (далі КС).

КС – як індивідуально-типовий набір уподобань людини щодо дій та операційного складу процесів переробки інформації, – вважаючись відносно незалежним від змісту і характеру самої діяльності, водночас визначає спосіб, манеру і «шлях руху» особистості до здобуття наміченої мети.

Когнітивний стиль – це процесуальна (інструментальна), стійка у часі характеристика отримання людиною того чи іншого пізнавального (когнітивного) продукту. Описується за рахунок крайніх форм пізнавального реагування і не підлягає застосуванню оціночних суджень.

Структура індивідуальності є складною системою, яка визначається шістьма взаємодіючими системами – сенсорної, моторної, когнітивної, афективної, а також системою стилів і системою цінностей. Сенсорна і моторна системи забезпечують вхід і вихід інформації, її кодування і декодування. Когнітивна система пов'язана з обробкою інформації, що дозволяє визначити основні параметри навколишнього світу.

Афективна перетворює інформацію в стан активації. Когнітивна та афективна системи є центральними рівнями системи, що відповідають за обробку інформації. Система стилів тісно переплітається з системою цінностей, оскільки вона пов'язана з узагальненням і перетворенням інформації, одержуваної від когнітивної та афективної систем. Крім цього, система стилів відповідає за вибір відповідних способів обробки інформації. Система цінностей також узагальнює інформацію, але не для вибору способу дії, а для

того, щоб виділити цілі та визначити можливості та шляхи їх досягнення. Звісно ж важливим відзначити, що системи стилів і цінностей, як і когнітивна та афективна системи, пов'язані з переробкою інформації, але рівень узагальнення, який забезпечувався б даними системами, більш високий. Так що ми можемо стверджувати, що вони інтегрують інформацію на рівні цілісної індивідуальності.

Проведений аналіз показує, що поняття індивідуальності включає в себе індивідуально-типові відмінності в вольовий, інтелектуальної, мотиваційної сферах, у властивостях нервової системи, темпераменту. У вітчизняній науці широке поширення отримала структура індивідуальності, в якій виділяється властивості індивіда, властивості особистості і властивості суб'єкта діяльності. Саме тому у вітчизняній науці індивідуальність розглядається в тісному взаємозв'язку з індивідуальним стилем пізнавальної діяльності. Психологи відзначають, що в залежності від індивідуально-психологічних особливостей особистості дітей (таких як темперамент, функціональна симетрія / асиметрія півкуль головного мозку) та пов'язаних з цим особливостей сприйняття інформації (зорової / візуальної, слухової / аудіальної або кінестетичної) в дітей формується певний спосіб переробки інформації, її отримання, організації, зберігання і використання, тобто стиль індивідуальної пізнавальної діяльності. Індивідуальний стиль виступає системоутворюючим компонентом, що виявляється у вигляді механізму внутрішнього і зовнішнього сполучення індивідуальних властивостей людини. Стиль відображає характеристику системи операцій, до якої особистість схильна в силу своїх індивідуальних властивостей. Це система найбільш ефективних прийомів і способів організації своєї діяльності, деяка стійка система особливостей діяльності та поведінки.

Виступаючи «посередником» між психічними і особистісними рівнями «інтегральної індивідуальності», когнітивні стилі є способом оволодіння індивідуумом картиною світу, в тому числі мовленнєвої.

КС на сьогодні інтерпретується в цілому як компенсаторно-адаптаційний механізм і розглядається як звична стратегія, що визначає типовий для індивіда

спосіб сприймання, запам'ятовування, мислення, вирішення задач, установки, і переважного способу, манери діяти. Констатується придатність КС до вирішення проблем, концептуалізації життєвого досвіду людини, організації процесів. Отже, підкреслюється спрямовуючий і керівний характер стилю, а також те, що стиль – це схильність, що може лежати в основі формування стратегії діяльності і може (сформувавшись у дитинстві) зберігатися впродовж десятків років.

Найбільший інтерес для педагогічної практики і науки **становлять ті КС, що мають високий кореляційний зв'язок з результативністю навчальної діяльності, а саме:**

- полезалежність – полenezалежність,
- аналітичність – синтетичність,
- імпульсивність – рефлексивність.

1. Стильовий параметр «полезалежність – полenezалежність».

Незалежні від поля діти (відповідно, протилежні особливості характеризують полюс полезалежності):

- мають позитивні результати навчання при наявності внутрішньої мотивації (полезалежні – при негативному підкріпленні);

- включаються у процес навчання як активні учасники (полезалежні – як глядачі);

- перетворюють навчальні ситуації, виокремлюючи в ній суттєві моменти (полезалежні спираються на ті ознаки, що лежать на поверхні, ті, що «впадають в око»);

- у них легше проходить генералізація та перенос знань, умінь та навичок, більш чітко виражена здатність відбирати раціональні стратегії запам'ятання та відтворення матеріалу (М.С. Єгорова, Г. Куценко та ін.).

Також, показано, що **особи «незалежні від поля»:**

- точніші у розрізненні зображень об'єктів, у них вищі візуальні здібності;

- для них характерна поведінка активнішого пошуку відчуттів, що, зокрема, проявляється у повільнішому згасанні орієнтувальної реакції;
- більш точні у сприйнятті часу;
- точніші у вирішенні тактильно-перцептивних завдань.

Значний масив даних свідчить про зв'язок *поленезалежності* з *інтелектом*. Так, незалежність пов'язується з просторовими здібностями, що підтверджується високими значеннями кореляцій з невербальними тестами інтелекту (тестом Равена, невербальними шкалами тесту Векслера. Коефіцієнт кореляції з невербальними субтестами Векслера дорівнює одиниці). Однак є дані і про негативний зв'язок поленезалежності та фактору загального інтелекту за Кеттелом, а також про позитивний зв'язок поленезалежності і загального інтелекту за Векслером. Визнається вищий рівень вербального інтелекту у полезалежних. Доведено, що у випадку високих рівнів розвитку вербальних і просторових здібностей люди схильні використовувати просторові навички, а у випадку високого рівня розвитку здібностей вербальних і середнього рівня розвитку просторових – вербальні. Поленезалежність пов'язується також з більш високим рівнем розвитку другої сигнальної системи.

Особливий інтерес становлять дослідження, що пов'язують поленезалежність з особливостями навчання (в тому числі шкільного). Так, встановлено, що у поленезалежних краще формуються складні зорово-перцептивні навички і вони швидше навчаються розпізнавати емоції. При виконанні інструкції педагога незалежні від поля переважно роблять це у «діахронічний» спосіб, тобто поетапно, виконуючи завдання «логічним способом». Це відбувається на основі розуміння правила і правильної стратегії з використанням жорсткіших схем.

Ця обставина повинна обумовлювати специфіку навчання: незалежні від поля краще відповідають на логічні питання, а залежні – на фактологічні (з досвіду). Звідси зрозуміло, чому поленезалежні успішніші в математиці, фізиці, біології, арифметиці, географії та мові, що робить з'ясування ступеня полезалежності досить сильною умовою успішності з предметів, що найбільше

вимагають формально-логічних міркувань. Також потребує врахування й те, що, оскільки *незалежні від поля взагалі схильні покладатися на себе, а їхня поведінка більш детермінована внутрішньою мотивацією, то різноманітні педагогічні прийоми справляють на них менший вплив. Для залежних від поля більша ефективність досягається за умови негативного підкріплення.* Таким чином, можна зробити висновок про більшу самодостатність осіб, що оцінюються як незалежні від поля. Не випадково, що полезалежні частіше використовують займенник «ми», а незалежні – «Я».

Для **визначення ступеню полезалежності-полезалежності** розроблено оригінальні та адаптовано відомі **методики**: структуроване інтерв'ю, тест кольорових плям Роршаха, тест малювання людини, в якому відображуються особливості тілесно-генерованої Я-концепції. Опосередковано полезалежність визначається за рівнем невербального інтелекту (за тестом Равена) та невербальними шкалами (тест Векслера).

Найбільшого поширення набули методики, що діагностують індивідуально-типологічні особливості перцептивної та інтелектуальної діяльності.

Поряд з **сукцесивно-симультанними синтезами наскрізною (трансверсальною) та стабільною властивістю індивідуальності є когнітивний стиль, тобто стійка у часі характеристика отримання і переробки дитиною інформації.** Когнітивні стилі проявляються наскрізно як у багатьох видах діяльності, так і в багатьох життєвих ситуаціях. Важливим є те, що врахування педагогом в навчальному процесі провідного стилю учня сприятиме визначенню шляхів педагогічної диференціації, оскільки допоможе педагогу (відповідно до когнітивного стилю дитини) вірно відібрати навчальний матеріал і забезпечити відповідний емоційний контекст викладання.

Отже, когнітивні стилі, проявляючись у різних діяльностях, є наскрізною індивідуальною особливістю, на яку можна спиратися і яку потрібно враховувати. Усталення певного виду когнітивного стилю є свідченням його

ефективності, оскільки з різних причин в навчальній діяльності конкретному учню можливо або зручно діяти саме так, а не інакше.

Урахування різниці між учнями у швидкості й точності прийняття рішення при виконанні завдань є особливо важливим в ситуації прийняття рішення в умовах невизначеності, коли від них вимагається здійснити правильний вибір з певної кількості альтернатив. Тобто, з'ясування того, який тип сприйняття та засвоєння інформації домінує у дитини, забезпечить підвищення ефективності навчання. Пам'ятаючи, що в одній діяльності провідний когнітивний стиль може сприяти успіху, а в інших – буде непродуктивним, педагог враховуватиме цю обставину у всіх галузях життєдіяльності дитини.

Підсумовуючи, зазначимо, що поняття трансверсальні здібності передбачає два основних способи його застосування в галузі психодіагностики і логопедагогіки. По-перше, при вивченні причин труднощів, що виникають в учнів у процесі навчання, необхідно діагностувати не тільки рівень їхнього інтелектуального розвитку та особистісні особливості, але й виявляти переважаючі когнітивні способи навчання та враховувати стан домінантної зрілості сукцесивно-симультанних структур. Друге призначення цього поняття полягає у визначенні і застосуванні педагогом особливих способів навчання, що мають використовуватися в процесі викладання. Такий підхід дозволить застосувати ті методи викладання, які враховують особистісні уподобання учнів і надають кожному з них можливість апробувати різні способи діяльності.

Вивчення структури індивідуальних відмінностей у навчанні є точкою перехрестя психології та педагогіки. У цьому зв'язку врахування в навчальному процесі даних про стан сформованості трансверсальних здібностей має особливу перспективу, оскільки створює сприятливі умови для ранньої одночасної підготовки дітей до засвоєння різних навчальних предметів.

Питання для самоперевірки:

1) *Що таке когнітивний стиль?*

- 2) *Які когнітивні стилі Вам відомі?*
- 3) *Охарактеризуйте методики, що діагностують індивідуально-типологічні особливості перцептивної та інтелектуальної діяльності. Наведіть свої приклади. Як визначити у дитини провідний когнітивний стиль?*
- 4) *Які ви знаєте тести для визначення слабкої модальності (аналізаторів) дитини.*
- 5) *Дайте визначення поняттям: провідна модальність, дефіцитарна модальність та стан інтермодальної інтеграції*
- 6) *Приведіть короткий опис провідного когнітивного стилю дитини*
- 7) *Складіть буклет; «Провідні когнітивні стилі дитини»*
- 8) *Як ви розумієте що таке поняття «трансверсальні здібності» як вони зв'язані з когнітивним стилем*

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабанський Ю.К. Організація навчально-виховного процесу. К., 1982.
2. Бурлака Я.И., Вихрущ В.О. Про форми організації навчальної діяльності дітей. К., 1999.
3. Вашуленко М.С. Навчання грамоти в першому класі чотирирічної початкової школи. К., 1986.
4. Ермакова Е.П., Якунин Г.А. Основы тифлопедагогтики. Учеб. пособ. для вузов. М., 2001.
5. Захарова А.Ф., Маркова А.К. Обучение и оценка знаний учащихся. *Вопросы психологии*. 1984. № 4.
6. Куценко Г.В. Когнітивний стиль особистості в структурі саморегуляції соціальної поведінки. Автореф. на здоб.... канд. психол. наук. К., 1998.
7. Липа В.А. Психологические основы педагогической коррекции. Донецк, 2001.
8. Лутай В.С. Філософія освіти. К., 2001.
9. Максименко С.Д. Психологічні основи вдосконалення навчально-виховного процесу. Психологія в школі. Зб. матер. 2-го Міжнар. науково-практ. семінару. Рівне, 1997.
10. Права інвалідів в Україні. К., 2001.
11. Про стан інвалідів в Україні та основи державної політики щодо вирішення проблем громадян з особливими потребами. К., 2002.
12. Савченко О.Я. Розвиток пізнавальної самостійності молодших дітей. К., 1992.
13. Саламанкская декларация и рамки действий по образованию лиц с особыми потребностями. Всемирная конференция по образованию лиц с особыми потребностями. Саламанкс. Испания. 7-10 июня 1994 г.

14. Семаго Н.Я., Семаго Н.М. Проблемные дети. Основы диагностической и коррекционной работы психолога. М., 2000.
15. Семенович А.В. Нейропсихологическая диагностика и коррекция в детском возрасте. М., 2002.
16. Синьов В.М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка. Підручник. Частина I. К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2007. 238 с.
17. Синьов В.М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка. Частина 2. Навчання і виховання дітей. Підручник. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. 186 с.
18. Система контролю та оцінювання навчальних досягнень. Початкова школа. Додаток. 2001.
19. Солсо Р.Л. Когнитивная психология. Пер. с англ. М., 1996.
20. Специальная педагогика. Под ред. Н.М.Назаровой. М., 2000.
21. Стадненко Н.М., Ильяшенко Т.Д., Жук Т.В. Диагностика отклонений в умственном развитии учащихся. Пособие для учителей. К., 1991.
22. Тарасун В.В. Концепція державного стандарту освіти дітей з ПМР. *Дефектологія*. 2000. № 2.
23. Тарасун В.В. Концепція освіти дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку. *Дефектологія*. 2000. № 2.
24. Тарасун В.В. Концепція розвитку, навчання і соціалізації дітей з аутизмом. Навчальний посібник (у співав.). К.: 2004, 98с.
25. Тарасун В.В. Критерії оцінювання знань дошкільників: теоретичне підґрунтя, можливості, перспективи. *Дефектологія*. 2002. № 4.
26. Тарасун В.В. Науково-методичні основи формування знань, умінь та навичок у дітей з труднощами у навчанні. Науково-метод. посіб. К., 1999.
27. Тарасун В.В. Нейропсихологічні аспекти спеціальної дошкільної освіти. Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі. Наук.-метод. зб. Вип. 4. К., 2002.
28. Тарасун В.В. Нетрадиційний метод навчання писемного мовлення: письмо «з одного розчерку». *Дефектологія*. 2002. № 2.

29. Тарасун В.В. Нетрадиційний метод навчання писемного мовлення: читання «з першого погляду» (Повідомлення 1). *Дефектологія*. 2000. № 4.
30. Тарасун В.В. Основи теорії і практики логодидактики: підручник для вищих навчальних закладів. К.: «Каравела», 2017. 316 с.
31. Тарасун В.В. Попередження недорозвитку навчальних здібностей у дітей. *Практична психологія та соціальна робота*. 1997. № 1. С. 10–14.
32. Тарасун В.В. Попередження недорозвитку навчальних здібностей у дітей. *Практична психологія та соціальна робота*. 1997. № 2. С. 9–11.
33. Тарасун В.В. Попередження недорозвитку навчальних здібностей у дітей. *Практична психологія та соціальна робота*. 1998. № 2.
34. Тарасун В.В. Превентивне навчання дошкільників з порушеннями мовленнєвого розвитку. К., 1998.
35. Тарасун В.В. Превентивне навчання дошкільників з порушеннями мовленнєвого розвитку. К.: Правда Ярославичів, 1999. 255 с.
36. Тарасун В.В. Тесты учебных способностей для 1–го класса. М., 1998.
37. Тарасун В.В. Трансверсальні здібності: оцінювання і розвиток. Науково-методичний посібник (у співав.). К: 2005. 160 с.
38. Тарасун В.В. Трансверсальні здібності: сутність, види, значення. Діагностика і корекція індивідуального розвитку дітей в процесі навчання. Вип. 2. К., 2003.
39. Тарасун В.В. Філософські засади спеціальної освіти. *Дефектологія*, 3, 2004.
40. Тарасун В.В. Формування знань на основі системи фреймів в дітей з вадами мовлення. *Дефектологія*. 1997. № 2.
41. Тарасун В.В. Якісний, рівневий та поелементний підходи до оцінювання знань дітей. *Дефектологія*. 2001. № 4.
42. Тарасун В.В., Гаврилова Н.С. Тести досягнень молодших дітей у математиці. К., 2002.

43. Тарасун В.В., Мякушко О.І. Комплекс діагностичних і навчальних завдань з природознавства / За наук. ред. Тарасун В.В. К., 2003.
44. Тарасун В.В., Рождественська Д.Б. Діагностика провідного когнітивного стилю дітей з труднощами у навчанні. Діагностика і корекція індивідуального розвитку дітей в процесі навчання. Вип. 1. К., 2002.
45. Тарасун В.В., Скрипник Т.В. Сукцесивні та симультанні синтези і їх значення для формування навчальних здібностей і навчальної діяльності. *Практична психологія*. 2001. № 8.
46. Тарасун В.В., Скрипник Т.В. Сукцесивні та симультанні синтези та їх значення для формування навчальних здібностей і навчальної діяльності. *Практична психологія*. 2002. № 8.
47. Тарасун В.В., Шевченко М.В. Комплекс навчальних завдань з граматики та орфографії. К., 1994.
48. Унт Инге. Индивидуализация и дифференциация обучения. М., 1990.
49. Федоренко И.Т. Подготовка учащихся к усвоению знаний. К., 1980.

Інформаційні ресурси

<http://www.defectology.ru/>

<http://www.logoped-sfera.ru/>

<http://defectologya.ru/publ>

<http://www.defektologiya.ru>

<http://mologoped.26206s013.edusite.ru/p8aa1.html>

<http://www.ikprao.ru>

ГЛОСАРІЙ

Документи ООН: Загальна декларація (тобто, заява) прав людини (1948); Декларація про права розумово відсталих осіб (1971); Конвенція (тобто, угода) про права дитини (1989); ратифікована Верховною Радою України 27.02.1991) Декларація про права інвалідів (1975); (ратифікована Верховною Радою України 16.12.2009, набрала чинності 06.03.2010); Європейська хартія аутистів (1992).

Емоційно-особистісні і когнітивні процеси (як будь-які психічні явища) виконують дві основні функції (відображення зовнішнього і внутрішнього світу та регуляції поведінки), мають складну організацію, змінюються з віком під впливом зовнішніх (соціальних) і внутрішніх (біологічних) факторів, важливо врахувати те, що все ж психологічно емоційні і когнітивні явища не є ідентичними.

Завдання логодидактики – збагачення студентів теоретичними досягненнями в галузі філософії, соціології, нейропсихолінгвістики, права; теоретичними і практичними здобутками в галузі загальної, спеціальної, вікової і медичної психології, загальної і спеціальної педагогіки.

Логодидактика - дає відповіді на питання про особливості засвоєння дітьми з ПМР програмового матеріалу, про характер, причини і механізми труднощів у навчанні та шляхи їхнього раннього запобігання і подолання.

Логопедагогіка – галузь, яка охоплює процес навчання і виховання осіб з обмеженими мовленнєвими можливостями. Усі проблеми, що стосуються навчання такої категорії дітей, складають зміст логодидактики.

Логопедія розв'язує проблеми, пов'язані з виявленням характерних вад мовлення, аналізом структури і природи цих порушень, вивченням особливостей психічного розвитку цієї категорії дітей і знаходженням шляхів забезпечення формування їхнього мовлення.

Мета курсу логодидактики – збагачення студентів сучасними теоретичними досягненнями, надання знань з корекційної педагогіки і психології; допомогти студентам, майбутнім спеціалістам у галузі дошкільної освіти, на основі активної самостійної роботи систематизувати, уточнювати та поширювати свої знання з логодидактики, засвоїти прийоми виявлення, корекції та попередження порушень психофізичного розвитку.

Об'єктом логодидактики є спеціальна освіта осіб з особливими освітніми потребами, що виникають внаслідок порушень мовленнєвого розвитку.

Завдання логодидактики – вирішення проблеми підвищення рівня розвитку навчально-пізнавальних здібностей дітей з ПМР і знаходження шляхів запобігання виникненню можливих труднощів у їхньому дошкільному і шкільному навчанні.

Предметом логодидактики є теорія і практика спеціальної освіти, що включає в себе вивчення особливостей освіти і розвитку людини з обмеженими мовленнєвими можливостями з метою її соціальної адаптації та інклюзії (включення) у суспільство, а також забезпечення їй можливості максимально незалежного способу життя.

Реабілітація – це застосування комплексу заходів медичного, соціального, освітнього і професійного характеру з метою підготовки або перепідготовки індивідуума до найвищого рівня його функціональних здібностей».

Спеціальна педагогіка розробляє проблеми теорії і практики спеціальної (особливої) освіти осіб з відхиленнями у фізичному і психічному розвитку, для яких освіта в звичайних педагогічних умовах, що визначаються існуючою в нашій країні культурою (тобто за допомогою загальнопедагогічних методів і засобів), утруднена або неможлива.

Спільні особливості при всіх типах порушень. Це - зниження здібності до прийому, переробки, збереження та використання інформації; труднощі словесного опосередкування; уповільнене формування понять; утруднення формування тріади: мотив - мета - завдання.

Суб'єктом вивчення і педагогічної допомоги, що здійснюється в системі спеціальної освіти, є людина з обмеженими мовленнєвими можливостями, яка має (внаслідок цього) особливі освітні потреби.

Теоретичним підґрунтям нейропсихологічних досліджень є загальнопсихологічні уявлення про системну будову вищих психічних функцій, їх змінність, пластичність, динамічність у часі і в способах організації.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Тести для перевірки рівня знань із спеціальної педагогіки

I-варіант

1. Мета логодидактики

а) полягає в тому, щоб спроектувати вимоги суспільства на особистість логопата і представити їх як системи здібностей, знань, умінь і навичок та інших особливостей дитини

б) розвивати мовлення дитини логопата

в) полягає в корекції мовлення

г) навчання мови

2. Хто є автором теорії осмисленого вербального навчання

а) Д. Озбел

б) Дж. Брунер

в) С. Рубінштейн

г) Л.С. Виготський

3. Що створили результати дефектологічних досліджень?

а) створення диференційованої спеціальної освіти, створення реабілітаційних центрів для дітей з порушеннями у розвитку;

б) створення значно більше реабілітаційних центрів для дітей з порушенням опорно-рухового апарату;

в) створено способи взаємодії з сім'єю, яка виховує дитину з порушеннями зору;

г) створено соціальні допомоги дітям з аномальним розвитком

4. Який вид диктанту не входить у другу серію перевірочних завдань?

(Якісний підхід)

а) Самодиктант

б) Випереджуючий

в) Графічний

г) Словниковий

5. Що таке корекційна педагогіка (дефектологія) –

а) це багатогалузева наука, що вивчає психофізіологічні особливості розвитку дітей з обмеженими можливостями і займається розробкою проблем їхнього виховання, навчання та корекції онтогенетичних недоліків

б) наука про психофізіологічні особливості розвитку дітей з фізичними та психічними вадами, закономірності їхнього виховання, освіти та навчання

в) галузь психологічної науки, яка вивчає людей, для яких характерне відхилення від нормального психічного розвитку, що пов'язане з вродженими або набутими порушеннями формування нервової системи.

г) система медичних, психологічних, педагогічних, фізичних, професійних, трудових заходів, спрямованих на надання особам допомоги у відновленні та компенсації порушених або втрачених функцій організму

6. Самостійні галузі які об'єднує дефектологія

а) тифлопедагогіка, корекційна педагогіка (дефектологія), спеціальна (корекційна) педагогіка

б) Спеціальна психологія, інклюзія, логопедія

в) сурдопедагогіка, олігофренопедагогіка, спеціальна психологія

г) сурдопедагогіка, тифлопедагогіка, олігофренопедагогіка, логопедія

7. Хто з вчених сформулював поняття "зона найближчого і актуального розвитку дитини"?

а) Л. С. Виготський

б) Я. А. Коменський

в) І. Левінсон

8. Від якої науки була відокремлена «дефектологія» ?

а) педологія

б) педагогіка

в) психологія

г) патопсихологія

9. Нормальним діапазоном IQ (психічна норма) вважається показник:

- a) 70-100
- б) 50-69
- в) 35-49
- г) 20-34

10. Термін «Дизонтогенез» означає...

- a) це особливості психічного розвитку, які не дозволяють їм без спеціально створених умов повноцінно засвоювати навчальну програму .
- б) це процес індивідуального розвитку організму від народження до кінця життя в конкретних умовах зовнішнього середовища;
- в) це відхилення внутрішньоутробного формування структур організму від їх нормального розвитку;
- г) послуги, спрямовані на відновлення оптимального фізичного, інтелектуального, психічного і соціального рівня життєдіяльності

12. Кому з нижче перерахованих належить видання першого керівництва по роботі з глибоко відсталими дітьми?

- A) К. К. Грачовій
- Б) Г. І. Россолімо
- В) Л. С. Виготському

13. Хто написав книгу "Педагогічна корекція", видану в 20-ті роки, яка і в даний час є практичним керівництвом у корекційній педагогіці?

- A) В. П. Кащенко
- Б) Г. І. Россолімо
- В) Л. С. Виготський

14. Ким була створена школа-санаторій для дефективних дітей?

- A) М. С. Певзнер
- Б) В. П. Кащенко
- В) Г. Є. Сухарєвою

15. Григорій Іванович Россолімо (1860-1928), відомий невропатолог, на початку століття запропонував свій оригінальний метод, який отримав назву:

- А) «метод Россолімо»
- Б) «метод виявлення психологічних відхилень»
- В) «метод психологічних профілів»

16. Як галузь наукового знання дефектологія почала розвиватися...

- А) наприкінці XVII століття
- Б) на початку XX століття
- В) на початку XVIII століття

17. Яку систематику розробила Г. Є. Сухарєва (1892-1981), яка враховувала час і причини пошкодження нервової системи?

- А) систематику тифлопедагогіки
- Б) систематику олігофренії
- В) систематику сурдопедагогіки

18. Яку класифікацію розробила М. С. Певзнер (1901-1991) за показниками недорозвинення пізнавальної діяльності, за ступенем рухливості і врівноваженості процесів гальмування і збудження?

- А) класифікацію олігофренії
- Б) класифікацію затримки розумово відсталих
- В) класифікацію тифлопедагогіки

19. Проблеми невстигаючих і недисциплінованих дітей та індивідуальному підходу були присвячені дослідження:

- А) Г. Є. Сухарєвої
- Б) М. С. Певзнер
- В) Л. С. Славіної

20. Проблема диференціації навчання аномальних дітей та виділення серед них невстигаючих дітей загальноосвітньої школи з затримкою психічного розвитку послужила предметом глибоких наукових досліджень для:

- А) Т. А. Власової
- Б) М. С. Певзнер
- В) Г. І. Россолімо

21. Олігофренопедагогіка це –

а) стан, при якому активність і збудливість людини перевищує норму.

б) наука, яка займається питаннями вивчення процесів розвитку, виховання і навчання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку.

в) це порушення нормального темпу психічного розвитку, в результаті чого дитина шкільного віку залишається в колі дошкільних ігрових інтересів.

г) це поняття, яке говорить про сповільнення темпу психічного розвитку, яке частіше виявляється під час вступу до школи і виражається в недостатності загального запасу знань, обмеженості уявлень.

22. Олігофренопедагогіка вивчає:

а) дітей з особливостями психофізичного розвитку,

б) проблеми виховання і навчання

в) проблеми виховання і навчання дітей, які мають недорозвиток інтелектуальності.

г) проблеми виховання і навчання, шляхи корекції недоліків розвитку розумово відсталих дітей, а також питання їх соціальної реабілітації.

23. У якому столітті з'явилася наука олігофренопедагогіка?

а) У XIX ст.

б) У XII ст.

в) У XXI ст.

г) У XVIII ст.

24. Першими вихователями розумово відсталих дітей в спеціальних відділеннях при психіатричних лікарнях і спеціальних притулках були:

а) вихователі

б) лікарі

в) вчителі

г) охоронці

25. Хто розробив систему виховання і навчання розумово відсталих дітей, засновану у 19 ст.

а) Ж. Філіппа

- б) А. Біне
- в) Е. Сеген
- г) П. Бонкура

26. Який аналізатор є складною нервово – рецепторною системою

- а) нюховий
- б) смаковий
- в) дотиковий
- г) зоровий

27. Периферична частина зорового аналізатора – це

а) це здатність організму сприймати і диференціювати світлові подразнення за допомогою зорового аналізатора, що реалізується через зорову систему або зоровий аналізатор людини.

б) це очне яблуко із захисним (повіки, зіниця) і допоміжним (сльозові органи, м'язи очей, кон'юнктива) апаратом ока

в) це здатність ока розрізняти дві точки, що світяться, як окремі при мінімальній відстані між ними.

28. Хто є основоположником науки тифлопедагогіки

- а) Д. Галл
- б) В. Гаюї
- в) Т. Лукас
- г) В. Мун

29. Де організував В. Гаюї перший навчальний заклад для сліпих у 1787 р.

- а) В Парижі
- б) В Англії
- в) В Україні
- г) В Бельгії

30. Де були створені перші школи для сліпих на межі XVIII-XIX ст.

- а) Австрія
- б) Великобританія

- в) США
- г) Франція

31. Яким дисциплінам діти з порушеннями зору навчалися у XVIII-XIX ст.

- а) кресленню, музиці, рахунку
- б) письму і читанню
- в) письму, читанню, рахунку, примітивним ремеслам і музиці.
- г) ремеслам

32. Що розробив видатний французький тифлопедагог Луї Брайль (1809-1852) в 1829 р.

- а) науку тифлопедагогіку
- б) теорію про незрячих
- в) рельєфний шрифт для слабочуючих
- г) рельєфний шрифт для сліпих

33. Сурдопедагогіка – це

- а) розділ спеціальної педагогіки про розвиток, виховання та навчання дітей і дорослих з вадами слуху.
- б) займається питаннями виховання і навчання розумово відсталих дітей;
- в) займається питанням навчання і виховання дітей з вадами зору
- г) займається питанням навчання і виховання дітей з порушеннями опорно-рухового апарату;

34. Коли виникла когнітивна психологія

- а) кінець 50-х–початок 60-х рр. XX ст.
- б) початок 80-х рр. XX ст.
- в) кінець 50-х–початок 60-х рр. XIX ст.
- г) початок 70-х XX ст.

35. Термін когнітивний означає

- а) розумовий
- б) розвивальний
- в) пізнавальний

г) мисленнєвий

36. Для дитини мовленнєве спілкування залишається доступним, вона може сприймати мовлення розмовної гучності на відстані більше

а) 2 – 3 м.

б) 1 – 2 м.

в) 20 – 50 см.

г) 1 м.

37. Логопедія – це:

а) наука про порушення мовлення та слуху;

б) наука про етіологію, механізми мовленнєвих розладів та засобах їх корекції;

в) наука про вади мовлення, про методи їх попередження, вивчення та подолання засобами спеціального навчання та виховання;

г) це наука про порушення мовлення, про методи їх попередження, виявлення й усунення засобами спеціального навчання і виховання.

38. Логопедія є галуззю:

а) спеціальної психології;

б) спеціальної педагогіки;

в) психолінгвістики;

г) правильної відповіді немає.

39. Метою логопедії як науки є :

а) розробка науково обгрунтованої системи засобів профілактики та корекції мовленнєвих розладів, а також реабілітації осіб з порушеннями мовлення;

б) структура порушень мовленнєвої діяльності

в) розробка методів педагогічної діагностики мовленнєвих розладів та засобів спеціального навчання в умовах закладів компенсуючого типу;

г) розробка системи подолання і профілактики мовних розладів, а також вивчення, навчання, виховання людей з порушеннями мовлення.

40. Предметом логодидактики є

а) людина з обмеженими можливостями

б) теорія і практика спеціальної освіти, вивчення особливостей освіти і розвитку людини з обмеженими мовленнєвими можливостями з метою соціальної адаптації та інклюзії

в) мовленнєві порушення

г) навчання і виховання дітей

41. Від якої науки була відокремлена «дефектологія» ?

а) педологія

б) педагогіка

в) психологія

г) патопсихологія

42. Логопедична робота може здійснюватися з використанням різних методів, серед яких умовно виділяють :

а) наочні, словесні і практичні

б) словесні і практичні

в) наочні та словесні

43. Термін «Дизонтогенез» означає...

а) це особливості психічного розвитку, які не дозволяють їм без спеціально створених умов повноцінно засвоювати навчальну програму .

б) це процес індивідуального розвитку організму від народження до кінця життя в конкретних умовах зовнішнього середовища;

в) це відхилення внутрішньоутробного формування структур організму від їх нормального розвитку;

г) послуги, спрямовані на відновлення оптимального фізичного, інтелектуального, психічного і соціального рівня життєдіяльності

44. Хто запропонував ідею про етапи становлення інтелектуальних операцій

а) Д.Ельконін

б) Ж.Піаже

в) В. Давидов

г) Л.С.Виготський

45. Кому з нижче перерахованих належить видання першого керівництва по роботі з глибоко відсталими дітьми?

А) К. К. Грачовій

Б) Г. І. Россолімо

В) Л. С. Виготському

46. Хто написав книгу "Педагогічна корекція", видану в 20-ті роки, яка і в даний час є практичним керівництвом у корекційній педагогіці?

А) В. П. Кащенко

Б) Г. І. Россолімо

В) Л. С. Виготський

47. Ким була створена школа-санаторій для дефективних дітей?

А) М. С. Певзнер

Б) В. П. Кащенко

В) Г. Є. Сухаревою

48. Який підхід не належить до оцінювання навчальних досягнень з граматики та орфографії

а) Якісний

б) Поелементний

в) Структурний

г) Рівневий

49. Як галузь наукового знання дефектологія почала розвиватися...

А) наприкінці XVII століття

Б) на початку XX століття

В) на початку XVIII століття

Додаток 2

Таблиця 1

Модель рівнів засвоєння знань, умінь та навичок

Рівень засвоєння	Тип розумової діяльності	Характер розумової діяльності
I	Пасивно-репродуктивний	Сприймання, розрізнення, усвідомлення та класифікація вивченого програмового матеріалу.
II	Репродуктивний	Відтворення засвоєного навчального матеріалу і застосування знань у різних видах практичних робіт за зразком.
III	Репродуктивно-продуктивний	Відтворення засвоєного навчального матеріалу, застосування його у змінених навчальних ситуаціях і перенесення способів виконання на аналогічні завдання.
IV	Продуктивний	Самостійне перетворення способів виконання навчальних завдань та перенесення їх на виконання інших видів діяльності.

Додаток 3

Таблиця 2

Якісне оцінювання ступеня розуміння учнями змісту оповідання

В. Сухомлинського «Іменинний обід»

Прізвище автора. Назва твору. Клас.	Зміст запитань за текстом	Еталонна відповідь на запитання
В. Сухомлинський «Іменинний обід» (2 клас)	1. Скільки років Ніні та її бабусі?	Ніні 8-ий рік, бабусі – 82 роки.
	2. З приводу чого мама приготувала обід?	У Ніні був день народження.
	3. Кого Ніна запросила на святкування дня народження?	Ніна запросила на свій день народження найкращих подруг
	4. Чому Ніна злякалась, що за святковий стіл сяде бабуся?	У бабусі тремтять від старості руки. Ніна боїться, що подружки будуть потім сміятися з неї.
	5. Чому мама змінила своє попереднє рішення влаштувати іменинний обід?	Мамі було соромно за Ніну, яка так поставилась до своєї бабусі.
	6. Чи можна зробити висновок, що Ніна не любила свою бабуся?	У тексті таких слів немає, але сам вчинок Ніни свідчить про те, що вона недостатньо любила бабуся.
	7. Подруги Ніни справді сміялися б зі старої людини?	Гадаємо, що ні, адже так поведуться лише невиховані й жорстокі діти.
	8. Ви могли б повести себе так, як Ніна?	Розповіді дітей підкріплюються словами тексту.
	9. Чому вчить це оповідання?	Оповідання вчить тому, що до старших і хворих людей, зокрема до своїх рідних, треба ставитись з повагою та любов'ю.
	10. Кого і як ви змалювали б на уявній картинці? Які фарби для цього можна використати?	Детальні розповіді дітей підкреслюються словами тексту.

Причини труднощів у навчанні дітей з ПМР

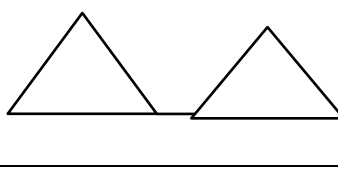
ПЕРШОПРИЧИНИ	Недорозвинення синтетичних структур											
	Сукцесивних синтезів: – перцептивних – мнестичних – мовленнєво–мисленнєвих						Симультанних синтезів: – перцептивних – мнестичних – мовленнєво–мисленнєвих					
	Характерні види недорозвинення синтезів											
	Недорозвиток серійної організації послідовності елементів діяльності						Недорозвиток процесів об'єднання елементів у цілісні структури					
	Характерні прояви недорозвинення синтезів (труднощі)											
	– при утримуванні ритмів, повторенні рядів слів, цифр, послідовності дій у розгорнутому, розповідному плавному мовленні (у денерваційних процесах); – при переключенні напряму мовленнєвого процесу.						– при виконанні завдань на орієнтацію в просторі; – у розпізнанні і виділенні фігур Попель; – у розрізненні правої і лівої сторони власного тіла; – у виконанні складних логіко-граматичних і рахункових операцій.					
ОСНОВНІ ПРИЧИНИ	Недорозвинення (порушення, несформованість) навчальних здібностей											
	Загальних						Спеціальних					
	наочно-образне мислення	логічне мислення	мовлення	уваги	пам'яті	моторики	Оптико– просторових	уяви	лінгвістичних	математичних	графічних	читацьких

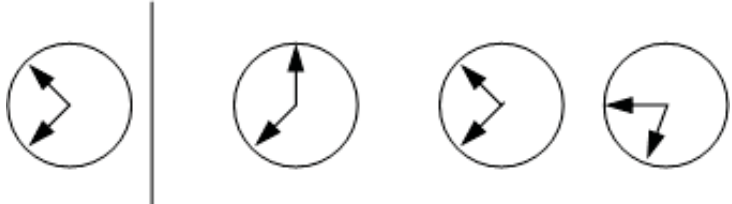
Додаток 5

Таблиця 4

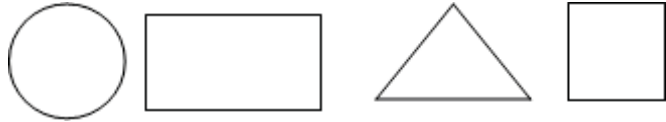
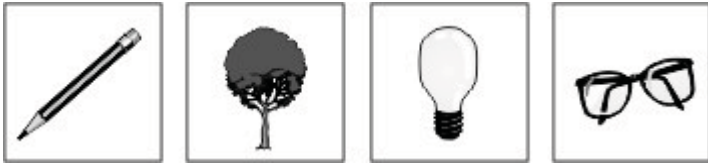
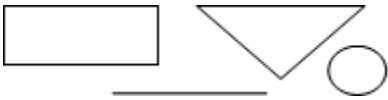
Комплекс завдань для діагностики і розвитку
симультанних синтезів

№	Завдання та дидактичний матеріал	Ступінь виконання			
		5	4	3	2
I. ПЕРЦЕПТИВНИЙ РІВЕНЬ					
1	Назвати своє: – Прізвище – Ім'я				
2	Назвати імена рідних				
3	Назвати: – Місто (село) – Вулицю – Номер будинку, в якому ти живеш				
4	Назвати номер школи і назву вулиці, на якій вона розташована				
5	Впізнання реалістичних предметних зображень				
6	Впізнання схематичних предметних зображень				
7	Називання контурно-зображених предметів, накладених один на одного (фігура Поппельрейтера)				
8	Виділення фігур із однорідного фону (проба Рево д'Аллона) – червоні предмети на червоному фоні				
9	Сприймання складного малюнку, смисл якого може бути зрозумілим завдяки співставленню деталей, читання тексту, пози, виразу обличчя («На прийомі у зубного лікаря»)				
10	Розпізнання рукою на дотик (очі дитини закриті) добре знайомих предметів (по три в кожній руці)				
11	Орієнтування дитини у просторі. Копіювання серії геометричних фігур, що мають просторову орієнтацію				

12	Відтворення положення рук педагога, який стоїть обличчям до дитини (проба Хеда): – <i>пальцем правої руки доторкнутись до лівого вуха;</i> – <i>до носа;</i> – <i>пальцем лівої руки доторкнутись до лівого ока</i>				
13	Зображення схеми просторових відношень: – <i>плану кімнати;</i> – <i>плану шляху з групи до спортивного майданчика</i>				
14	Розрізнення дитиною: – <i>лівої і правої частини свого тіла;</i> – <i>правої і лівої сторони тіла педагога, який стоїть обличчям до дитини</i>				
15	Розрізнення дитиною пальців своєї руки, названих педагогом: – <i>великий;</i> – <i>мізинець;</i> – <i>безіменний;</i> – <i>вказівний</i>				
16	Впізнання і написання цифр і букв, що розрізняються просторовими відношеннями: – <i>9–6;</i> – <i>IX–XI;</i> – <i>н – п – и</i>				
17	Відтворення співвідношень положення обох рук у просторі: – <i>горизонтально;</i> – <i>вертикально;</i> – <i>сагітально (розтинаюче).</i>				
18	Повертання подумки геометричної конструкції за годинниковою стрілкою і адекватне знаходження її просторової орієнтації серед інших.				
19	Знаходження положення двох стрілок, що тотожне заданому 				

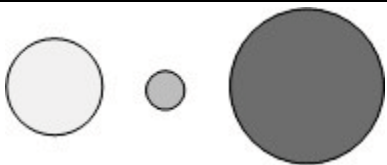
20	Знаходження різниці між двома дзеркально розташованими фігурами 				
21	Перевертання подумки запропонованої фігури з наступним замалюванням її образу: 				
22	Відтворення заданого візерунку 				
23	Відтворення заданої конструкції (елемент проби Кооса). 				
24	Зображення стрілок на годиннику: <i>6 годин</i> <i>12 годин</i> <i>3 години 25 хвилин</i> 				
25	Встановлення локалізації звуку у просторі				
26	Розпізнання іграшок у чарівному «чарівному мішечку»: <ul style="list-style-type: none"> –грибок; –чашка; –тарілка; –груша; –ножиці 				
27	Копіювання предмета: 				

28	Відтворення дитиною пози руки педагога з витягнутими трьома пальцями				
II. МНЕСТИЧНИЙ РІВЕНЬ					
1	Запам'ятовування порядку геометричних фігур, що пред'являються, з наступним їх називанням: 				
2	Запам'ятовування чотирьох предметних малюнків, що пропонуються педагогом, з наступним їх відшукуванням серед іншої групи малюнків: 				
3	Відтворення групи геометричних фігур по пам'яті: 				
4	Повторення фрази: <i>“Я повечеряв після того, як подивився мультфільм”</i>				
5	Відтворення ряду малюнків у тій їх послідовності, що була до переміщення цих малюнків педагогом.				
6	Відбирання з набору малюнків тих окремих предметних малюнків, що відповідають сюжетному малюнку, розглянутому дитиною і потім перевернутого педагогом зображенням донизу.				
7	Визначення кількості квадратів, трикутників і кіл, що послідовно, один за одним, педагог складає в стопку.				
8	Називання по пам'яті предметів, зображених на малюнку, та їх кількості (малюнок після розгляду його дитиною прикритий аркушем паперу).				
9	Відтворення у запропонованій педагогом послідовності ряду слів: <i>–звіздок, колесо, машина, трактор;</i> <i>–черевики, чоботи, валянки, пантофлі, туфлі, молоток.</i>				

10	Відтворення ряду словосполучень у послідовності, запропонованій педагогом: –зелений м'яч, синя кулька; –білий аркуш, запашина троянда, похмуре небо.				
11	Згадування й називання п'яти днів, не називаючи чисел та назви днів (позавчора, вчора, сьогодні, завтра, післязавтра).				
12	Переказ оповідання, прочитаного педагогом. <i>Кролики</i> <i>Батько купив двох кроликів. Кролики були красиві. Шерсть у них м'яка, хвостики пухнасті, вуха довгі. Мишко посадив їх у клітку. Кролики їли капусту, буряки, моркву. До осені кролики стали зовсім великими.</i>				
13	Відтворення речень, запропонованих педагогом: –Оля і Катя виконують завдання з математики, а хлопчики грають у шахи. –У школу, де вчилась Оля, з лялькового театру приїхали актори, щоб показати казку.				
ІІІ. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ РІВЕНЬ					
1	Класифікація предметів за кольором. <i>Під малюнками з предметами різного кольору (жовтий лимон, зелений капелюх, червона сукня, синя машина), розкладені педагогом, дитина розкладає інші малюнки У відповідності до кольору предметів, зображених на них.</i>				
2	Класифікація предметів за формою. <i>Самостійне розкладання дитиною під геометричними фігурами, запропонованими педагогом, малюнків предметів, які за формою подібні до них.</i>				

3	<p>Класифікація предметів за логічними категоріями.</p> <p><i>Самостійне групування дитиною предметних малюнків за принципом класифікації, запропонованої педагогом.</i></p>																				
4	<p>Здійснення умовиводу за сюжетною серією малюнків: «Як зайчик дістав моркву» (Г.А.Каше, Т.Б.Філічева).</p> <p><i>1. Стоїть сніговик. Його ніс зроблено з моркви. Заєць намагається дістати моркву. Але вона знаходиться надто високо. Він не може її дістати. На небі світить сонце.</i></p> <p><i>2. Заєць приніс драбину. Підставив до сніговика. Намагається дістати моркву, але їй це не допомогло йому дістати моркву.</i></p> <p><i>3. Сумний Заєць сидить на драбині. Сонце припікає землю.</i></p> <p><i>4. Сонце зовсім низько. Його проміння такі довгі і теплі, що Сніговик розтанув. Заєць весело гризе моркву.</i></p>																				
5	<p>Встановлення того, яке слово зайве:</p> <p><i>–Ріка, озеро, міст, море, ставок;</i></p> <p><i>–Молоко, сир, сметана, трава, сніг.</i></p>																				
6	<p>Встановлення того, яке слово підходить:</p> <table border="1" data-bbox="331 1442 1061 1814"> <tr> <td>ОПІРОК</td> <td colspan="3">ГВОЗДИКА</td> </tr> <tr> <td>ОВОЧІ</td> <td>ТРОЯНДА</td> <td>ЗЕМЛЯ</td> <td>КВІТИ</td> </tr> <tr> <td>ГОРОД</td> <td colspan="3">САДОК</td> </tr> <tr> <td>КВАСОЛЯ</td> <td>КОЛОДЯЗЬ</td> <td>ГРИБИ</td> <td>ЯБЛУНЯ</td> </tr> </table>	ОПІРОК	ГВОЗДИКА			ОВОЧІ	ТРОЯНДА	ЗЕМЛЯ	КВІТИ	ГОРОД	САДОК			КВАСОЛЯ	КОЛОДЯЗЬ	ГРИБИ	ЯБЛУНЯ				
ОПІРОК	ГВОЗДИКА																				
ОВОЧІ	ТРОЯНДА	ЗЕМЛЯ	КВІТИ																		
ГОРОД	САДОК																				
КВАСОЛЯ	КОЛОДЯЗЬ	ГРИБИ	ЯБЛУНЯ																		
7	<p>Розташування слів у порядку підсилення позначеного явища:</p> <table border="1" data-bbox="453 1928 948 2007"> <tr> <td>СМУТОК</td> <td>ТУГА</td> <td>ПЕЧАЛЬ</td> </tr> </table>	СМУТОК	ТУГА	ПЕЧАЛЬ																	
СМУТОК	ТУГА	ПЕЧАЛЬ																			

8	Скорочення речень шляхом заміни декількох слів одним загальним: –У нас є голуби, шпаки, синиці. –По дорозі їдуть грузовик, таксі, мотоцикл.				
9	Встановлення того, що було раніше: –Я випив чаю після того, як прийшов додому. –Я прочитала багато книжок, щоб добре виконати завдання.				
10	Розуміння фраз, що мають дистанційні конструкції: –Сірий на дивані лежить кіт. –Великий старий лось на галявину вийшов.				
11	Розуміння речень, що мають інвертовану конструкцію. «Покажи, де на малюнку»: –Хлопчик читає книгу. –Книга, прочитана хлопчиком. –Оленка вишила троянду. –Троянда, вишита Оленкою.				
12	Малювання трикутника під колом, над колом, у колі: 				
13	Вказування: – олівцем ключа, – ключем олівця.				
14	Встановлення того, що (яка пора року): – перед літом? – після літа? – між літом і весною?				
15	Встановлення того, який з двох папірців менш світлий: 				
16	Встановлення того, який з кружків більший за червоний і менший за синій?				

					
17	Встановлення того, що правильно: <i>Слон більший, ніж муха, чи муха більша за слона.</i>				
18	Встановлення того, яке яблуко смачніше: <i>Жовте яблуко смачніше червоного.</i>				
19	Встановлення того, хто малював: Слава чи Петро? <i>Слава намальований Петром.</i>				
20	Встановлення відношення: Хто вищий за всіх? –Петро вищий за Дмитрика; –Лесь нижчий за Петра. (Петро)				
21	Читання речень з додаванням слів за змістом і наступною зміною порядку речень з метою одержання зв'язного оповідання: <i>У розкрите вікно влетіла Вона сіла на пахучий На столі стоїть гарно пахнуть. У ньому ... ніжні чудові</i>				
ПИСЬМОВЕ МОВЛЕННЯ					
22	Читання: –Букв: А, О, У, К, М, Р, Д. –Складів: МА, КА, РА, ОД. –Слів: АУ, УА, МАК, РАК. –Фраз: МАМА ДОМА. –Цифр: 1, 3, 5, 7, 9, 10, 13, 15, 17, 19.				
23	Обрахункові операції: – $10 - 5 = \sim$ – $4 + 2 = \sim$ – $\sim - 2 = 8$ – $\sim + 3 = 7$ – $7 + 2 - 3 = \sim$				
24	Складання деформованих слів з наступним їх читанням: –с, а, д (сад)				

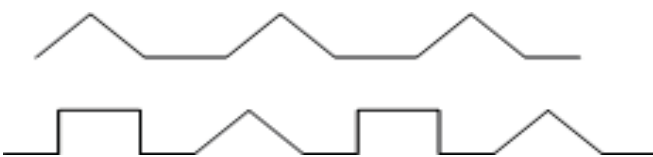

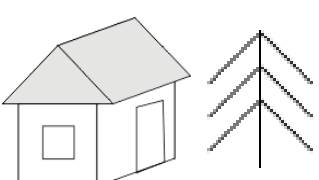
	<p>–і, ж, н (ніж)</p> <p>–о, е, р, л (орел)</p> <p>–ш, к, к, а, і (кішка)</p> <p>Складання деформованих речень з наступним їх записом (або бухштабуванням):</p> <p>–Ми, у, гриби, збирали, лісі</p> <p>–Всі, пішли, святково, і, одяглись, у, гості.</p>				
25	<p>Розв'язання задачі:</p> <p><i>Оксані 5 років, а Наталка на 2 роки старша.</i></p> <p><i>Оксана має 5 цукерок, а Наталка 3.</i></p> <p><i>На скільки дівчата разом мають років менше, ніж цукерок?</i></p>				

Додаток 6

Таблиця 5

Комплекс завдань для діагностики і розвитку суцесивних синтезів

№	Завдання та дидактичний матеріал	Ступінь виконання			
		5	4	3	2
ПЕРЦЕПТИВНИЙ РІВЕНЬ					
1	Відтворення за педагогом зміни положень рук. <i>Одна рука стиснута в кулак, друга – з розпрямленою долонею. Дитина одночасно міняє положення обох рук, стискаючи одну і розпрямляючи другу.</i>				
2	Повторення за педагогом кінетичної мелодії (рухові навички). <i>Послідовна зміна трьох позицій руки: кулак – ребро – долоня.</i>				
3	Швидка зміна двох різних положень пальців руки (правої, а потім лівої), з'єднаних спочатку в кулак, а потім у кільце.				

4	<p>Утримання заданого порядку рухів пальців; з'єднати за педагогом пальці:</p> <ul style="list-style-type: none"> –перший і третій; –перший і п'ятий; –перший і другий; –перший і четвертий. 				
5	<p>Послідовне доторкування великими пальцями обох рук до:</p> <ul style="list-style-type: none"> –других пальців; –третіх, –четвертих, –п'ятих 				
6	<p>Креслення ліній, що послідовно змінюються:</p> 				
7	<p>Відтворення рухів за тактильним зразком (очі дитини закриті). Педагог надає руці дитини певну позу, а потім знімає її. Дитина відтворює позу тієї ж руки:</p> <ul style="list-style-type: none"> - пальці стиснуті в кулак. – 2 і 3 пальці витягнуті, – 2 і 5 пальці витягнуті. – Те ж лівою рукою. 				
8	<p>Відтворення символічних рухів (пантоміма):</p> <ul style="list-style-type: none"> –"Вмиваємося, чистимо зуби", –"П'ємо чай". 				
9	<p>Конструювання з паличок:</p> 				
10	<p>Відтворення ритмічного малюнку (шляхом вистукування ритму):</p>				

	<p style="text-align: center;">- - - - -</p> <p style="text-align: center;">- - - - -</p> <p style="text-align: center;">- - . . . - - . . . - - . . .</p>				
11	<p>Відтворення ритмів за мовленнєвою інструкцією: <i>– постукай 2 рази;</i> <i>– постукай 2 рази сильно і 3 рази слабо.</i></p>				
12	<p>Вимовляння ряду звуків: <i>– а о у е</i> <i>– а о у е и</i></p>				
13	<p>Переключення з однієї серії складів на іншу: <i>– бі – ба – бо.....бо – бі – ба</i> <i>– пла – плу – пло плу – пла – пло</i></p>				
14	<p>Вимовляння ряду слів: <i>– Стіл – гриб – слон</i></p>				
15	<p>Повторення слів за педагогом: Двоскладових: <i>– Рука</i> <i>– Місяць</i> Трискладових: <i>– ворона</i> <i>– стадіон</i> <i>– продавець</i> Зі складним буквосполученням <i>– тракторист</i> <i>– стратостат</i></p>				
16	<p>Повторення рядів слів: <i>– собака – корова – барабан</i> <i>– помідор – тролейбус – ножиці.</i></p>				
17	<p>Відтворення автоматизованого ряду (прямо і обернено). Дні тижня: <i>– понеділок, вівторок, середа, четвер, п'ятниця, субота, неділя</i> <i>– неділя, субота, п'ятниця, четвер, середа, вівторок, понеділок.</i></p>				
18	<p>Рахунок: <i>– 1, 2, 3, 4, 5</i> <i>– 5, 4, 3, 2, 1</i></p>				

19	<p>Визначення порядку звуків у словах:</p> <p>–лампа –будинок</p>				
20	<p>Переключення з однієї серії слів на іншу:</p> <p>–У садку за високим тином росли яблуні. –У садку за високими воротами був колодязь.</p>				
21	<p>Виконання серійних інструкцій з двох елементів.</p> <p>Намалюй:</p> <p>–крапку і коло, –крапку під колом, –крапку над колом, –крапку всередині кола.</p> <p>Поклади олівець:</p> <p>–на малюнок, –під малюнок, –між малюнками, –над малюнком.</p>				
22	<p>Виконання серійних інструкцій:</p> <p>– Підійди до столу, візьми олівець і аркуш паперу, поклади їх під книгу.</p> <p>–Розглянь малюнки і поклади їх у такому порядку: <i>хлопчик, літак, каструля.</i></p> <div data-bbox="480 1267 896 1397" style="text-align: center;"> </div> <p>–Розглянь малюнки і поклади їх у такій послідовності: <i>тарілка, машина, півень, пташка, кішка.</i></p> <div data-bbox="336 1547 1040 1677" style="text-align: center;"> </div>				
23	<p>Розповідь дитини на задану тему (<i>наприклад, про будинок, в якому вона живе</i>).</p>				

24	Відображене повторення скоромовок <i>В чаплі чорні черевички, чапля чапа до водички. Пильно поле пильнували, перепелів полювали. Косар скосив увесь овес.</i>				
II. МНЕСТИЧНИЙ РІВЕНЬ					
1	Повторення серії чисел: –8 – 7 – 4 –3 – 0 – 9 – 8 – 2 –5 – 6 – 4 – 2 – 8 – 1				
2	Повторення ряду слів: – дім – стіл – ліс – кіт – ніс				
3	Запам'ятовування і відтворення одночасно пред'явлених двох серій слів: – кіт – стіл – дім; рак – мак – дах				
4	Відтворення по пам'яті малюнків парами: 				
5	Називання по пам'яті предметів, зображених на двох малюнках серіями (по три елементи): 				
6	Запам'ятовування і виконання серійних інструкцій, що складаються з декількох елементів. Намалюй: –два трикутники; –квадрат; –три крапки.				
7	Запам'ятовування кольору смужок паперу з наступним його називанням (смужки закриваються): <i>Синій – червоний – білий – жовтий</i>				

8	<p>Відтворення по пам'яті назв предметів, зображених на малюнках:</p> 				
9	<p>Повторювання двох коротких речень: — Хлопчик піймав рибу. — Дівчинка годує курчат.</p>				
10	<p>Повторення фраз, що мають різну довжину та конструкцію: — Листя падає з дерев. — Діти подарували мамам до свята свої малюнки. — Листя з дерев зірване сильним вітром. — Пахуча ялинка прикрашена гарними іграшками.</p>				
11	<p>Заучування вірша (вірш як єдина кінетична система слів) Що за звір лісовий Під сосною? І стоїть серед трави Вуха більші голови? (Заєць)</p>				
12	<p>Відтворення по пам'яті змісту оповідань, прочитаних педагогом один за одним.</p> <p style="text-align: center;">Мурашка.</p> <p>Мурашка знайшла велике зерно. Воно було для неї дуже важке. Мурашка покликала на допомогу інших мурашок. Разом вони легко дотягли зерно в мурашник.</p> <p style="text-align: center;">Горобець і ластівка.</p> <p>Ластівка звилла гніздо, Горобець побачив гніздо і зайняв його. Ластівка покликала на допомогу своїх подруг. Разом ластівки вигнали горобця з гнізда.</p>				
III. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ РІВЕНЬ					
1	<p>Називання словесних асоціацій на слово «ніч»: — Коли почувеш слово «ні», назви будь-яке слово; яке спаде тобі на думку. — Закрий очі, уяви собі, що ти вийшов на вулицю вночі. Скажи, що ти бачиш? — Уяви, що я поклала перед тобою малюнок «Ніч у лісі». Скажи, що ти бачиш?</p>				

2	Називання п'яти червоних предметів: «Назви предмети червоного кольору». (помідор, стрічка, плаття, телефон, серветка, листя, машина, квітка тощо).				
3	Називання п'яти неприємних речей (таких, які тобі не подобаються) (покарання, біль, двійка, хвороба, тощо).				
4	Називання п'яти цікавих речей: (мультфільм, оповідання, гра, карусель, день народження, казка, кінофільм, зоопарк, музей, людина тощо).				
5	Називання п'яти сумних речей: («Від чого буває сумно?») (дівчинка, казка, настрій, вечір, очі тощо).				
6	Утворення граматичних структур з відповідними прийменниками (за малюнком): –Де лежить олівець? (під книгою). –Де висить лампа? (над столом). –Де висить гойдалка? (між деревами). –Де лежать книги? (у наплічнику).				
7	Закінчення речень декількома варіантами кінцівок: –Весною квіти ... –Восени земля вкрита ... –Зимою земля вкрита ...				
8	Закінчення речень, що відтворюють прості причинно-наслідкові зв'язки: –Оля пішла в кіно, хоч ... –Мишко почав їсти суп, але ... –Таня посадила сестру на санки і ... –Діти взяли кошики для грибів, та раптом ... –Якщо зимою буде сильний мороз, то ... –Хлопчик захворів, тому що ...				
9	Вказування малюнків, на яких: –Корова пасеться на лузі. –Корови пасуться на лузі. –Хлопчик грає у футбол. –Хлопчики грають у футбол. –Дівчинка грає на бандурі. –Дівчата грають на бандурі.				
10	Вказування на відповідний малюнок («Про кого я говорю – про хлопчика чи дівчинку?»):				

	<p>–Женя намалювала будинок. –Женя намалював будинок. –Валя пішла в дитячий садок. –Валя пішов у дитячий садок.</p>				
11	<p>Складання і розповідь оповідання на тему, що сформована у загальних рисах: «Злий пес» («Якого пса ми зємо злим?»).</p>				
12	<p>Слухання оповідання і визначення того, що в ньому головне (важливе)? Чому вчить оповідання? Якою може бути назва цього оповідання? <i>Шпаки звивають гнізда на деревах. Весною виводять пташенят. Вони знаходять черв'яків і приносять їх своїм пташеняткам. Не розорюйте пташиних гнізд. Пташки – наші друзі. Вони знищують черв'яків і гусінь. Бережіть пташок!</i></p>				
13	<p>Вставлення в речення пропущених слів: –Увечері мама ... з роботи. –Дома вона готує смачну ... для сім'ї. –Всі їй ... прибрати і ... посуд. –Тільки кішка Мурка ... на дивані. –Зробивши ..., сім'я відпочиває.</p>				
14	<p>Складання оповідання за сюжетним малюнком.</p>				
15	<p>Складання оповідання за серією малюнків.</p>				
16	<p>Встановлення подій у прослуханому оповіданні, які відбувались «до» і «після»: <p style="text-align: center;">Сашко і білка.</p> <i>Пішов Сашко в ліс. Вийшов на галявину ліса. Бачить – стоїть висока сосна, а на ній багато шишок. Раптом одна шишка впала. Сашко подивився вгору й побачив білку. Він кинув в білку шапку. Шапка зависла на гілці, а білка піднялась на верхівку сосни. Сашко прийшов додому без білки і без шапки.</i> –Що було до того, як Сашко побачив білку? –Що було після того, як Сашко побачив білку?</p>				
17	<p>Письмове мовлення: Записування ізольованих букв під диктовку: А, К, М, О, Л, У, Р.</p>				

18	Записування ізольованих складів під диктовку: <i>МА, МУ, АК, УА, АУ.</i>				
19	Записування ізольованих слів під диктовку: <i>МАК, ЛАК, РАК.</i>				
20	Записування серії букв під диктовку: – <i>ОУ</i> – <i>УАИ</i> – <i>АУЕ</i>				
21	Записування серії слів під диктовку: <i>МАК – РАК – ЛАК</i>				
22	Записування під диктовку речення: <i>МАМА ДОМА</i>				
23	Записування під диктовку окремих цифр: <i>4, 6, 7, 11, 13, 15, 16</i>				
24	Розв'язування задачі на одну дію: <i>У вазі лежало три груші. Мама поклала у вазу ще три груші. Скільки всього груш стало у вазі?</i>				
25	Розв'язування задачі на одну дію зі зміною напрямку міркування: <i>На гілці сиділи синиці. До них прилетіло 3 горобці. Пташок стало 5. Скільки синиць сиділо на гілці?</i>				
26	Розв'язування задачі на дві дії: <i>На гілці сиділо четверо горобців. До них прилетіли ще два горобці. Потім один з них полетів. Скільки горобців залишилось на гілці?</i>				
27	Розв'язування задачі на чотири дії: <i>На гілці сиділо троє горобців. До них прилетіли ще троє горобців. Потім двоє горобців полетіли, а на гілку сів ще один горобець. Скільки горобців сиділо тепер на гілці?</i>				

Додаток 7

Таблиця 6

**Основні види синтетичної діяльності і
характер їхнього недорозвинення**

Основні види синтетичної діяльності і характер їхнього недорозвинення	
<i>Симультанний</i>	<i>Сукцесивний</i>
1-й рівень. Перцептивний	
<p>–труднення в наданні руці чи пальцям заданих поз (проба Хеда, відтворення пози руки з витягнутими трьома пальцями та ін.);</p> <p>–складнощі у самостійному відтворенні рухів язика, у зажмурені та затулянні очей, у надуванні щік;</p>	<p>–відтворюють ритми, але уповільнено, виявляючи симптом недорозвитку серійної організації;</p> <p>–важко здійснюють плавний ланцюг послідовних елементів (труднощі в переключенні з однієї ланки на іншу);</p>
<p>–труднощі у відтворенні потрібних просторових комбінацій (відтворення співвідношень положення обох рук у просторі);</p> <p>–легка конструктивна апраксія (не завжди</p>	<p>–не утримують заданого порядку рухів пальців та послідовну зміну позицій рук;</p> <p>–рухова діяльність супроводжується повторенням зайвих рухів;</p>

<p>спроможні чітко і правильно відтворити за зразком геометричні структури, що мають просторову орієнтацію, відтворити заданий візерунок);</p> <p>–труднощі у просторовому розміщенні елементів предмета;</p> <p>–вади зорового гнозису (виявляються у пробах з контурними силуетами, накладеними один на одного, у виділенні фігур з однорідного фону та перекресленими фігурами);</p> <p>–не знаходять різниці між дзеркально розташованими фігурами;</p> <p>–труднощі у перевертанні подумки фігур та геометричних конструкцій;</p> <p>–складності розрізнення пальців своєї руки за назвами та розрізнення сторін тіла (ліво–право);</p> <p>–невпізнання цифр і букв, що розрізняються просторовими відношеннями, та плутання їх при написанні;</p> <p>–не встановлюють локалізації звуку в просторі.</p>	<p>–порушена схема "кінетичної мелодії" та виражені денерваційні вади;</p> <p>–труднощі у відтворенні артикуляційних та символічних рухів (пантоміми);</p> <p>–складності креслення ліній, що послідовно змінюються;</p> <p>– важко переключитися з однієї серії складів на іншу, з однієї серії слів на іншу;</p> <p>–труднощі у відтворенні автоматизованого ряду (прямо та обернено);</p> <p>–утруднення при визначенні порядку звуків у словах;</p> <p>–не досконало вимовляють і повторюють ряди звуків, складів, слів.</p>
<p>2 рівень. Мнестичний</p>	
<p><u>Мають труднощі у:</u></p> <p>–запам'ятовуванні порядку геометричних фігур, що пред'являються, з наступним їх називанням;</p> <p>–відтворенні групи пред'явлених геометричних фігур;</p>	<p><u>Мають труднощі у:</u></p> <p>–повторенні серії чисел та ряду слів;</p> <p>–запам'ятовуванні і відтворенні одночасно пред'явлених двох серій слів;</p> <p>–відтворенні по пам'яті малюнків парами;</p>
<p>–повторенні складної за будовою фрази;</p> <p>–відтворенні ряду малюнків у заданій послідовності після їх переміщення;</p> <p>–одночасному оживленні «сітки значень», що виявляється у передачі змісту сюжетних малюнків та в описі серійних малюнків;</p> <p>–відтворенні ряду слів (словосполучень) у запропонованій послідовності;</p> <p>–переказі оповідання (спостерігається тенденція до використання простих конструкцій).</p>	<p>–називанні предметів по пам'яті, що зображені на двох малюнках серіями (по три елементи);</p> <p>– виконанні складної інструкції (з декількох елементів);</p> <p>–повторюванні декількох коротких речень чи фраз, що мають різну довжину та конструкцію;</p> <p>–заучуванні вірша (вірш як єдина кінетична система слів);</p> <p>–відтворенні змісту двох оповідань, прочитаних один за одним.</p>

**3 рівень.
Інтелектуальний**

<p>–несформованість розуміння граматичних конструкцій; –легше схоплюють довгу, хоча граматично просту, фразу; –труднощі схоплення відношень навіть у простих конструкціях; –утруднення подумки замінити обернену конструкцію прямою; –недостатня сформованість операцій мовленнєвого мислення; – труднощі розуміння співвідношень із серії Берта; –труднощі класифікації предметів за кольором, формою та за логічними категоріями; –утруднення у встановленні зайвого слова, у розумінні антонімів та синонімів; –не розташовують слова у порядку підсилення позначеного явища; –складнощі у скороченні речень шляхом використання узагальнень.</p>	<p>–нестійкість задумів та забування намірів; –труднощі при переході до плавних і послідовних інтелектуальних операцій; – порушення динаміки інтелектуальних процесів; – труднощі у підборі словесних асоціацій та при підборі слів заданої категорії (неприємні речі, цікаві, червоні та ін.); –неспроможність утворення прикметників, дієслів, іменників; –не закінчують речення декількома варіантами кінцівок та тими, що відтворюють причинно-наслідкові зв'язки; –важко виділяють головне (важливе) в оповіданні; –не встановлюють порядку подій у заслуханому оповіданні.</p>
--	--

3.1. Зв'язне мовлення

<p>–при відтворенні фраз спрощують їх; –у переказі є тенденція до використання простих логіко-граматичних конструкцій; –труднощі в знаходженні потрібних слів, що призводить до опису функціонального призначення предмета та заміни його назви; –спостерігаються багатослівні висловлювання; –мають прискорений темп мовлення; –утворюють побічні асоціації, що не мають прямого відношення до завдання висловлювання; –труднощі при передачі змісту сюжетних та серійних малюнків; –несформована система зв'язків та відношень, що надається словам.</p>	<p>–недорозвиток динамічної схеми зв'язного мовлення (недостатньо сформована схема фрази); –відсутня єдина фраза (замінюється одним словом або мелодією); –наявні розірвані фрази та пошуки слів; –труднощі формулювання нових положень у відповідях; – відсутні переходи і зв'язки, що надають переказу зв'язності та цільності; –не придумують назву до оповідання; –відповіді мають нерозгорнутий характер; –з труднощами складають розповідь за сюжетним малюнком.</p>
--	--

3.2. *Писемне мовлення*

<p>–труднощі до одночасного сприймання значного обсягу елементів (слів, букв);</p> <p>–порушення письма, пов’язані з недорозвитком просторового сприймання, уявлення, синтезу, аналізу;</p> <p>–заміна плавного читання слів на побуквене;</p> <p>–труднощі при переході до письма і читання, багатозначних чисел;</p> <p>–вади обрахункових операцій, що протікають подумки;</p> <p>–здійснення розрядних операцій та операцій з числами відбувається лише в момент співвіднесення числа з відповідними предметами;</p> <p>–довго не оволодівають операціями ділення;</p> <p>–труднощі при здійсненні оберненої лічби.</p>	<p>–легко пишуть та читають окремі букви, слова, склади, але втрачають послідовність у серіях букв і слів;</p> <p>–труднощі у написанні диктантів;</p> <p>–на письмі пропускають букви, втрачають порядок слів, нагромаджують букви (розміщують одна на одній);</p> <p>–при записі дії підстановки на місце другого доданку антиципуючої відповіді;</p> <p>–труднощі переключення на інші математичні операції;</p> <p>–виконуючи задачі на одну-дві дії, майже неспроможні виконати задачі на три дії.</p>
---	---

ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНАЦІЙНИХ БІЛЕТІВ

- 1.Філософські та соціокультурні засади спеціальної освіти.
- 2.Правові основи спеціальної освіти.
- 3.Основні поняття і терміни логодидактики.
- 4.Сучасні моделі навчання.
- 5.Розвивальне і когнітивне навчання.
- 6.Корекційно-превентивне навчання.
7. Принципи, форми і методи навчання дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку (ПМР)
- 8.Шляхи реалізації загальнодидактичних принципів навчання дітей з ПМР.
- 9.Спеціальні психофізичні та психолого-педагогічні принципи навчання дітей із ПМР.
10. Форми. Освітні технології і методи навчання дітей із ПМР.
11. Оцінювання навчальних досягнень дітей із ПМР
- 12.Традиційні і сучасні методи оцінювання знань учнів з ПМР (на матеріалі граматики, читання, орфографії, лексичного запасу).
13. Підходи до оцінювання знань, умінь та навичок учнів із ПМР.
14. Труднощі у навчанні дітей із ПМР: причини, прогнозування. запобігання
15. Визначення першопричини труднощів у навчанні дітей із ПМР (діагностика стану сформованості синтетичних структур)
- 16.Діагностики рівнів розвитку та сформованості навчальних здібностей у дітей із ПМР.
17. Діагностики рівнів розвитку лінгвістичних здібностей у дітей із ПМР.
18. Шляхи інтенсифікації процесу навчання дітей із ПМР.
- 19.Концепція державного стандарту освіти учнів з ПМР.

20. Формування у дітей із ПМР базисних інваріантних дій та операцій.
21. Фреймовий підхід.
22. Гештальтний підхід.
23. Нетрадиційні методи навчання дітей із ПМР.
24. Основні методологічні принципи виявлення, вивчення, подолання та профілактика мовленнєвих порушень.
25. Основні поняття логопедії.
26. Поняття про мовленнєві порушення.
27. Поняття норми та патології мовленнєвої діяльності.
28. Соціально-психологічний, психолінгвістичний та клінічний критерії поняття про мовні порушення.
29. Класифікація мовленнєвих порушень.
30. Критичні періоди в розвитку мовлення дітей. Причини виникнення мовленнєвих вад у дітей.
31. Анатомио – фізіологічні механізми мовленнєвої діяльності
32. Планування корекційно-виховної роботи.
33. Цілісність особистості логопеда, як необхідна передумова корекційної роботи.
34. Концепція спеціальної освіти осіб з психічними та фізичними вадами в Україні.
35. Концепція стандарту спеціальної освіти дітей дошкільного віку з порушеннями мовленнєвого розвитку
36. Концепція державного стандарту освіти учнів з порушеннями мовленнєвого розвитку
37. Логопедична допомога дітям в Україні.
38. Спеціальні дошкільні та шкільні заклади.
39. Заклади системи освіти і системи охорони здоров'я.

Навчальне видання

О.В. Мондич

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ
ПОСІБНИК З «ОСНОВ ТЕОРІЇ ТА
МЕТОДИКИ ЛОГОДИДАКТИКИ»**

Підписано до друку 2020. Формат 60x84/16.

Ум.- друк. арк. 15,81. Друк офсетний. Гарнітура
“TimesNewRoman”.

Наклад 300 прим. Зам. № 69327.

Віддруковано з оригінал-макету замовника
у ПП “Поліум”

25006, м. Кропивницький, а/с-1/42

polium@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 593 від 13.09.2001 р.